د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

نهم ټولګی

پښتو

نهم ټولګی

...ل اخیستنه
...ن کیږي.

Ketabton.com

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښـــتو

نهم ټولگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤلفین:

څېړنپوه نعمت الله اندړ، څېړنوال سید محی الدین هاشمي
او د مؤلف مرستیال محمد سهراب دیدار

ایډیټران:

محمد زرین انځور، پوهنمل بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمېټه:

ـ مولوي عبدالصبور عربي
ـ دکتور محمد یوسف نیازی
ـ حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمېټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.
ـ دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسوول.
ـ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی — دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی — د بلوڅو د ازبکو
د پښتون او هزاره وو — د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، ګوجر دي — پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي — هم ایماق، هم پشه یان
دا هېواد به تل ځلیږي — لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کې د اسیا به — لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزير پيغام

گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولنې د اړتياوو له مخې رامنځته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدريسي پلان برخه گرځېدلې ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدريس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکيفيته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برياوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤوليت په ريښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دين له بنسټونو، دوطن دوستی د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولنې د څرگندو اړتياوو له مخې پراختيا ومومي.

په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رغنده وړانديزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې يې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو او تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې يې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق

فاروق وردگ

د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

شمېره	سرلیکونه	مخ
لومړی لوست	د لوی ښبنتن(ج) په نامه	۱
دویم لوست	د اسلام د ستر پیغمبر(ص) ستاینه	۴
دریم لوست	د ملي یووالي ارزښت او اړتیا	۹
څلورم لوست	ولسي نرخونه	۱۳
پنځم لوست	فعل : د جملې مهمه برخه	۱۷
شپږم لوست	کار او زیار	۲۵

اووم لوست	د اوبنکو ارزاني	۲۹
اتم لوست	ملي ارشيف	۳۳
نهم لوست	عادل واكمن	۳۷
لسم لوست	عبدالرؤف بېنوا	۴۱
يوولسم لوست	د ځنگلونو ارزښت	۴۷
دولسم لوست	لوبې او روغتيا	۵۱
ديارلسم لوست	ويكتور هوگو	۵۷
څوارلسم لوست	د بشر حقونه	۶۱
پنځلسم لوست	بلخي ابن سينا	۶۷
شپاړسم لوست	د كابل بالا حصار	۷۳
اوولسم لوست	بي بي زينب	۷۹
اتلسم لوست	كتاب او كتابتون	۸۵
نولسم لوست	د سولې نړۍ	۹۱
شلم لوست	قيدونه	۹۵
يوويشتم لوست	نشه ـ ستره بدمرغي	۱۰۱
دوه ويشتم لوست	پټه خزانه	۱۰۵
درويشتم لوست	مېرمن مستوره شال	۱۱۱
څلورويشتم لوست	د ماينونو شكمنې سيمې	۱۱۷
پنځه ويشتم لوست	باميان يوه لرغونې تاريخي سيمه	۱۲۳
شپږويشتم لوست	سره مياشت	۱۲۷
اوويشتم لوست	صدرخان ختک	۱۳۳
اته ويشتم لوست	د ولسي ادب ډولونه او ځانگړتياوې	۱۳۹
	وييپانگه	۱۴۵
	اخځليكونه	۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د لوی څښتن ﷻ په نامه

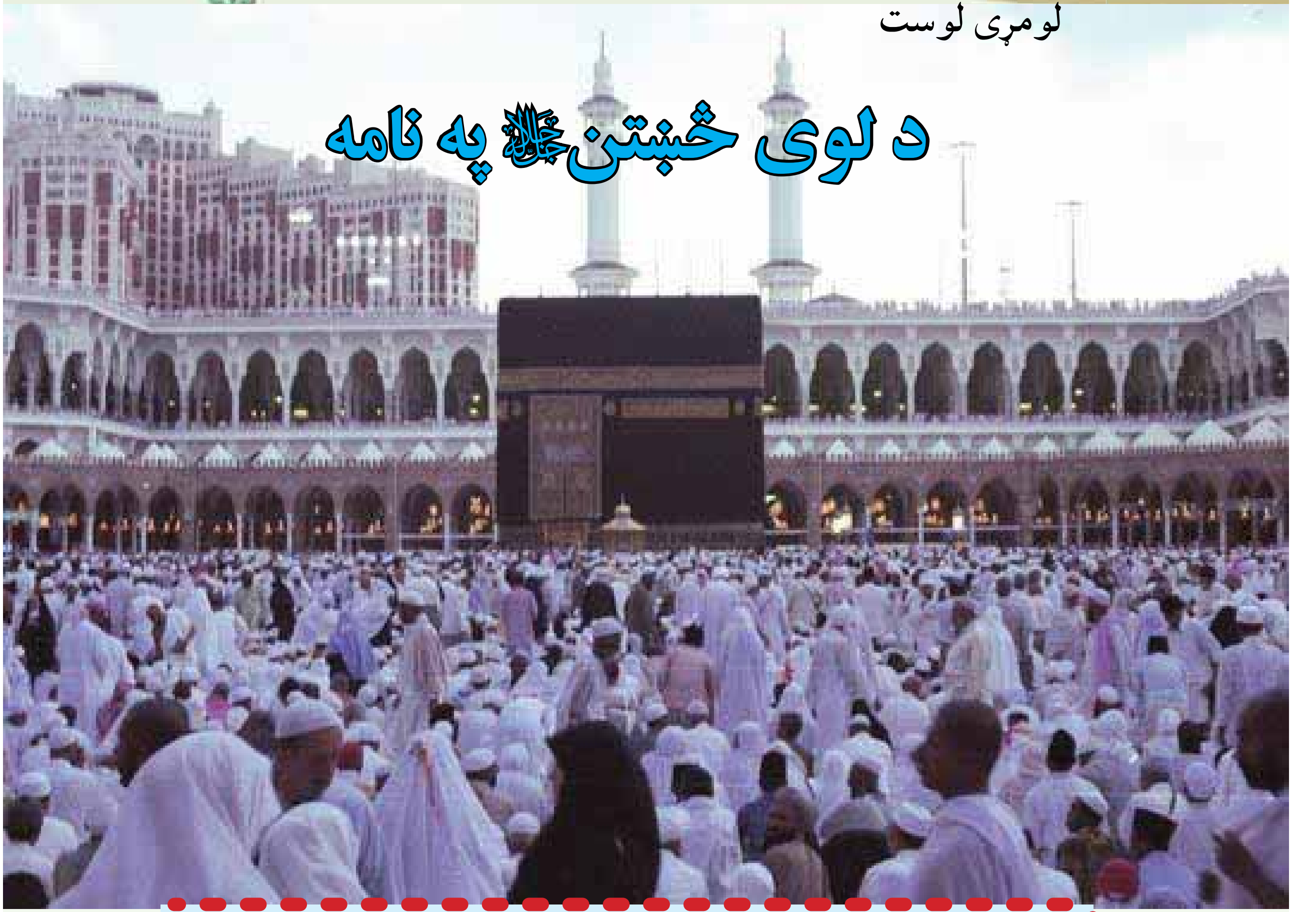

- څوک د ډېرو سترو صفتونو وړ او لایق دی؟
- د تیرو ټولګیو د پښتو لوستونو په کتابونو کې مو د حمد تر سرلیک لاندې د چا ستاینې او صفتونه لوستلي دي؟

حمد په لغت کې ثنا او صفت ته وایي او په اصطلاح کې هغه منظومه وینا یا کلام دی چې د الله ﷻ ستاینه پکې شوې وي. اوس له تاسو څخه څوک کولای شي لاندې پوښتنو ته ځواب ووایي؟

موږ او تاسو د دې ټولګي د لوست پیل د((یونس خیبري)) په حمدیه شعر کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ذات دی له آفته په امان ستا
هسې نشته دی صفات لره نقصان ستا
که په سل ژبې یې وایې تر قیامته
یو صفت به تمام نه کا واصفان ستا
له ازله قدیم ته یې بې زواله
ابدا سره هستي ده جاویدان ستا
د قیامت په سخت منزل به یې شفیع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا
فرښتې دې مقبدې پر خدمت شو ې
د فرمان رسۍ په غاړه انس وجان ستا
چې په احسن تقویم باندې پیدا شو
دا عجب فضل عظیم دی په انسان ستا
له عدمه دې وجود د هستۍ ورکړ
په دا فضل دې شاکر دې بندګان ستا
چې دې خلاص کړ د زنار له سخته بنده
دم په دم دې شکر کاندي مسلمان ستا
امید وار د خدای ﷻ له فضله شه ((یونسه))!
ترکرمه پورې هیڅ دي ګناهان ستا

(یونس خیبری) زموږ د پخوانیو شاعرانو له ډلې څخه د دولسمې هـ . ق. پېړۍ نومیالی شاعر دی. د رحمان بابا د ادبي مکتب پیرو او د شعرونو دیوان یې چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د الله ﷻ ذات بې زواله او صفتونه يې ډېر زيات دي. صفتونه او ستاينې يې دومره ډېرې دي چې هيڅوک يې پای ته نشي رسولی. فرښتې او ملايکې، انس و جن د هغه ذات فرمان منونکي دي. انسان يې په ډېرې ښکلې څېرې پيدا کړی چې دا يې پرې لوی فضل او احسان کړی دی. هيڅوک بايد د خدای ﷻ له فضل او کرم څخه ناهيلي نشي. که هر څومره ګناه يې هم کړې وي، د خدای ﷻ په فضل او کرم ببنل کېدای شي.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب متن په لوړ غږ ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونيسي چې د کلمو سم تلفظ او د جملو د جوړولو ترکيب او ترتيب زده کړي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچوکې له متن څخه د خپلې خوښې يو بيت له معنا سره وليکي.

۳ـ ښوونکی دې لاندې پوښتنه وکړي چې د زده کوونکو نظرونه د ځوابونو په ترځ کې واوري:

- د الله تعالیٰ له بې شمېرو صفتونو څخه څوک د يو څو صفتونو په هکله خبرې کولای شي؟
- د لاندې بيت په هکله خپل نظر وړاندې کړئ:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چـا چې لاس دی لګولی پـه قـرآن سـتا

- زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي او هغوی ته دې دنده ورکړل شي چې

د يوې ډلې زده کوونکي له متن څخه يو بيت ووايي او د بلې ډلې په استازيتوب دې يو زده کوونکی د هغه بيت معنا او مفهوم ووايي.

۴_ زده کوونکي دې د لاندنيو کلمو ضد کلمې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې هغه ضد کلمې په جملو کې هم وکاروي:

نقصان عظيم سخت اميدوار خلاص صفت

۵_ زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې د متن تش ځايونه ډک کړي:

- يونس خيبري زموږ د پخوانيو...................... له ډلې څخه دی.
- يونس د .... ادبي مکتب پيرو و.
- .... په لغت کې صفت ته وايي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې بيت په نثر واړوي:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په توګه د ځينو هغو نعمتونو په هکله چې الله ﷻ خپلو بندګانو ته ورکړي دي، څو کرښې وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم لوست

د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ ستاینه

■ تاسې د مخه کله نعت لوستلی یا اورېدلی دی؟

• نعت په لغت کې غوره او نیکې ستاینې ته وایي او په اصطلاح کې هغه منظومه او منثوره وینا ده چې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ ستاینه او صفت پکې شوی وي.

• له تاسو څخه ځوک لاندې پوښتنو ته ځوابونه ویلای شي:

■ د نعت ویلو اصلي موخه او هدف څه وي؟

■ الله ﷻ پیغمبران د څه لپاره رالېږلي دي؟

■ موږ او تاسې د دې ټولګي په دویم لوست کې د ((ګوهر کاکاخیل)) لیکلی نعت لولو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

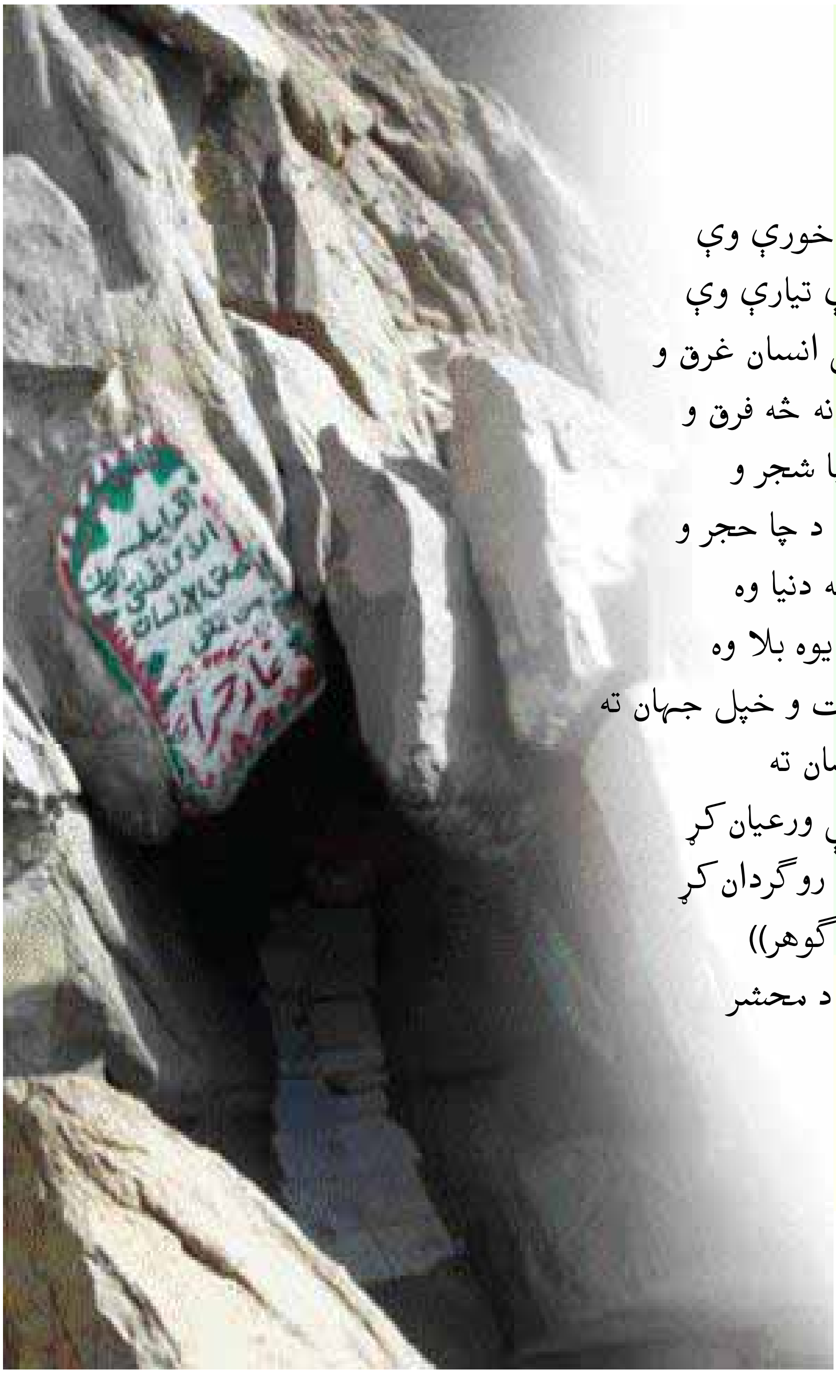

په دنيا د جهالت پردې خورې وې
په هر لورې د ګناه تورې تيارې وې
ضلالت او ګمراهۍ کې انسان غرق و
په حلال او په حرام کې نه څه فرق و
د چا و معبود آتش، د چا شجر و
د چا ستوری د چا سيند د چا حجر و
لوی آفت کې مبتلا ټوله دنيا وه
قام په قام او کور په کور يوه بلا وه
خدای ﷻ راوليږه رحمت و خپل جهان ته
د رڼا لاره يې وښوده انسان ته
د باطل او د حق فرق يې ورعيان کړ
ټول عالم يې له باطل نه روګردان کړ
السلام والصلوة وايي ((ګوهر))
ته شفيع دده په ورځ شه د محشر

((خيرالحق ګوهر کاکاخيل)) د پښتو ژبې معاصر شاعر او د پښتونخوا او سيدونکی دی. د نعتونو ډېرې غوره بېلګې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

هغه مهال چې پر ټوله نړۍ د جهالت او ناپوهۍ تپه تياره خپره وه. بشريت په بې لاريو او خپل سريو سر و، د حق او باطل ترمنځ يې توپير نشو کولای. د خدای ﷻ نمانځنې ځای اور نمانځنې، بت نمانځنې او ډول ډول خرافاتو نيولی و. انسانيت له لويې تباهۍ سره مخامخ و، لوی خدای ﷻ پر بشريت رحم وکړ. د هغوی د لارښوونې او ربنتينې لارې ته د رابللو لپاره يې حضرت محمد ﷺ د خپل استازي په توګه وګوماره. قرآن يې پرې نازل کړ. د ټول بشريت لپاره يې د دنيوي او اخروي نيکمرغۍ زيری له ځان سره راوړ او بشريت يې له ګمراهۍ او تباهۍ څخه وژغوره.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو او لازمو ځرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا سره ولولي. بيا دې ښوونکی له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې متن د ټولګي پر وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې غوږ ونيسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د متن ((دري)) کلمې او بله دې د ((پښتو)) کلمې په خپلو کتابچو کې جلا جلا لست کړي. بيا دې له هرې ډلې څخه يو تن د نورو په استازيتوب د خپلې ډلې لست کړي کلمې د ټولګي په مخکې ولولي.

۳ـ ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې:

- حضرت محمد ﷺ په څه ډول حالاتو کې په پيغمبرۍ مبعوث شو؟
- حضرت محمد ﷺ وګړي په څه ډول د اسلام سپيڅلي دين ته رابلل؟

۴ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغه کې دې ((متضادي کلمې)) په نښه کړي او بيا دې يې په جملو کې وکاروي.

۵_ ښوونکی دې په وار سره له زده کوونکو وغواړي چې د ټولګيوالو په مخکې د نعت مفهوم په خپله ژبه ووايي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته سم ځواب په پنسل په ☐ نښه کړي.

د اسلام ستر پیغمبر په داسې وخت کې په پیغمبرۍ مبعوث شو چې:

الف: په ټوله نړۍ کې امن و.

ب: په ټوله نړۍ کې د جهالت او ناپوهۍ تیاره خپره وه.

ج: بت نمانځنه او اور نمانځنه نه وه.

۷_ زده کوونکي دې د لاندې کلمو ((جمع کلمې)) په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دې هغه په جملو کې وکاروي:

کور لار قام انسان ستوری

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې بلې ورځې ته د کورنۍ دندې په توګه څو داسې جملې راوړي چې پنځه واړه (ی) ګانې پکې کارول شوي وي.

هر څوک چې له نورو ښه ژبه ولري، ارزښت يې هم له نورو ښه زيات دی.

(حديث شريف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېم لوست

د ملي يووالي ارزښت او اړتيا

افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ګډ کلتور او فرهنګ لري او ټولو له خپل هېواد او ټاټوبي څخه په ګډه دفاع کړې او کوي يې . له ګډو وياړلو کارنامو څخه برخمن او خپل ملي يووالی يې په هر حالت کې ساتلی دی.

دلته د ملي يووالي په ارزښت خبرې کوو. د مخه تر دې چې د ملي يووالي ارزښت درو وپېژنو، دې لاندې پوښتنې ته ځواب ووايئ:

- که د يوې سيمې يا هېواد وګړي په خپلو کې ملي تړون او يووالی و نه لري له کومو ستونزو سره به مخامخ شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وګړي چې په يوې ټاکلې جغرافيوي سيمه کې اوسي، ګډ تاريخ، شريک فرهنګ، عنعنات او ملي وياړونه لري، ملت بلل کېږي. هر ملت له بېلا بېلو ميشتو قومونو او ولسونو جوړ دی چې ګډ برخليک لري او په يوه نامه يادېږي.

افغانستان د يو واحد ملت په توګه د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ټول په دې ستر کور کې زيږېدلي او رالوی شوي دي، نو بايد له يو بل سره مينه، په خپلو کې ژور تړون او ملي يو والی ولري او تر يوه بيرغ لاندې ژوند وکړي.

زموږ د هېواد ټولو اوسيدونکو د تاريخ په اوږدو کې ګډ ژوند لرلی، د خپلې خاورې او هېواد له ملي نواميسو او ځمکنۍ بشپړتيا څخه يې په ګډه ساتنه او دفاع کړې ده.

افغانستان پر هر افغان حق لري چې د ودانۍ، سوکالۍ، سراسري سولې، امن او ملي وحدت د ساتلو په لاره کې هر ډول سربښندنې ته چمتو وي.

د ملي يو والي د ټينګښت او تامين لپاره اړينه ده چې هر ډول توپيرونه له منځه يوسو او يو بل ته د وروری غېږه پرانيزو او په ټولو ملي چارو کې د يو واحد ملت په توګه دريځ ولرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د نړۍ لوی او پرمختللي هېوادونه وګورو، نو وینو ټول هغه توپیرونه چې د دوی ملي یو والي ته زیان رسوي، له منځه یې وړي او پرځای یې په پوره یو والي، د پوهې او ټکنالوژۍ خواته مخه کړې ده . بشري او انساني کرامت ته یې په درناوي د ملي یو والي روحیه رامنځته کړې او د ((زه)) یا ((زه یم)) پرځای یې د ((موږ)) یا ((موږ یو)) مفکوره او روحیه روزلې او پاللې ده.

په یوه ټولنه یا هېواد کې د ملي یو والي په له منځه تللو سره هغه هېواد اوټولنه له سترې ګډوډۍ سره مخامخ کېږي چې د حق او ربښتینولۍ خوا یې کمزورې، زور زیاتی او نابرابري پکې له یوې ورځې بلې ته زیاتیږي. د خوابدیو، خپل منځي شخړو او دښمنیو لمنه پراخیږي او په دې ترتیب بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

موږ باید د خپل ملي یو والي په ارزښت او اهمیت پوه شو او په دې وپوهیږو چې زموږ د هېواد د ودانۍ، نیکمرغۍ او سوکالۍ راز په همدې کې نغښتی دی، نو د ټینګښت او ساتنې لپاره یې باید هر اړخیزې هلې ځلې وکړو. د ځاني ګټو او غوښتنو پر ځای ملي ګټې مقدمې او محترمې وګڼو. هغه عوامل باید له منځه یو سو چې زموږ د ملي یو والي بنسټونه کمزوري کوي او له منځه یې وړي.

د متن لنډیز:

ملي یو والی د هر هېواد د پرمختګ اوسوکالۍ لپاره ډېر ضروري دی، نو د ساتلو او ټینګښت لپاره یې باید هر اړخیزې هلې ځلې وشي. که په هېواد کې د ملي یو والي مزي سست او یا وشلیږي، نو هغه له سترو ګډوډیو او بدمرغیو سره مخامخ او بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ د ښوونکي تر متن لوستنې او لا زمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتیا سره ولولي. بیا دې څو تنه زده کوونکي د ټولګي په مخکې د متن هغه برخه ولولي چې د دوی ډېره خوښېږي.

- څو زده کوونکي دې د ګډو دودونو په هکله ټولګیوالو ته خبرې وکړي.

۲ـ زده کوونکي دې د دې لاندې کلمو مترادفې کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکي:

ګډ   ستر   یووالی   ودانی

۳ـ یو زده کوونکی دې دا لاندې پوښتنې پر تخته ولیکي، نور دې دهغو ځوابونه په خپلو کتابچو کې ولیکي:

- ملي یووالی څه ګټې لري؟
- بې اتفاقي څه زیانونه لري؟
- د ملي یووالي د ټینګښت لپاره څه شي ته ډېره اړتیا ده؟
- تاسو به له دې وروسته د ملي یووالي د ټینګولو لپاره څه کارونه سرته ورسوئ؟
- د ګرامر له مخې د سمې جملې له شمېرې شخه په پنسل کرښه چاپیره کړئ:

الف: افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

ب: افغانستان د ټول افغانانو ګډ کور دی.

ج: افغان د ټولو افغانانو ګډ کور و.

کورنۍ دنده

که تاسې د خپلې کوڅې، کلي او یا سیمې مشران او یا لوړ پوړي دولتي چارواکي شئ د ملي یووالي لپاره به څه وکړئ؟ په دې اړه یو څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلورم لوست

ولسي نرخونه

- ستاسې په کور، کلي او ولس کې چې د خلکو ترمنځ کومه ستونزه یا شخړه پېښه شي څنګه یې حل کوي؟
- په ولس، کور او کلي کې ځینې داسې وګړي پېژنئ چې خلکو ته د ورپېښو ستونزو په هکله پرېکړې او فیصلې کوي؟

زموږ په کلیوالو سیمو او ولس کې یو لړ داسې قوانین او اصول شته چې وګړي خپلې ستونزې او شخړې په هغو حل کوي. دا قوانین په کلیو او ولس کې د ټولنیزنظم د سمون لپاره له ډېرې لرغونې زمانې څخه دود دي. موږ دلته پر هغو باندې د پوهېدو په هیله تاسې ته دغه ولسي قوانین یا نرخونه په لنډ ډول درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولس بډای کلتور لري چې له ډېرو غوره دودونو او عنعنو څخه برخمن دی. دغه دودونه له پیړیو پیړیو را هیسې د خلکو د ټولنیز ژوند له بهیر سره مله راغلي دي. که د وخت او حالا تو په اوښتون سره یکې لږ و ډېر بدلون هم رامنځته شوی، بیا یې هم خپلې لرغونې ځانګړنې تر ډېره ساتلې دي. دوی د تاریخ په اوږدو کې د خپل قبیلوي او ټولنیز ژوند د سمبالښت او ادارې لپاره یو لړ ټاکلي قوانین لرلي دي چې د پښتنو په کلتور او عرف کې هغو ته ((ولسي نرخونه)) وايي.

ولسي نرخونه په واقعیت کې یو لړ ولسي قوانین دي چې معمولاً زموږ کلیوال خلک د خپل ټولنیز ولسي ژوند په اړوند زیاتره حقوقي، جزايي او نور مسایل د هغو پر بنسټ حل و فصل کوي. دغه ولسي قوانین که څه هم په بېلا بېلو ټبرونو کې لږ و ډېر خپل منځي توپیرونه هم لري، خو په کُل کې بیا ټول ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې هغه زموږ له لرغوني بډای کلتور څخه سرچینه اخلي او د ګډ کلتور استازیتوب کوي.

سره له دې چې له نرخونو سره د ولس هر وګړی لږ و ډېره اشنایي لري، خو په ټبر کې پر هغو د پوره پوهیدو او په ټولنه کې د پلي کولو لپاره یې ځانګړي کسان معلوم وي چې هغوی ته په ولس کې خلک ((مرکچیان)) یا ((نرخیان)) وايي.

کله چې په کلیوالي او ولسي ژوند کې چا ته کومه ستونزه او لانجه ورپیښه شي، نو د حل لپاره یې دغو معلومو نرخیانو یا مرکچیانو ته مراجعه کوي او هغوی د یوې جرګې په بڼه رابولي. کله چې هغوی سره جرګه شي، نو پر اړونده موضوع له هر اړخیز بحث او غور وروسته له دغو ټاکلو نرخونو یا ولسي قوانینو څخه په کار اخیستنې یوه پرېکړه او حکم کوي. مقابل لوری اړوي چې هغې پرېکړې ته غاړه کېږدي. له پرېکړې څخه د سرغړونې په صورت کې د نغدي یا نورې جریمې په ورکړه اړګنل کېږي چې نوموړې جریمې ته (مچلغه) وايي.

له دغو نرخونو څخه د زور زیا تي د پیښو د مخنیوي او له زیانمن شوي لوري سره د ملا تړ او مرستې په برخه کې ډېر کار اخیستل کېږي. زموږ په هېواد کې د احمدزیو، وزیرو، مومندو او نورو نرخونه خورا مشهور دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځرنګه چې ولسي نرخونه د کليوال ولسي او ټولنيز ژوند د سمبالښت او سمون لپاره اغيزناک نقش تر سره کولی شي، نو پر هغو د پوهيدنې او د يوې غوره عنعنې په توګه د ځينو ولسي نرخونو د ساتنې او پالنې لپاره بايد لازمې هڅې وشي.

د متن لنډيز:

پښتانه په کور، کلي او ولس کې د شخړو د هوارې لپاره يو لړ ټاکلي قوانين لري چې ((ولسي نرخونه)) يې بولي. دغه نرخونه که څه هم په قبيلوي کچه لږ و ډېر توپير هم سره لري، خو بيا هم په عامه توګه ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې دا زموږ د ګډ کلتور او ملي عنعنو استازيتوب کوي. ولسي نرخونه چې د ولسي شخړو او لانجو په حل و فصل کې ډېر مهم او بنسټيز رول لري، په ولس کې د معلومو کسانو له خوا معمولاً د جرګو په ترځ کې په عمل کې پلي کېږي، دغو کسانو ته ((نرخيان)) وايي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي. وروسته دې د متن يوه يوه برخه يو يو زده کوونکی په خپله خوښه د نورو په استازيتوب د ټولګي په مخکې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په متن کې هغه کلمې په نښه کړي چې په ((ټ)) توري پيل شوي وي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې په متن کې ((صفتونه))، بله ((نومونه)) او بله دې ((ضميرونه)) پيدا کړي اود هرې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي نرخونو پر ارزښت او اهمیت خبرې وکړي.

- له ځینو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د جرګې د عنعنې په اړه خپل نظرونه څرګند کړي.

۵_ د دې لاندې پوښتنو په لړ کې دې د درس د موضوع په اړه د زده کوونکو د پوهېدنې دکچې ارزونه وشي:

- ولسي نرخونه څه ته وايي؟
- څوک په ولس کې د پرېکړو واک او صلاحیت لري؟
- هغه څوک چې د نرخونو په وسیله په کور، کلي او ولس کې ستونزې او شخړې هواروي، خلک يې په کوم نوم پیژني؟

۶_ د سمو ځوابونو له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف: په ولس کې ستونزې او شخړې هر څوک هوارولی شي.

ب: په ولس کې ستونزې او شخړې یوازې ((نرخیان)) او ((مرکچیان)) حل کوي.

ج: هیڅوک يې نشي هوارولی.

کورنۍ دنده

که چېرې د زده کوونکو په سیمه کې کومه شخړه د جرګې په واسطه حل شوې وي د هغې په اړه دې معلومات تر لاسه کړي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې خپلو ټولګیوالو ته پرې خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعل: د جملې مهمه برخه

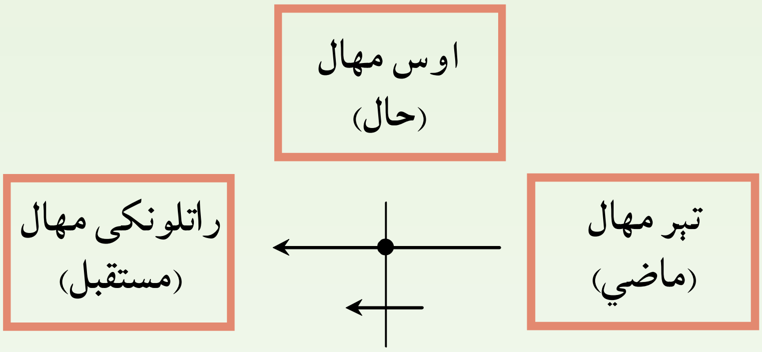

ژبه انسان ته یوه الهي پیرزوینه ده چې په ټولنه کې د وګړو ترمنځ د پوهونې او راپوهونې لپاره ډېره مهمه وسیله ګڼل کېږي.
له ژبې پرته زده کړه په اغیزناکه توګه تر سره کېدای نشي.
ژبه له بېلابېلو غږونو څخه جوړه ده چې له همدغو غږونو څخه د کلمې بېلابېل ډولونه (لکه: نومونه، صفتونه، ضمیرونه، ادات، فعلونه او نور) جوړېږي. تاسې د هغو زیاتره ډولونه په تېرو ټولګیو کې لوستي دي. د کلمو له دغو بېلابېلو ډولونو څخه جمله جوړېږي.
فعل د جملې ډېره مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نه جوړېږي، دلته یې درپېژنو:

فعل هغې کلمې ته وايي چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يوه کار يا يوې پېښې په کيدو يا د يوه حالت په راڅرګندېدو دلا لت کوي.

يا فعل د وينا هغه مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نيمګړې بلل کېږي.

د فعل ډولونه:

په پښتو کې فعلونه ډېر ډولونه لري او له څو پلوه په بېلا بېلو ډولونو ويشل کېږي چې دلته يې ځينې ډولونه درپيژنو:

د معنا له مخې د فعل ډولونه:

فعل د معنا له مخې په دوو سترو ډولونو ويشل کېږي :

لازمي فعل او متعدي فعل

۱_ لازمي فعل:

هغه دی چې يوازې په فاعل پای ته رسيږي او مفعول نه لري.

لازمي فعل په تېره او نا تېره زمانه کې د جملې د فاعل لپاره ګردانيږي يا فعل له فاعل سره سمون او مطابقت لري، لکه:

پلوشه لاړه.

زيرک راغی.

زه ځم.

موږ ځو.

۲_ متعدي فعل:

هغه دی چې په جمله کې پر فاعل سربېره مفعول هم لري.

يا فعل په تېره زمانه کې د مفعول لپاره اوړون مومي (ګردانېږي).

دغه اوړون يې د شخص، عدد او جنس له پلوه ترسره کېږي، لکه په دې بېلګو کې:

بريالي خط وليکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد زه ولیدلم.

احمد موږ ولیدلو.

د زمانې له پلوه د فعل ډولونه:

فعل د زمانې له پلوه په درې ډوله دی:

یا په بله وینا: د فعل پېښېدل او د یو کار یا یو حالت واقع کېدل په درېو زمانو پورې اړه لري:

تېر مهال چې (ماضي) هم ورته وایي، اوس مهال چې (حال) یې بولي او راتلونکی مهال چې (مستقبل) یې نوموي.

دلته دا هر ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱ــ تېر مهال (ماضي) فعل:

هغه دی چې د یو کار ترسره کېدو یا د یوې پېښې له پېښېدو څخه په تېر مهال یا زمانه کې بیان کوي، دا لاندې ډولونه لري:

ــ مطلقه ماضي: ما خط ولیکه.

ما ډوډۍ وخوړه.

ــ استمراري ماضي: ما خټکی خوړ.

تا خط لیکه.

ــ نژدې ماضي: زه ورغلی یم.

دا راغلې ده.

ما لیک لیکلی دی.

ــ لیرې ماضي: ما لیدلې وه.

تا لیک لیکلی و.

دی ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ احتمالي ماضي: مابه ليکلي وي.

تا به خوړلي وي.

ښايي ما به ليکلي وي.

ګوندې ده به ليدلي وي.

۲ـ د حال فعل:

هغه فعل دی چې په اوسنی زمانه کې د يو کار يا يو حالت په ترسره کيدو دلالت کوي.

دا فعل د فعل په ريښې پورې د فاعل د روستاړو (م، ې، و، ئ، ي) په نښلولو سره جوړيږي، لکه:

زه ليکم.

زه ځم.

ته ليکې.

ته ځې.

ته راځې.

موږ ځو.

موږ راځو.

تاسې ليکئ.

تاسو ځئ.

تاسو راځئ.

دی ليکي.

دی ځي.

دی راځي.

دوی ليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی ځي.

دوی راځي.

د حال فعلونه دا لاندې ډولونه لري:

مطلق حال:

هغه فعل دی چې په اوسنۍ زمانه کې د یو کار سرته رسېدل په عادي او مطلق ډول بیانوي او دکار دوام ونه لري، لکه:

ډوډۍ مې وخوړه.

خط مې ولیکه.

استمراري حال فعل:

د یو کار سرته رسیدل په اوس مهال کې د دوام په حال کې بیانوي، لکه:

باران وریږي.

لیک لیکم (یعنې د لیکلو په حال کې یم.)

التزامي (احتمالي) حال:

په اوسنۍ زمانه کې د یو کار پېښېدل د تمنا، شرط او شک په ډول بیانېږي، لکه:

ښایي لاړ شم.، کاشکې راشي.

امر فعل:

هغه دی چې د یو کار د سرته رسولو غوښتنه کوي، لکه: لاړ شه!، لاړشئ، راشه!، راشئ،کښېنه.

کښېنئ.

وخوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخورئ او نور.

نهی فعل:

د یو کار نه‌کولو هیله او غوښتنه کوي، لکه: مه ځه، مه ځئ، مه راځه، مه راځئ.

۳_ مستقبل فعل:

هغه فعل دی چې په راتلونکې زمانه کې د یو کار د سرته رسولو یا د یو حالت په بیانولو دلالت کوي.

په بله وینا: په راتلونکي زمانه کې د یو کار کېدل څرگندوي.

مستقبل فعل له اوس مهال (حال) فعل څخه د (به) ادات په زیا تولو جوړېږي، لکه:

زه به ولیکم.

ته به ولیکې.

زه به وڅښم.

ته به وڅښې.

دوی به وخوري.

تاسې به وخورئ.

مستقبل فعل دوه بڼې لري:

بشپړ، لکه:

و به لیکم، و به لیکې.

مجهوله بڼه، لکه: و به لیکل شي، و به کښل شي.

نابشپړ، لکه:

لیکم به ، لیکو به، .

مجهوله بڼه، لکه: خوړل کېږم به، غورځېږم به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

فعل هغه کلمه ده چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يو کار يا يوې پېښې په کيدو دلالت کوي. له فعل پرته جمله نه جوړېږي او نيمگړې گڼل کېږي. فعل ډېر ډولونه لري. د معنا له مخې يې مهم ډولونه لازمي او متعدي دي.

د زمانې له مخې په تېر مهال يا ماضي فعل، اوسمهال يا حال فعل او مستقبل يا راتلونکی فعل باندې وېشل کېږي چې دا هر يو ځانته نور بېل بېل ډولونه هم لري.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب د ټولگي په وړاندې متن په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې په ځير سره غوږ ونيسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي، هره ډله دې څو فعلونه په نښه کړي. بيا دې د يوې ډلې استازی په نښه کړي فعلونه پر تخته وليکي، د بلې ډلې استازی دې هغه د اشخاصو له مخې په جملو کې وکاروي.

- په لاندې جملو کې د زمانې په لحاظ کوم فعلونه راغلي دي، په مقابل کې يې نوم په پنسل وليکئ.
- زه پرون ښار ته تللی وم.
- زلمی ليک ليکي.
- زلمی به ډوډۍ وخوري.
- ما ډوډۍ خوړلې ده.
- ته به ښوونځي ته لاړ شې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

۳_ که چېرې په ویناکې فعل ونه کارول شي، څه ستونزه به پېښه شي؟

- د فعل له لوست څخه مو څه گټه تر لاسه کړه؟
- لازمي او متعدي فعلونه څه توپیر لري؟

۴_ د دې لوست کومه برخه مو خوښه شوه؟ خبرې پرې وکړئ.

۵_ په لاندې جملو کې لا زمي او متعدي فعلونه په پنسل په نښه کړئ:

- محمود احمد ته وویل:

زه کور ته نه شم تللی، پلار ته مې ووایه چې مور ته مې درمل راوړي.

- زه چې کور ته تلم په لاره کې یوې ماشومې په چیغو چیغو ژړل. ما پوښتنه ترې وکړه چې ولې؟ هغې را ته وویل: پر لاره وغورځېدم.

۶_ دا لاندې جملې د فعلونو په مخکې او وروسته کولو سره سمې کړئ او سمه بڼه یې په خپلو کتابچو کې ولیکئ:

- زه تللی وم ښوونځي ته.
- ما لیکلی و لیک په ښوونځي کې.
- ما خوړلی وه په کور کې ډوډۍ.

۷_ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- فعل د زماني په لحاظ په څو ډوله دی؟ نومونه یې واخلئ.
- که چېرې په یوه جمله کې زمانه بدلون ومومي، په فعل کې څه بدلون راځي؟
- له متن څخه پنځه فعلونه وټاکئ او د هغو لپاره نوې جملې جوړې کړئ.

کورنۍ دنده

څو داسې جملې دې ولیکي چې د اشخاصو او زماني له مخې پکې فعل کارول شوی وي. په راتلونکي درسي ساعت کې دې د ټولگیوالو په وړاندې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار او زیار

دا نړۍ پر کار ودانه ده او د انسان د کار، زیار او عمل یو پراخ ډګر دی. هغه خوک پکې په نیکمرغۍ او بریالیتوب ژوند کولی شي چې د کار د پیاوړي ځواک لري او په اغېزناکه توګه ترې ګټه اخلي.

- که د یوې ټولنې وګړي کار ونه کړي او زیار ونه باسي، پخپله او ټولنه به له کومو ستونزو سره مخامخ شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانساني ژوند ارزښت په کار او زيار کې نغښتی دی . په دې خاورينه نړۍ کې چې وګړي د ژوندانه د وسيلو د تر لاسه کولو او برياليتوب لپاره هلې ځلې کوي، هغه څوک ښه پرمختيا کولی او درنښت موندلی شي چې دکار اوزيار په ځواک خپل شته والی وساتي اوپه دې وسيله ځان دزمانې له زيانونو څخه وژغوري . که څوک دخپل کار دسرته رسولو لپاره متې راونه نغاړي، کار او هڅه ونه کړي، ډير ژر به يې بدن بې ځواکه، اوکمزوری شي.

کار دبدن توان او ځواک زياتوي، روح پاک او پياوړی کوي.

په ژوندانه کې هغه څوک بريالی دی چې ځواکمن بدن لري. بې کاري تر ټولو ستره بلا ده. که يو څوک هر څومره بډای هم وي ، بايد له کار اوزيار څخه لاس وانه خلي، ځکه چې کار دژوندانه د هلو ځلو کارنده وسله ده اوبيکاري بدن بې ځواکه کوي . وګورئ که اوسپنيز ماشين هم دڅه مودې لپاره بيکاره پاتې شي، اوسپنې يې زنګ خوري اوکه هغه هرڅومره کلکې هم وي، دوخت په تېرېدو سره ماتيږي. که انسان هم خپل ژوند بيکاره تېروي، د وجود ماشين يې سست او ورو ورو له کاره لويږي. دغسې وګړي هيڅکله هم له ژوندانه څخه خوند نه شي اخيستلای.

دامو بايد په ياد وي چې يوازې په يو کار پسې مخه کول او هغه ترلاسه کول کافي نه دي، بلکې هر څوک چې کوم کار تر لاسه کوي، په دې هڅه کې دې وي چې په هغه کې ورځ په ورځ ځواکمن او ښه پرمخ لاړشي او نوې تجربې پکې تر لاسه کړي .

هغه څوک چې دپانګې اوپيسو دنشتوالي په پلمه په کار پسې نه ګرځي، ډېره لويه غلطي کوي. ځکه چې دهر چا رښتينې پانګه دهغه دبدن جوړښت، يعنې لاسونه، پښې، غوږونه، سترګې، عقلي، فکري او بدني ځواک دی چې ددغې خدایﷻ ورکړې پانګې په سمې کار اچونې سره انسان هر څه کولی شي.

وايي چې يو غريب ديو هوښيار سړي په وړاندې له خپلې غريبۍ او بې وزلۍ څخه شکايت وکړ. هوښيار ورته وويل: غواړې چې سترګې ونه لرې اودلس لکو افغانيو خاوند اوسې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

غریب وویل: نه!

هوښیار سړي ورته وویل: ښه چې داسې ده، نو ته پخپله ډېره لویه پانګه لرې، دې ته نه یې چمتو چې له هغو څخه یوه د لس لکو افغانیو په بدل کې وپلورې، نوله غریبۍ او بېوزلۍ څخه ولې ګیله اوفریاد کوې؟ خپله همدغه پانګه دې په کار واچوه، باور لرو چې له دې بې وزلۍ او غریبۍ څخه به ډېر ژر خلاص شې.

کله چې له کاره ستړي شئ، دمه وکړئ، خو بېکاره مه ګرځئ. له کار نه مخ مه اړوئ، په زړه کې به مو خامخا د کار او ژوند مینه راپورته شي.

کوم هوښیار سړي څه ښه ویلي دي: ((سهار دوخته چې چرګان نارې وهې، خلکو ته وایې چې: له خوبه پاڅېږئ، د کار پر لور وخوځېږئ.))

خو هغه کار چې کوو یې، باید یوازې خپله ګټه په پام کې ونه نیسو، بلکې باید داسې کار وکړو چې هم موږ او هم نورو خلکو ته ګټه ولري.

د متن لنډيز:

کار او زيار ستر ټولنيز ارزښت او اهميت لري. که کار او زيار نه واى، د نړۍ دا دومره ودانۍ او پر مختګونه به هيڅکله نه واى تر سره شوي . هغو ټولنو او هېوادونو چې اغيزناک کار ونه کړي، پر مختللي دي او هغوى چې کار يې نه دى کړى، وروسته پاتې شوي دي . ويلاى شو چې نيکمرغي او برياليتوب په کار او زيار کې دي.

فعالیتونه

۱ـ له څو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د خپلې خوښې یو پارګراف د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ زده کوونکي دې له متن څخه څو فعلونه په خپلو کتابچو کې ولیکي او هغه دې په بېلا بېلو زمانو کې په جملو کې وکاروي.

۳_ داسې سیالي دې رامنځته شي چې یو زده کوونکی یو فعل پرتخته ولیکي او له بل څخه دې وغوښتل شي چې هغه په یوه مناسبه جمله کې وکاروي.

۴_ د لاندې جملو تش ځایونه دې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړ کړي :

- زه هره .... ښوونځي ته ځم.
- زما ورور په لسم .... کې دی.

۵_ لاندې جملې له مخامخ لیکل شو کلمو او عبارتونو څخه په پنسل بشپړې کړئ:

زموږ هېواد ډېرې	کې یم
زه په نهم ټولګي	کوي
کار او زیار انسان نیکمرغه	تاریخي ودانۍ لري

۶_ په دغه لوست کې مو د کار د اهمیت او ارزښت په هکله څه ولوستل؟ لنډې خبرې پرې وکړئ.

- ستاسې کوم کار او کسب خوښېږي او ولې؟
- د کار او کسب خاوندان ولې په ټولنه کې د درناوي وړ وي؟

۷_ د مفهوم له مخې د سم ځواب له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ :

الف: څوک چې ډېر کار کوي، اقتصادي کمزوری وي.

ب: څوک چې کار نه کوي، د ټولنې پر اوږو بار نه وي.

ج: څوک چې کار کوي، ژوند یې ښه او سوکاله وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مشهورو کارونو او کسبونو یو لست په خپلو کتابچو کې ولیکي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې یې ټولګیوالو ته ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوښکو ارزاني

قیام الدین خادم د ملا حسام الدین زوی، په ۱۳۲۵ هـ . ق. کال د ننگرهار ولایت په کامه کې زېږېدلی و. پیاوړی عالم، کره کتونکی، لیکوال او شاعر و. تر پنځوسو زیات ځانگړي چاپ او ناچاپ اثار لري او په سلگونو مقالې یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. د ۱۳۵۸ هـ .ش. د سنبلې پر شپږمه نېټه مړ دی.

■ اوښکې له سترگو ولې او په کوم حالت کې بهېږي؟

اوښکې د انسان عاطفي حالت څرگندوي. په عمومي ډول د یو سخت درد او زور خپگان په نتیجه کې تر سترگو رابهېږي چې د مقابل لوري له خوا یې باید په همدردۍ او خواخوږۍ سره ځواب وویل شي. په دې لوست کې د اوښکو د ارزښت او اهمیت په اړه د قیام الدین خادم لیکلی ادبي نثر لولئ.

که غله او ارتزاقيات قيمته شي، نو د فصل په راوتلو رفع کېږي. که کالي او لباس قيمته شي، نو بيا هم څه نا څه گوزاره کېږي.

خلک وايي: ((بربنډ له لارې اوړي، وږی نه اوړي.))

که فېشني شيان قيمته شي، نو قيمته دې شي کنه ((تجمل بېل شی دی او زنده گي بېل شی دی)) که اسعار قيمته شي، نو د يو دولت په تصميم يې علاج ممکن دی چې غير ضروري او دويمه او درېمه درجه شيونه له استعماله وغورځوي.

که دا ټول شيونه په يوه سويه ارزانه شي، د يو مملکت لپاره د رفاه او اسايش وسايل لاس ته راځي، اما اجتماعي سعادت او خوشبختي دغه وخت هم نه حاصلېږي. د ژوند سعادت او خوښي د ماد ياتو په زيا توالي او ډېروالي دومره اړه نه لري، لکه د ضمير په ازادۍ او د روح په خوشحالۍ پورې . په ژوندکې خطرناک او مدهش حال دادی چې اوښکې ارزانه شي، وېره، دهشت او درد موجود وي او دوا نه وي.

په طب کې د هر درد، خوږ، پرهار او ټپ علاج شته، مگر نه د زړه د درد او زخم . د زړه د درد علاج په خپله د زړه درد دی او بس. د اوښکو د ارزانۍ علاج د پيسو د ارزانۍ غونډې نه دی چې د اقتصادکوم ماهر يې علاج وکولای شي او نه د کر نې متخصصان په دې کار پوهېږي.

بې دردي په يو قوم او جامعه کې داسې يو مرض دی چې په علاج يې فقط پيغمبران پوه شوي دي.

ای خدايه! موږ نه هغه زړونه واخله چې د مظلوم او بې وزلي له سترگو څخه په عبث توييدونکو مرغلرو نه خوږېږي او هغه لاس، پښې او ژبه مه راکوه چې بې لاسو او بې پښو ته صدمه رسوي او خلک ژړوي.

((خيالي دنيا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

په لوست کې په دې خبرې شوي چې اوښکې ځانګړی معنوي ارزښت او اهميت لري، هسې نه چې هغه بې قدره او بې ارزښته وګڼل شي او پاملرنه ورته ونشي. ټولنه بايد دومره بې رحمه او بې عاطفې نه وي چې د خلکو اوښکې چې د درد او خواشينۍ استازيتوب کوي، بې قدره وګڼي. خلک خواخوږۍ او همدردۍ ته ډېره اړتيا لري. موږ بايد بې درده او بې تفاوته نه يو، بايد يو د بل په درد دردمند شو او د غمجنو او ويرجنو د اوښکو د وچولو په فکر کې شو.

فعاليتونه

١ـ د ښوونکي له خوا د متن تر لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې څو زده کوونکي متن په لوړ مناسب غږ د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

- خوتنه زده کوونکي دې د خپلې خوښې يو يو پراګراف له متن څخه ولولي.
- زده کوونکي په دوو ډلو وويشئ يوه ډله دې په متن کې مفردې کلمې پيدا کړي او بله ډله دې په متن کې جمع کلمې پيدا کړي، بيا دې له هرې ډلې څخه يو يو استازی ليکل شوې کلمې د خپلې ډلې په استازيتوب د ټولګي په مخ کې ټولګيوالو ته وواييي.

٢ـ په متن کې څو صفتونه پيدا او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

- د متن دويم پراګراف په خپلو کتابچو کې وليکئ.

٣ـ ددې پوښتنو ځواب وواياست:

- ولې له سترګو څخه اوښکې بهيږي؟
- اوښکې د څه شي استازيتوب کوي؟
- له بې وزلو او درديدلو سره څه ډول مرسته کولی شو؟
- زده کوونکي په دوو ډلو ووېشئ له هرې ډلې څخه دې يو استازی له مظلومو خلکو سره د مرستې په هکله خپلو ټولګيوالو ته خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ زده کوونکي دې دوه دوه سره جوړه شي، یو دې د کتاب یو پراګراف ووايي، بل دې هغه د املاء په توګه وليکي. بيا دې هغه دواړه نوموړی پراګراف د کتاب له مخې سم کړي. بيا دې بل زده کوونکی هماغه شان یو بل پراګراف د املاء په توګه ووايي او د هغه جوړه ملګری دې يې وليکي او په پای کې دې دواړه هماغه ليکل شوی پراګراف د کتاب له مخې سم کړي.

۵_ یو یا دوه زده کوونکي دې پخپله خوښه د يتيم یا بل درد يدلي انسان حالت تمثيل کړي. بل زده کوونکی دې له هغه سره دخواخوږۍ او د مرستې دلارو چارو په برخه کې خبرې وکړي. یا دې د خواخوږۍ نقش ترسره کړي.

۶_ زده کوونکي دې یو یو پورته شي او د درس په مفهوم دې خبرې وکړي .

◆ څو زده کوونکي دې د ټولګیوالو په وړاندې د هغې مرستې په هکله خبرې وکړي چې کله يې له چا سره کړې وي.

۷_ لاندې جملې په خپله خوښه په پنسل بشپړې کړئ :

◆ ما پرون د یو یتیم ماشوم .... پاکې ....

◆ له بېوزلو او ځوریدلو وګړو سره .... پکار ده .

۸_ زده کوونکي په دوو ډلو وويشئ، د "الف" ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي: موږ باید د یو دردېدلي انسان اوښکې وچې کړو.........

د ب ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي:

شتمنو ته لازمه ده چې له بې وزلو سره مادي او معنوي مرستې وکړي.......

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له دردمنو او ځوریدلو وګړو سره د مرستې او خواخوږۍ په اړه يوه کيسه ډوله ليکنه وکړي. بله ورځ دې هغه په درسي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

ملي ارشيف

- تاسې د دې پورته ودانۍ په هکله څه معلومات لرئ؟
- لرغوني ليکلي او چاپي اثار ولې، چېرې او د څه لپاره ساتل کېږي؟

د لرغونو په لاس کښلو او چاپي کتابونو، د واکمنانو د فرمانونو، ليکونو او تاريخي سندونو د ساتنې لپاره بايد داسې يو ځانګړی ځای وي چې هغه پکې د يو ارزښتمن فرهنګي ميراث په توګه خوندي وساتل شي. دغه د خوندي ساتنې ځای ته ارشيف وايي. موږ هم په خپل هېواد کې دغسې يوه ځانګړې اداره لرو چې ((ملي ارشيف)) نومېږي، دلته يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ په هر هېواد کې داسې ودانۍ ځانګړې شوي وي چې په هغو کې د واکمنانو فرمانونه، لاس کښلي (خطي) او چاپي کتابونه، تاریخي رسمي او ځانګړې سندونه، لیکونه، د انځورګرۍ پاڼې او نور خوندي ساتل کېږي. دغې ودانۍ یا ادارې ته ارشیف ویل کېږي.

زموږ په هېواد کې له ښو لسیزو راهیسې دغه ډول یوه ودانۍ شته چې ملي ارشیف یې بولي.

د ملي ارشیف اوسنۍ ودانۍ چې د کابل ښار په سالنګ واټ کې واقع ده، د امیر عبدالرحمٰن خان د واکمنۍ د زمانې ده. نوموړې امیر هغه د خپل زوی شهزاده حبیب الله خان دکار لپاره جوړه کړې وه. دا ودانۍ چې دوه پوړه ده، لومړی پوړ یې تر ځمکې لاندې دوه سالونونه او لس خونې لري، د محمد داؤد خان د جمهوریت په لومړیو (۱۳۵۲ هـ.ش.) کې د ملي ارشیف لپاره ځانګړې شوه او د عامه کتابتون تر ادارې لاندې یې فعالیت پیل کړ، خو ملي ارشیف په رسمي توګه د اطلاعاتو او فرهنګ د وزارت د یوې ځانګړې فرهنګي ادارې په توګه په ۱۳۵۹ هـ. ش. کال پرانیستل شو.

د دغې ادارې د فعالیت له هماغه لومړیو څخه د تاریخي سندونو، لیکونو، دکتابونو د خطي او چاپي نسخو او نورو هنري انځوریزو اثارو پېرودل او راټولول پیل شول. په لومړي ګام کې هغه لیکلي او چاپي تاریخي او هنري اثار چې دکابل په عامه کتابتون او نورو دولتي ادارو کې موجود وو، په ملي ارشیف کې ځای پر ځای شول او بیا د هغې لپاره د هېواد له ګوټ ګوټ څخه اړوند اثار راوړل شول چې دا لړۍ تر ننه هم روانه ده او له یوې ورځې څخه یې بلې ته د اثارو شمېره زیاتېږي.

اوس زموږ په ملي ارشیف کې ډېر ارزښتناک اثار خوندي دي . ټول هغه اثار چې اوس زموږ په ملي ارشیف کې خوندي دي، د اسلامي دورې له پیلامې څخه په راوروسته پېړیو پورې اړه لري. تر ټولو لرغونې لاس کښلې (خطي) نسخه چې په ملي ارشیف کې خوندي ده، هغه د قرآن کریم پنځه پارې دي چې د هوسۍ پر پوستکي لیکل شوي او لیک یې د حضرت عثمان   وخت ته منسوب ګڼل شوی دی. بل لرغونی سند د تیموري

(c) ketabton.com: The Digital Library

دورې د نومیالي واکمن سلطان حسین بایقرا فرمان دی چې په (۹۰۱ هـ . ق .) کال په نستعلیق لیک لیکل شوی، اوس په ملي ارشیف کې خوندي دی.

زموږ په ملي ارشیف کې اوس د کتابونو په زرګونو خطي او چاپي نسخې، تاریخي سندونه او انځوریز لاس کښلي کتابونه او پاڼې خوندي دي. په دغو لاس کښلو نسخو کې یوه هم د پښتو د پر ارزښتناک ادبي کتاب ((پټه خزانه)) نومیږي چې د هغې په تر لاسه کېدو سره پښتو لیکلی ادب د دویمې هجري پیړۍ نیمایي ته رسیږي.

دافغانستان ملي ارشیف له ډېرو زیاتو لرغونو او تاریخي چاپي او لاس کښلو سندونو او اثارو سره له ستر ملي او نړیوال ارزښت څخه برخمن دی او د ((سواربیکا))(*) یا د ارشیفونو د نړیوالې مؤسسې د غړېتوب ویاړ یې هم تر لاسه کړی دی.

د تاریخي، علمي، ادبي او نورو اثارو د خوندي ساتنې اداري (ملي ارشیف) دبډای کولو لپاره باید هر اړخیزې هلې ځلې وکړو او یوه ملي دنده یې وبولو.

د متن لنډیز:

ملي ارشیف زموږ په هېواد کې د لرغونو لاس کښلو او چاپي اثارو، تاریخي سندونو او لیکونو د خوندي ساتنې ځانګړې اداره ده چې له تاسیس کیدو یې څو لسیزې تیرېږي او اوس د زرګونو خطي او چاپي کتابونو، سندونو او نورو اثارو په لرلو سره له ملي او نړیوال اعتبار څخه برخمنه ده.

څرګندونه

- سواربیکا: د ارشیفونو یو نړیوال تنظیم یا مؤسسه ده چې د ډېرو هېوادونو ملي ارشیفونه یې غړېتوب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ــ څو زده کوونکي دې دا لاندې معلوماتي جملې د خپل ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي:

- په ملي ارشيف کې تاريخي ليکلي اثار له خرابېدو او ورکېدو څخه خوندي ساتل کېږي.
- د ملي ارشيف اوسنی ودانی د امير عبدالرحمٰن خان د واکمنۍ په کلونو کې نوموړي امير د خپل زوی حبيب الله خان د کار لپاره جوړه کړې وه.
- ملي ارشيف د داود خان د جمهوريت په لومړيو (۱۳۵۲ هـ. ش.) کال کې د عامه کتابتون تر اداري لاندې رامنځته شو.

۲ــ زده کوونکي دې په کتارونو وويشل شي. يو کتار دې په متن کې د پښتو (ی) ګانې په نښه کړي، دويم کتار دې ضميرونه او دريم کتار دې فعلونه په نښه او پخپلو کتابچو کې وليکي. له هر کتار څخه دې يو تن هغه د نورو په استازيتوب پر تخته وليکي.

۳ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وواياست:

- ملي ارشيف څه ارزښت او اهميت لري؟
- په متن کې د کومو شخصيتونو نومونه ياد شوي دي؟
- د ملي ارشيف د لا ښه‌والي لپاره څه کولی شو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پخپل کور و کلي کې د پخوانيو قلمي (لاس کښلو) کتابونو او نورو پخوانيو سندونو د شته والي او د هغو د ساتنې د څرنګوالي په اړه معلومات راغونډ او هغه دې په بل پښتو درسي ساعت کې د خپلو ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

عادل واکمن

- تاسو د عدالت په باب کومه کیسه اورېدلې ده؟

عدل او انصاف له ډېرو سترو او غوره اسلامي، ټولنیزو او بشري ځانګړنو څخه ګڼل کېږي، موږ ته پکار دي چې په هېڅ حالت کې د عدالت تله له لاسه ونه غورځوو.

دلته مو په دې لوست کې د نوشیروان عادل د عدالت یوه بېلګه د کیسې په بڼه تاسې ته خوښه کړې ده. دا کیسه مولوي احمد لیکلې او په (ګنج پښتو) کتاب کې خوندي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زورور ته نه ښايي چې په کمزوري باندې خپل زور وازمايي، که څه هم کار يې خرابيږي. وايي چې د روم پاچا، نوشېروان پاچا ته استازی ليږلی و، کله چې هغه دربار ته ورسېد، گوري چې يوه لويه ماڼۍ ده، پاچا پکې په تخت ناست دی او نور اميران او وزيران په څوکېو ناست دي. استازي چې شاو خوا وکتل، په دغې ماڼۍ کې يو ځای ورته کوږ ښکاره شو. له يو سړي څخه يې پوښتنه وکړه چې دا ځای ولې کوږ دی؟ هغه ورته وويل چې دا د يوې بوډۍ کور و. په هغه وخت کې چې پاچا دا ماڼۍ جوړوله، نو هغې بوډۍ ته يې وويل چې دا کور په ما خرڅ کړه، مگر د هغې رضا اوخوښه نه وه، پاچا په زور سره داکارونه کړ، نو ځکه دا ځای په دې ماڼۍ کې کوږ پاتې شوی دی. استازي وويل چې ربښتيا خبره دا ده چې داکوږوالی ډېر ښه دی، له هغه سموالي نه چې په ظلم تر سره شوی وي، حق او انصاف دا دی چې داکار نه په پخوا زمانه کې چا ويلی دی او نه مې وروسته گومان کېږي چې کوم پاچا به داکار وکړي.

پاچا چې د قاصد دا خبرې واورېدلې، ډېر خوشحاله شو، انعام او ډالۍ يې ورته ورکړه او په ډېر عزت سره يې رخصت کړ.

د متن لنډيز:

په کيسه کې د نوميالي عادل واکمن نوشيروان د عدالت يوه پيښه بيان شوې چې نوموړي څنگه د خپلې ماڼۍ د جوړولو پر مهال د زور زياتي پر ځای له عدالت او انصاف څخه کار اخيستی دی. د خپلې ماڼۍ يوه برخه يې کږه پرېښې، خو ديوې خوارې او بېوزلې ښځې حق يې په زور نه دی لاندې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوي احمد د پښتونخوا د هشتنغر د تنګي اوسيدونکی، د پښتو د معاصر، ساده او روان نثر له بنسټ ایښودونکو څخه ګڼل کېږي . ځيني ليکلي کتابونه تري راپاتې دي . په هغو کې يو ډېر مشهور اثر يې ((ګنج پښتو)) دی چې لومړی ځل په ۱۸۷۲ م. کال کې چاپ شوی دی. مولوي احمد په ۱۳۰۰ هـ . ق . کال مړ دی.

فعالیتونه

۱_ خو تنه زده کوونکي دې دغه کيسه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲_ که د زده کوونکو له ډلې څخه د عدالت په اړه د چاکومه بله کيسه زده وي، پخپله خوښه دې هغه د ټولګي په وړاندې ووايي.

۳_ دا لاندې لغتونه د خپلمنځي نږدېوالي له مخې په بېل بېل کتار کې په پنسل وليکئ:

احمد، توتکی، کتاب، زلمی، کوتره، قلم، نوشيروان، کتابچه، توتي.

احمد ....

....

....

- لاندې جملې په پنسل په مناسبو کلمو بشپړې کړئ:
- نوشيروان يو ډېر .... و.
- د روم د پاچا استازي له .... څخه د ماڼۍ د کوږوالي په اړه پوښتنه وکړه.
- پاچا چې د قاصد خبرې واورېدې ....شو او .... يې ورته وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ لاندې پوښتنې ځواب کړئ :

- د نوشیروان د ودانۍ یوه برخه ولې کږه جوړه شوې وه؟
- د روم د پاچا استازی چې د ماڼۍ د کوږوالي په علت پوه شو، څه یې وویل؟

۵- لاندې مفردې کلمې په خپلو کتابچو کې په جمع او جمع په مفرد واړوئ او په مناسبو جملو کې یې استعمال کړئ :

مفرد	جمع
سړی	هلکان
ګل	قلمونه
لوست	میزونه
کور	نجونې

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کیسو ځینې کتابونه مطالعه کړي او له هغو څخه دې د عدالت او انصاف په باب یوه یوه کیسه په خپلو الفاظو په لنډون سره ولیکي. که یې پخوا هم داسې کومه کیسه مطالعه کړې یا اورېدلې وي هغه دې په خو جملو کې ولیکي. په بل پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولګیوالو ته ووایي.

> په خلکو کې ډېر عادل هغه څوک دی چې هغه څه چې ځانته خوښوي، بل ته یې هم خوښوي.
>
> (حدیث شریف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا

■ تاسې د هېواد له اوسنيو نومياليو ليکوالو او شاعرانو څخه د چا نومونه اورېدلي او د هغو کتابونه مو لوستي دي؟

د پښتو ادب په معاصره دوره کې څو ډېرې نوميالی او مخکښې ادبي څېرې لرو چې هغوی د پښتو ژبې او ادب د ودې او پرمختيا په لاره کې د ستاينې وړ خدمتونه او نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي. له دغو نومياليو ادبي څېرو څخه يو يې عبدالرؤف بېنوا دی چې په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا د مفتي عبدالله زوی، په ۱۲۹۳ هـ . ش . کال په کندهار کې زېږېدلی و. لومړنۍ زده کړې يې د کورنۍ او سيمې له ديني عالمانو څخه وکړې او بيا يې د خپل ځانګړي ذوق او علاقې له مخې د ديني او ادبي علومو او فنونو مطالعې ته دوام ورکړ. د ځوانۍ په لومړيو کې يې په شعر ويلو او ليکوالۍ پيل وکړ، ډېر ژر يې د خپل پياوړي استعداد له مخې په دغه ډګر کې د پرمختګ پړاوونه ووهل او د شاعر او ليکوال په توګه وپېژندل شو.

په ۱۳۱۷ هـ . ش . کال د هېواد پلازمينې (کابل) ته راغی او د وخت د ډېرې مشهورې علمي او فرهنګي ادارې ((پښتو ټولنې)) غړی شو. بيا وروسته د کابل مجلې مدير شو. څو کاله يې دغه دنده په ډېر برياليتوب سره تر سره کړه، بيا د پښتو ټولنې مرستيال او څه موده وروسته د پښتو ټولنې لوی مدير شو. په همدغو وختونو کې څه وخت د هېواد ورځپاڼې مسؤول چلوونکی هم و. په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال د کابل راډيو د رياست چارې ورو سپارل شوې. څو کاله وروسته په مصر کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي استازی او بيا د دويم ځل لپاره د کابل راډيو رئيس شو. وروسته د ولسي جرګې وکيل او په ۱۳۴۶ هـ . ش . د اطلاعاتو او کلتور وزير شو.

وروستۍ رسمي دنده يې په ليبيا کې د افغانستان د سفير په توګه وه چې له هغه ځايه امريکا ته جلا وطن شو. د سرطان د وږيښې ناروغۍ له امله په ۱۳۶۳ هـ . ش . کال په نيويارک کې مړ او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د قبر پر شناخته يې خپل دا شعر د وصيت په توګه ليکل شوی دی:

زما هډونه به در وړئ وخپل وطن ته
مړ بلبل به رسوئ و خپل ګلشن ته
ښخوئ به ما په پاک افغانستان کې
د پرديسو ننګياليو په جهان کې
زما پر شناخته به ليکئ زلميو دا:
((دلته ښخ دی پرديس شوی بينوا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا پیاوړی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېوادپال سیاستوال و. د شعر او ادب، سیاست او تاریخ په بېلا بېلو برخو کې یې لیکل کړي دي. په سلګونو مقالې او شعرونه یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپاره شوي او په لس ګونو علمي، ادبي، تاریخي او سیاسي اثار یې د ځانګړو کتابونو په بڼه چاپ شوي دي. په خپلې مورنۍ ژبې پښتو سربېره په عربي، اردو او انګلیسي ژبو ښه پوهیده او په دغو ژبو کې یې لیکنې او ژباړې هم کړي دي.

د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر یې له ۵۰ څخه زیات دی. دلته یې د ځینو اثارو نومونه اخلو : اوسنی لیکوال (۱_ ۲_ ۳ ټوکه)، د افغانستان نومیالي (۱_ ۲_ ۳_ ۴_ ټوکه) میرویس نیکه، پریشانه افکار (د شعرونو ټولګه)، د شعرونو کلیات، زوړ ګناهکار (د ډرامو ټولګه) د افغانستان تاریخي پېښې، د زړه خواله (ادبي لیکونه) او نور.

یو شعر یې د بېلګې په توګه راوړو:

د غریب پالنه

چې وړوکي سره مور که
یاله وروره سره ورور که
داسې کړه له غریبانو
هر غریب پر اوږه سورکه
هوښیاري شرافت نه دی
چې له وړکو سره زور که
له انصاف له عدله لیرې
چې د کونډو سر سر تور که
د هغو زړګی به خور شي
د یتیم زړګی چې خور که
د خپل قام رنځور په شاکه
تاته کوم هوښیار پیغور که

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دانه کوي بې نومه
پرې گومان دغله او چور که

د عبدالرؤف بینوا لنډه ادبي ټوټه:

گرانه ملگریه!

یو گل چې څومره ډېر رنگونه ولري ښکلا یې هم هومره زیاته وي او چې څومره مخونه ولري هغومره د ستاینې وړ وي، خو یو انسان که دوه رنگه شو یا یې ځان دوه مخی وښوده نو نور یې مخ دکتو نه وي.

پوهان وایي: ((څنگه چې یې، هغسې ځان ښیه او څنگه چې ځان ښیې هغسې اوسه.))

خو ځینې انسانان شته چې نه یوازې څو رنگه، څو بڼې او څو مخه لري، بلکې ورسره څو ژبې یې هم په خوله کې وي. او د ماهرو ایکټرانو په څېر د خپل هر رنگ او هر مخ د ښودلو لپاره مخصوصې صحنې لټوي او د خپلې هرې ژبې لپاره ځانته موقع گوري.

داسې انسانان د نورو په رنگ رنگېدل نه غواړي، خو د ځان د رنگ په بدلولو کې دومره ماهر وي چې نور په خپل رنگ ژر غولولی شي. د مخونو په پېژندلو کې لاس لري، خو د دوی د مخ ښه پېژندل د مصنوعي سپوږمۍ په اصلي ماهیت پوهېدلو غوندې وي. دوی په خپله ژبه پسې نه گرځي، خو خپله ژبه د هر چا او هر ځای د اقتضا سره سمه گرځوي. دوی د هر مجلس د رنگ سره خپل رنگ بدلولی شي او د هر چا د خوب رگ یې ځانته معلوم کړی وي. دوی په همدغه یوه ژبه غله ته وایي غلا کوه او دکور خاوند ته وایي: کور ساته.

ظالم ته د ظلم لاره ښیي او مظلوم ته د انتقام اخیستلو سترگکونه وهي.

حاکم ته محکومین وي او محکومینو ته د حاکمانو په رنگ کې وړاندې کېږي. او که ورته ځیر شو همدا دوه مخي، دوه رنگي کسان دي چې د ټولنې د طبقاتو ترمنځ د دې پر عوض چې وحدت، یو والی او ښه نیت پیدا کړي، د هغوی په منځ کې د بدبینۍ، بدگمانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بدنیتی توري پردې اچوي، که د حاکمې او محکومې طبقې ترمنځ واقع شي، دواړو خواوو ته داسې څرګندوي چې همدا دوی دي چې ددې دوو طبقو ترمنځ یې ارامي ساتلې ده، که دوی نه وي د هغوی ارامي به هم ویجاړه شي. حال دا چې که دا دوه مخي او دوه رنګي له منځه لرې شي، د طبقاتو ترمنځ مستقیمه رابطه او مفاهمه ډېر ژر د دوی منځ ته صمیمیت او یو رنګي راوستلای شي.

نو ګرانه ملګریه!

که غواړو چې د ښه او نیکمرغه ژوند سره مخامخ شو، لازمه ده چې د دې دوه رنګی، دوه مخی او دوه ژبی ښخه لومړی ځانونه وژغورو او بیا یې په ټینګه د مخنیوي لپاره زیار وباسو.

هر چا ته او په هر مجلس کې چې ښه یو، هغسې ځانونه وښیو او چې ښه ځانونه ښیو هغسې واوسو او دا مو ډاډ وي چې یوه ورځ نه یوه ورځ به ضرور د دوه مخو مخونه تور او د دوه رنګو رنګونه ورک او د دوه ژبو ژبې وچې شي، ځکه چې ((کوږ بار تر منزله نه رسیږي.)) او ((دوې هندوانې په یوه لاس کې اخیستی کېدای نه شي.))

د متن لنډیز:

عبدالرؤف بېنوا د پښتو ژبې پیاوړی لیکوال ، شاعر ، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. د خپل ژوند څو لسیزې یې د هېواد په علمي او فرهنګي ادارو کې خدمت کړی ، په لس ګونو ځانګړي کتابونه او په سلګونو مقالې یې چاپ او خپرې شوې دي.

عبدالرؤف بېنوا د پښتو په معاصرو شاعرانو او لیکوالو کې د لوړ ادبي مقام او درېځ څښتن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن یو یو پارګراف په وار سره ولولي.

۲_ د متن په پای کې مو د بېنوا له شعر څخه څه مفهوم واخیست؟ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ او هغه د ټولګي په وړاندې ولولئ.

۳_ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغو کې دې صفتونه پیدا او په مناسبو جملو کې وکاروي.

۴_ په متن کې مو ولوستل چې عبدالرؤف بېنوا نومیالی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. ستاسې د نوموړي کوم اړخ ډېر خوښېږي خبرې پرې وکړئ؟

- لیکوال په ټولنه کې څه ارزښت لري؟

۵_ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړې کړئ:

- عبدالرؤف بېنوا د پښتو ژبې یو نومیالی .... و.
- عبدالرؤف بېنوا په .... کې مړ.
- عبدالرؤف بېنوا له .... زیات چاپ او ناچاپ کتابونه لري.

۶_ څېنې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بېنوا د نثر (ګرانه ملګریه!) مفهوم په خپلو الفاظو کې ټولګیوالو ته بیان کړي.

کورنی دنده

زده کوونکي دې د خپل کور و کلي یا سیمې او ښار د کوم شاعر لنډ ژوند لیک او د شعر یوه بېلګه ولیکي. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځنګلونو ارزښت

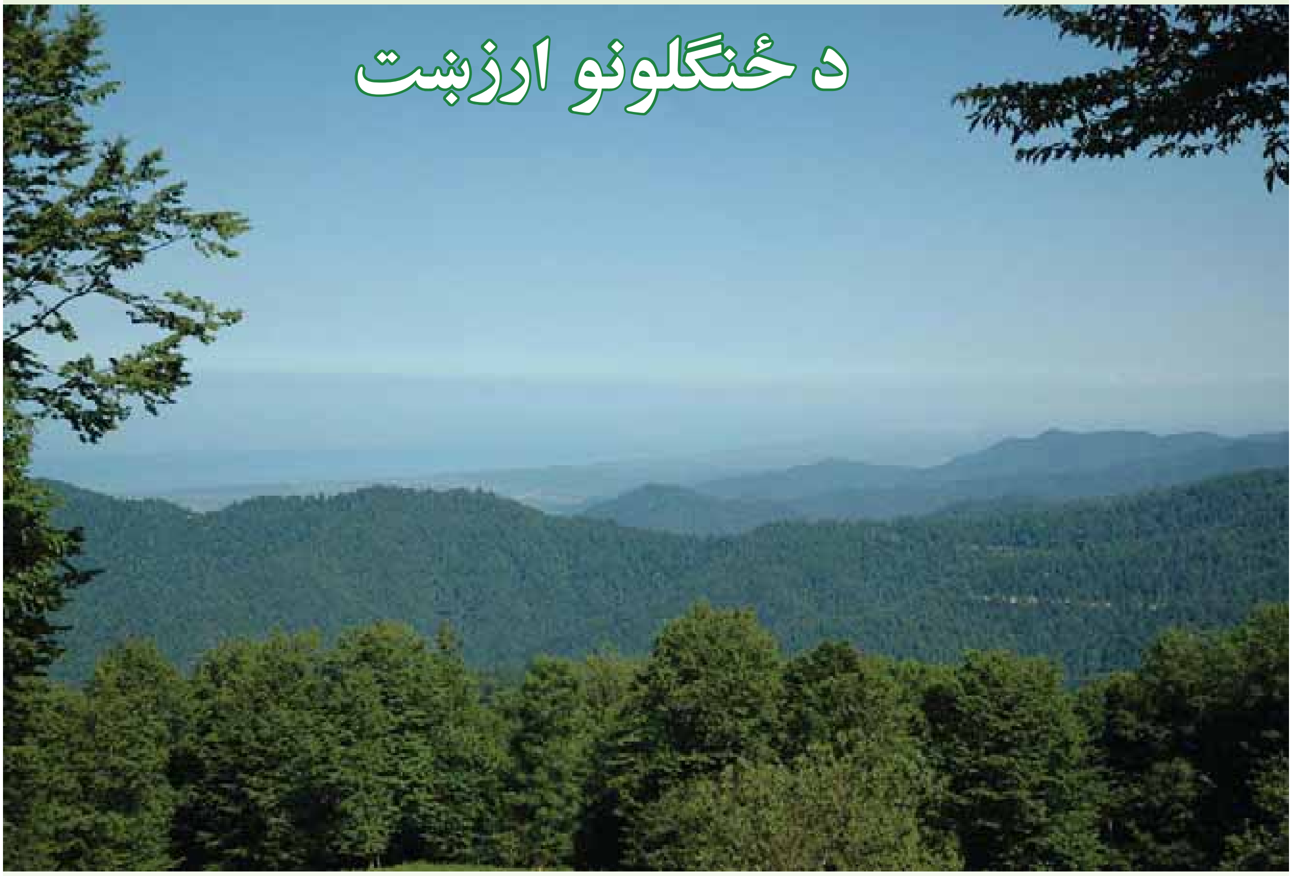

■ تاسې له ځنګلونو سره اشنا یاست ؟

■ ځنګلونه څه ګټې لري ؟

ځنګلونه سربېره پر دې چې دسون، دکورونو د پوښلو او دکړکیو او دروازو د جوړولو لپاره د اړتیا وړ لرګي برابروي او همداراز د هوا په پاکوالي، د ښکلي چاپیریال او طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې هم ستر ارزښت او اهمیت لري.

دلته په دې لوست کې د ځنګلونو په ګټو او ارزښتونو خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان یو غرنی هېواد دی چې زیاته برخه یې غرونو نیولې ده. له دغو غرونو څخه ځینې یې په ګڼو ونو او بوټو پوښلي دي چې هغو ته طبیعي ځنګلونه وايي.

له دغو ځنګلونو څخه که له یوې خوا د ودانیو د پوښلو، کړکیو، دروازو او نورو ضروري شیانو د جوړولو لرګي برابروي، له بلې خوا یې له لرګیو څخه د سون د توکو په توګه هم کار اخلي.

د ډول ډول مېوو او کورنیو ښارویو د روزنې لپاره ځنګلونه ور چاپېریال جوړوي. د وحشي حیواناتو او ډول ډول الوتونکو د استوګنې لپاره یو ډېر مناسب ځای ګڼل کېږي. ځنګلونو ډېرې ښکلې او په زړه پورې طبیعي منظرې هم جوړې کړې دي. باید ووایو چې د ډېرو لوړو او ټیټو غرونو دشته والي په اندول زموږ د هېواد د ځنګلونو شمېره او سیمې ډېرې نه دي. د هېواد په مرکزي او شمالي برخو کې د هندوکش د لوړو غرونو لړۍ دي چې تل په واورو پټې وي او د ځنګلونو د رامنځته کېدو لپاره وړتیا نه لري. بیا هم کوم ځنګلونه چې همدا اوس زموږ په هېواد کې شته، که یې په سمه توګه ساتنه، څارنه او پالنه وشي او د یوې ملي شتمنۍ په توګه ورڅخه مناسبه ګټه واخیستل شي، تر ډېره زموږ د خلکو اړتیاوې پوره کولای شي او د ملي اقتصاد په پیاوړتیا کې ډېره ارزښتناکه ونډه ترسره کولای شي.

زموږ د هېواد د ځمکې ټوله دوه میلیونه هکتاره شاوخوا ساحه ځنګلونو پوښلې ده. دغه ځنګلونه په ټول هېواد کې یو شان نه دي. د بېلګې په توګه د پکتیا، کونړ او بادغیس په ولایتونو کې دغه کچه لوړه ده، خو په مرکزي او جنوب لویدیځو سیمو کې بیا هیڅ ځنګل نشته.

د کونړ او پکتیا په ځنګلونو کې د نښتر، څېړۍ او ښوون ډېرې ونې شته چې ډېر اقتصادي ارزښت لري. د بادغیس په ځنګلونو کې د پستې ځنګلونه شته دي چې د پستې خوندوره مېوه ترې لاس ته راځي. په ننګرهار، لغمان، نورستان او نورو سیمو کې هم ځنګلونه شته دي.

که ځنګلونه له یوې خوا ستر اقتصادي ارزښت لري، نو له بلې خوا د چاپېریال او هوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پاک ساتلو او د سیلابونو په وسیله د پېښېدونکو زیانونو د مخنیوي لپاره هم ډېر مهم دي. موږ ته لا زمه ده چې د یوې ارزښتناکې ملي شتنمۍ په توګه یې د سا تنې او څارنې لپاره هلې ځلې وکړو. پر طبیعي ځنګلونو سربېره د هېواد په زیاترو سیمو کې مصنوعي ځنګلونه وکرو او ویې روزو چې د استوګنې چاپېریال مو ښکلی، هوا یې تازه او په زړه پورې شي .

د متن لنډیز:

زموږ هېواد غرنی دی، له همدې امله په ځینو سیمو کې ډېر ګڼ او پراخ ځنګلونه لري. دغه ځنګلونه په اقتصادي او سوداګریز ارزښت سربېره د هوا په پاکوالي او د ښکلو طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې د ستاینې وړ ونډه لري. ځنګلونه د سیلابونو مخنیوی کوي او موږ له طبیعي مصیبتونو څخه هم تر یوه حده سا تي. د ملي شتمنۍ په توګه یې باید ساتنه او څارنه وشي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتیا سره ولولي، بیا دې نور زده کوونکي د متن یو یو پاراګراف په لوړ غږ د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي .

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د کتاب له متن څخه د ځنګلونو ګټې ولیکي او بیا دې په وار سره د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ یو یو زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته را وغوښتل شي چې په لنډه توګه د هېواد د بېلا بېلو ځنګلونو سیمې وښیي او د ځنګلونو د اهمیت په هکله خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پورته عکسونو ته وګورئ او د ځانګړنو په هکله يې څو کرښې په خپلو کتابچو کې ولیکئ.

۴ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ :

- ځنګلونه څه ته وايي ؟
- ځنګلونه د چا مال بلل کېږي ؟
- تاسې د هېواد د ځوانانو په توګه د ځنګلو د ساتنې او څارنې لپاره څه وړاندیزونه لرئ.

۵ــ دا لاندې جملې ولولئ چې په کومې زمانې (اوس مهال ــ تېر مهال او راتلونکې مهال) پورې اړه لري، په چوکاټ کې يې په پنسل ولیکئ :

۱ــ زه پرو سږکال د کونړ ځنګلونو ته تللی وم .

۲ــ زه ځنګل ته ځم .

۳ــ زه به له خپل وروور سره د پکتیا د ځنګلونو لیدلو ته لاړ شم.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د ځنګلي ونو او د دوی په سیمو کې د موجودو ونو نومونه لیست کړي د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې دې هغه ټولګیوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دولسم لوست

لوبې او روغتیا

- تاسې له کوم ډول لوبو سره مینه لرئ ؟
- لوبې څه گټه لري؟

موږ په ټولنه او هیوادکې په سیمه ییزه، ملي او نړیواله کچه یو شمېر لوبې او ورزشونه لرو چې ډېر مینه وال لري. دغه لوبې نه یوازې دا چې غوره بوختیاوې دي، ډېرې روغتیایي گټې هم لري. دلته په دې لوست کې پر هغو خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبې یوازې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې د ځوانانو لپاره ډېرې نورې ګټې هم لري. د ځوانانو پټ استعدادونه راڅرګندوي او هغوی ځیرک، کوښښي، کارکوونکي، وخت پیژندونکي، زغموونکي او ژمن روزي.

لوبې سربېره پر یوې غوره بوختیا او پورته یادو شوو ښیګڼو، د بدن د روغتیا او سلامتیا لپاره هم ډېرې ګټې لري. د هغو په ارزښت او اهمیت باید موږ پوه شو. پخوا به زیا تره چارې او کسبونه، لکه : ترکاڼي، اهنګري، یوې کول، لو کول او د کرنې نورې چارې د انسان د بدن او متو په زور او ځواک سرته رسیدلې.

تر ډېرو لیرې لیرې وا ټنونو به خلک پلي تلل، که څه هم دغه کارونه به د اړتیا له مخې تر سره کېدل، خو هغه په حقیقت کې یو ډول سپورت هم و.

اوس د عصري پرمختګونو له امله د ژوندپه ټولو چارو کې ډېرې اسانتیاوې رامنځته شوي دي. د کارونو لپاره لوی او واړه ماشینونه او د تګ را تګ لپاره ډول ډول وسیلې جوړې شوي دي، ځکه د انسان د بدني کار ډګر لږ او ډېر تنګ شوی دی. داچې د انسان د بدن غړي داسې ځانګړتیا لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستیږي او که کار ترې واخیستل شي، ډېره ښه وده کوي او پیاوړي کېږي.

هغه ښېلا ښېلې سیمه ییزې، ملي او نړیوالې لوبې، لکه: والیبال، فوټبال، ټینیس، باسکټبال، کرکټ، هاکي، ځغاسته یا منډې وهل، لامبو وهل، وزن پورته کول، غېږه نیول (پهلواني) وزلوبه، جمناستیک او همدارنګه د ماشومانو ځینې سیمه ییزې لوبې، لکه: پټ پټونی، رسۍ لوبه، پنډوس، چندرۍ، د واورو جنګ او داسې نور چې په ځانګړې یا ډله ییزه بڼه ترسره کېږي، لوبې ورته وایي.

لوبې ډېرې جسمي او روحي روغتیایي ګټې لري . د لوبو کولو پر وخت د بدن غړي په حرکت راځي. بدن خوله کېږي او له هغو سره ډېر زهرجن مواد بهر ته وځي. د لوبو په بهیر کې ساه ایستل ګړندۍ کېږي، بدن نوې او تازه هوا اخلي. روحي ستړیا له منځه ځي، زړه او بدن غښتلی کېږي. لوبې او ورزشونه د ځوانانو ترمنځ صمیمیت زیاتوي او ان تردې چې د ملتونو ترمنځ سیالۍ په لوبو کې د دوستۍ او سولې فضا رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبو او ورزش یوه بله ډېره مهمه ګټه دا ده چې د انسان بدني استعدادونه او مهارتونه وده کوي، ذهني، اخلا قي او ټولنیزې ځانګړنې یې پالنه او روزنه مومي.

د ډله ییزو لوبو له امله د لوبغاړو په خپلو کې د همکارۍ او یو پر بل د باور او ملګرتیا روحیه پیاوړې کېږي.

تاسې باید د زده کړې د چارو ترڅنګ لوبو او ورزش ته هم مناسب وخت ورکړئ، په ځانګړو ډله ییزو لوبو او ورزشونو کې برخه واخلئ چې بدن مو روغ رمټ او د هر ډول جسمي او روحي کارونو سرته رسولو ته چمتو شي.

د متن لنډیز:

لوبې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې ډېرې نورې روغتیایي او ټولنیزې ګټې هم لري. اوس د فزیکي کار او فعالیت ډګر لږ او ډېر تنګ شوی او ډېر کارونه د ماشین په وسیله تر سره کېږي. د انسان بدن داسې ځانګړنه لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستیږي. که کار ترې واخیستل شي، نو ډېره پیاوړتیا مومي. ددې لپاره د بېلا بېلو لوبو تر سره کول ډېر ضروري دي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لومړی متن په چوپتیا سر ولولي، بیا دې ځینې زده کوونکي متن په لوړ غږ د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دریو برابرو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې د لویانو سیمه ییزې لوبې، دویمه ډله دې په ملي کچه منل شوې نړیوالې لوبې او دریمه ډله دې د ماشومانو بېلا بېلې لوبې لست کړي او بیا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ووایي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور زده کوونکي دې هغه په خپلو کتابچو کې ولیکي.

۳_ لاندې پوښتنو ته دې مناسب ځوابونه ووايي.

- لوبې او ورزش څه شی دی؟
- لوبې او ورزش روغتیا ته څه ګټه لري؟
- لوبې او ورزش په ټولنیز لحاظ څه ګټې لري؟
- که زموږ د هېواد لوبغاړي په نړیواله کچه په سیالیو کې بریالیتوب تر لاسه کړي، تاسې ته څه احساس پیدا کېږي؟ څو تنه دې د ټولګي په مخ کې پرې خبرې وکړي.

۴_ په متن کې فعلونه په نښه او هغه په مناسبو جملو کې وکاروئ.

۵_ زده کوونکي دې د عکس له مخې د لوبو په اړه خبرې وکړي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو خالي ځایونه په پنسل په مناسبو کلمو ډک کړئ :

- لوبې او ورزش ډېرې ....ګټې لري.
- د واليبال لوبه د .... ترمنځ کېږي.
- وز لوبه زموږ د هېواد يوه .... ده.
- د لوبو او ورزش په ترسره کولو د انسان د بدن غړي ....کېږي.
- لوبې د لوبغاړو ترمنځ د .... او .... د رامنځته کېدو سبب ګرځي.

کورنۍ دنده

هرزده کوونکی دې د خپلې خوښې يوې لوبې په اړه معلومات وليکي او هغه دې د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې ټولګيوالو ته ووايي.

هغه څوک چې بدني تمرينونه کوي، هيڅ ډول درملو ته اړتيا نه لري، د هغه درمل او دوا په بدني حرکتونو کې ده.

(ابو علي سينا بلخي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویکتور هوګو

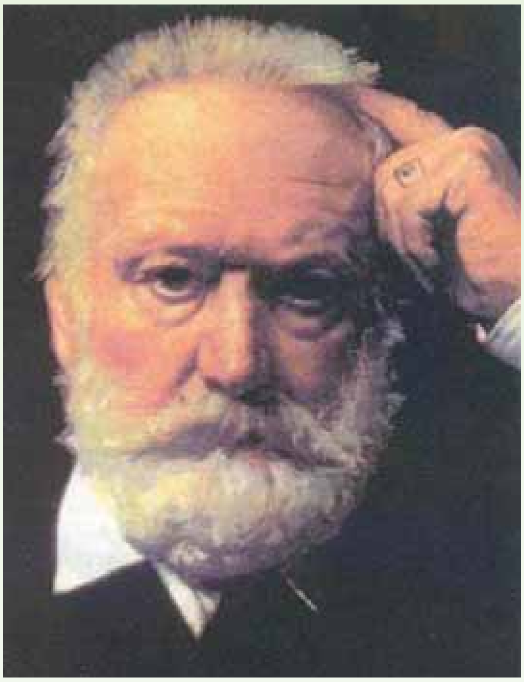

- تاسو په نړیوالو ادبي شخصیتونو کې د چا نومونه پیژنئ؟
- مورږ ته د نړۍ د ادبي نامتو څېرو پېژندل څه ګټه لري؟

د نړۍ د ادبیا تو په تاریخ کې ډېرې ستري ادبي څېرې شته چې د خپلو ارزښتناکو ادبي اثارو له امله یې نړیوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. له دغو ادبي څېرو څخه د فرانسې نامتو لیکوال، ویکتور هوګو هم و چې د لوړو ادبي ارزښتمنو اثارو د لیکلو له امله یې زیات نړیوال شهرت په برخه شوی دی. دلته یې په دې لوست کې درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیاوړی لیکوال او شاعر ویکتور هوګو په ۱۸۰۲ م. کال د فرانسې په بیزانسون ښار کې زیږېدلی دی. پلار یې د پوځ لوړ پوړی دولتي چارواکی او جنرال و.

د هوګو کورنۍ د ده تر زیږېدلو څه موده وروسته د بیزان سون له ښار څخه د پاریس ښار ته ولېږدول شوه. هوګو د ځوانۍ پر مهال په شعر ویلو پیل وکړ. له ادبیاتو او مطبوعاتو سره د زیاتې مینې له کبله یې یوه مجله هم خپره کړه چې تر ۱۸۲۱ م. پورې یې خپرونو دوام وکړ.

د شعرونو لومړنۍ ټولګه یې تر خپرېدو وروسته د لوستونکو له ډېر تاوده هرکلي سره مخامخ شوه او ستره ادبي جایزه یې هم تر لاسه کړه. په ۱۸۴۳ م. کال د هوګو په ژوندکې هغه مهال بدلون رامنځته شو چې ځوانه لور یې مړه شوه. تر دې وروسته هوګو له ادبیاتو څخه سیاست ته مخه وکړه.

کله چې ناپلیون واکمن شو، ویکتور هوګو له هغه سره مخالفت پیل کړ. په پایله کې هغه اړ شو چې فرانسه پرېږدي. هغه لومړی بلژیک او بیا انګلستان ته لاړ.

ویکتور هوګو د انګلستان د جرسي په جزیره کې د استوګنې پر مهال د ((مجازات)) په نامه اثر ولیکه او په همدغه کال یې د خپلو شعرونو ټولګه د ((ننداره چیان)) تر سرلیک لاندې هم خپره کړه. نوموړی تر ۱۸۷۰ م. کال پورې هلته پاتې شو او خپل نور مشهور اثار د ((پېړیو حکایتونه)) او ((بینوایان)) یې ولیکل.

په ۱۸۷۰ م. کال هغه مهال چې په فرانسه کې جمهوري حکومت رامنځته شو، هوګو بیرته پاریس ته ستون شو. د فرانسې خلک تر ننه هغه ته د یو ستر ملي او ولسي لیکوال په سترګه ګوري. مشهورو اثارو یې نوم د نړۍ د ادبیاتو په تاریخ کې د تل لپاره خوندي کړی دی. د هوګو اثار د نړۍ په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي.

ویکتور هوګو په ۱۸۸۵ م. کال د ۸۳ کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترګې پټې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

ويکتور هوګو د فرانسې نامتو ليکوال و چې د خپل ادبي شهکار ((بېنوايان)) په ليکلو يې ستر نړيوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. په نړيوالو ادبياتو کې به ډېر لږ ليکوال په خپل وخت کې د ويکتور هوګو په څېر هر اړخيز نړيوال شهرت ته رسيدلي وي. د هوګو اثار په نړيوالو ژبو ژباړل شوي دي.

فعاليتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې دنورو ټولګيوالو په استازيتوب متن په لوړ غږ ولولي.

- ځيني زده کوونکي دې د متن يو يو پاراګراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې هغه لغتونه چې ښوونکي پر تخته ليکلي او معنا کړي دي، پخپلو کتابچو کې وليکي.

- څو زده کوونکي دې په تخته ليکل شوي لغتونه په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې د خپل هېواد د څو مشهورو ادبي شخصيتونو نومونه وليکي، ځيني دې هغه د ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

۴ـ لاندې پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

- ويکتور هوګو څنګه نړيوال ادبي شهرت ترلاسه کړ؟
- ويکتور هوګو ولې او څه ډول له ستونزو سره مخامخ شو؟
- کومې پېښې د ويکتور هوګو په ژوندکې بدلون راوست؟

۵ـ د لاندې جمع نومونو مفرده بڼه په خپلو کتابچو کې وليکئ، په مناسبو جملو کې يې وکاروئ:

نومونه زده کوونکي شخصيتونه شاعران اديبوهان

- د لاندې جملو سمه معنوي او املايي بڼه د هغو په وړاندې په پنسل سره وليکئ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوگو د انگلستان اوسیدونکی و. (   )

هوگو یو مشهور سوداگر و. (   )

هوګو زوی و د یو جنرال. (   )

۶ـ هرزده کوونکی دې د خپل ځنګ ټولګیوال ته له متن څخه یوه برخه د املاء په توګه و وایي او بیا دې هغه د کتاب له مخې سمه کړي.

۷ـ په لاندې کلمو کې نومونه، صفتونه او فعلونه جلا کړئ:

ښکلی	هوګو	لاړ	پیاوړی	محمود
خوړل	نومیالی	ابن سینا	لیکل	ژړل

کورنۍ دنده

داسې یو متن په کور کې ولیکئ چې د پښتو پنځه واړه ((ی ګانې)) پکې مراعات شوې وي، په بل پښتو درسي ساعت کې یې خپلو ټولګیوالو ته د تختې پرمخ ولیکئ او راغلې ((ی ګانې)) پکې په نښه کړئ.

ازادي

د اسمانونو، د چمنونو او د سیندونو بې ازاره لارویانو ته زبان مه رسوئ او ازادي ته یې په احترام وګورئ. د دغو بېوزلو او بې ګناهو ازادي مه ایساروئ چې د تقدیر او سرنوشت قاضي او حاکم ستاسو ازادي سلب نه کړي.

(ویکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوارلسم لوست

د بشر حقونه

- تاسې بشري حقونه پېژنئ؟
- د نورو حق ته باید څرنګه درناوی ولرو ؟

انسانان په ټولنه کې يو لړ حقونه لري چې دا د دوی ځانګړي حقونه دي. دغه راز په ټولنه کې د نورو حقونو په وړاندې مکلفيتونه هم لري چې هغو ته بايد درناوی وکړي.

په دې لوست کې په ټولنه کې د بشري حقونو په هکله خبرې کوو او لولو چې انسانان په ټولنه کې د کومو حقونو لرونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ چې په دې نړۍ کې انسان پيداکړی، له هماغه پيله يې پرې د زيات شمېر بشري حقونو لړ ينه هم کړې ده. بشر ته د خدای ﷻ د ورکړو حقونو شمېره ډېره زياته ده، لکه د ژوندکولو حق، د ملکيت لرلو حق، د زده کړې حق، د روغتيا حق، د تابعيت حق، د فکر او بيان د څرګندولو حق، د انساني کرامت او شخصيت د خونديتوب حق او نور. د ټولنيز ژوند په بهيرکې وخت په وخت د زورواکو له خوا د کمزورو حقونه په زورزياتي تر پښو لاندې او له هغو څخه بې برخې کېږي. که وګورو، له خپلو حقونو څخه دفاع او د ترلاسه کولو لپاره يې هلې ځلې ډېر اوږد تاريخ لري. ډېرې بېلګې يې په بشري تاريخ کې خوندي دي.

د اسلام د سپېڅلي دين په راتګ سره د بشر حقونو ته پوره درناوی وشو او په بېلابېلو بڼو موجود ټول توپيرونه يې له منځه يوړل. په الهي احکامو او نبوي ارشادا تو کې د دغو بشري حقونو د تثبيت په هکله ډېرې زيا تې لارښوونې شته. د بېلګې په توګه کله چې حضرت ابوذر غفاري حضرت بلال ته وويل: ای حبشي غلامه! حضرت محمد ﷺ ورته وفرمايل : تور حبشي او سيد قريشي دواړه برابر او د خدای ﷻ بنده ګان دي.

نو ويلای شو چې ټول انسانان برابر حقونه لري او په ځانګړې او ټولنيز ژوند کې بايد له هغو څخه برخمن شي.

د بشري تاريخ په اوږدو کې، که څه هم د نړۍ په ګوټ ګوټ کې وګړو د خپلو بشري حقونو د ترلاسه کولو لپاره ځانګړې او ډله ييزې هلې ځلې کړې او غږونه يې پورته کړي دي، خو په نړيواله کچه داسې کومه اداره نه وه چې له هغوی څخه چې حقونه يې سلب شوي، ملا تړ وکړي. د دويمې نړيوالې جګړې په بهير کې چې زيات شمېر انسانان ووژل شول او په نړيواله کچه په بشري حقونو سخت تيرى وشو، د جګړې له پای ته رسېدو وروسته د دې اړتيا پيښه شوه چې په نړيواله کچه داسې يوه لايحه او قانون رامنځته کړي چې د بشر له حقونو څخه دفاع وکړي. په دې لړ کې په ۱۹۴۷ م. کال د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې له خوا د بشر د حقونو نړيواله اعلاميه تصويب شوه. دا اعلاميه يوه سريزه او (۳۰) مادې لري. وروسته بيا په بېلا بېلو وختونو کې د بشري حقونو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند بېلا بېل کنوانسيونونه تصويب شوي دي چې هر يو په خپل ځای ځانګړې ارزښت او اهميت لري.

د بشر د حقونو د نړيوالې اعلاميې له مخې انسان تر هر څه لومړی د ژوند کولو، ازادۍ او د شخصي امنيت لرلو حق لري . همدارنګه هيڅوک بايد شکنجه يا ونه رټل شي او نه دې هغه له زور زياتي، ناوړه سلوک او سپکاوي سره مخامخ کړای شي.

هر څوک حق لري چې حقوقي شخصيت يې په رسميت وپېژندل شي. ټول د قانون په وړاندې برابر دي. هيڅوک دې په خپل سر بندي يا له خپل ټاټوبي تبعيد نه کړای شي. د چا په شرافت او ابرو دې تيری نه کېږي. هر څوک حق لري چې ازاد فکر وکړي، خپل فکر او نظر په ازادانه ډول څرګند کړي.

د بيان ازادي چې د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې په نولسمه ماده کې راغلې، د بشر له ډېرو مهمو او بنسټيزو حقونو څخه ګڼل شوې ده. په دې برخه کې يادونه شوې ده چې هر څوک د بيان د ازادۍ حق لري او د خپل نظر په څرګندولو کې بايد ويره او ډار ونه لري.

د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې دغه ماده خلکو ته دا حق ورکوي چې له هرې وسيلې څخه چې کېدای شي اطلاعات او معلومات ترلاسه کړي او يا يې نورو ته ورسوي، خو د يادونې وړ ده چې د بيان ازادي هم خپلې پولې او حدونه لري تر هغه چې په کې بشري کرامت ته سپکاوی نه وي رامنځته شوی او د هغه په وسيله د چا بشري حقوق تر پښو لاندې نه شي، د چا له ديني او مذهبي عقيدو، قومي، نژادي او توکميز حيثيت او له خپلو ملي هيوادنيو ګټو سره په ټکر کې نه وي. د بيان ازادي جايز ده.

ـ زده کړه يا ښوونه او روزنه چې هم د انسان له ډېرو مهمو او لومړنيو حقونو څخه ده، د بشر د نړيوالې اعلاميې په شپږويشتمه ماده کې د هغې په اړه داسې راغلې دي:

ـ هر څوک حق لري چې زده کړه وکړي. زده کړه به لږ تر لږه په لومړنيو دورو کې وړيا وي. لومړنۍ زده کړه به اجباري وي، فني او حرفوي زده کړې به د ټولو په واک کې وي.

ـ د زده کړو موخه به د انساني شخصيت وده، د بشر حقونو ته درناوی او بنسټيزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادي وي.

ـ مور او پلار به د خپل ماشوم په اړه د زده کړې د ډول په ټاکنه کې لومړيتوب ولري.

ـ دولت مکلف دی چې د وګړو لپاره بې له کوم توپيره د زده کړې لارې چارې برابرې کړي، چې په دې توګه د خلکو د ذهني روزنې شرايط برابر شي.

د بشر د حقونو په نړيواله اعلاميه کې د داسې نورو ډېرو حقونو يادونه هم شوې ده چې هغه ټول د انسان طبيعي او ټولنيز حقونه ګڼل کېږي.

په نړيواله کچه ټول هغه هېوادونه چې د بشر د حقونو اعلاميه يې لاسليک کړې ده، په ملي کچه دغه دولتونه مکلف ګڼل کېږي چې د هغو رعايت وکړي. د ملګرو ملتونو د بشري حقونو اداره او د بشر د حقونو بېلا بېلې نړيوالې ټولنې په نړۍ کې د بشري حقونو حالت ته پاملرنه کوي او هغه څاري.

اوس چې زموږ په هېواد کې د سولې، سوکالۍ، ټولنيزو او اقتصادي پرمختګونو لپاره لارې چارې برابرې شوي دي، دولت د بشري حقونو د نړيوالې اعلاميې د لاسليک کوونکي او ژمن غړي په توګه د بشر حقونو ته پاملرنه کوي. په هېواد کې د بشر د حقونو خپلواک کميسيون رامنځته شوی چې د بشر له حقونو څخه دسر غړونې او نورو اړوندو مسايلو د څارنې چارې سمبالوي.

دمتن لنډيز:

هر انسان که ښځه وي او که نر، په ټولنه کې د ژوندکولو، د فکر او بيان د ازادۍ حق، دانساني کرامت او شخصيت د خونديتوب حق لري. په اسلام کې هم د بشر د حقونو پوره درناوی شوی دی او په نړيواله کچه هم د بشر د حقونو د ورکولو او درناوي په هکله ځانګړي قوانين رامنځته شوي او هېوادونه يې په رعايت کولو اړ او مکلف ګڼل کېږي. اوس داسې ادارې او سازمانونه شته چې په ټوله نړۍ کې د بشر د حقونو حالت له نژدې څخه څاري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې په اسلام کې د بشر حقونه د متن له مخې ووايي او څو تنه دې د بشر د حقونو په نړیوالې اعلامیې کې راغلي حقونه د متن له مخې ووايي.

ـ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن بېلا بېل پراګرافونه ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي : يوه ډله دې په متن کې ((مفردې کلمې)) وليکي او بله دې ((مرکبې کلمې)) او بيا دې د هرې ډلې استازي هغه د ټولګي په مخ کې ووايي.

۳ـ لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- د اسلام دين انسان ته کوم حقونه ورکړي دي؟
- د بشر د حقونو په نړيوالې اعلاميې کې د کومو بشري حقونو يادونه شوې ده؟
- دولتونه د بشري حقونو په هکله په څه مکلف شوي دي؟
- تاسو له دې لوست څخه څه مفهوم ترلاسه کړ؟
- د بشر د حقونو د ورکړې په برخه کې ستاسو نظر څه دی؟
- که په ټولنه کې بشري حقونه ورنه کړل شي، ستاسو په نظر به څه زيانونه رامنځته شي؟

۴ـ په لاندې جدول کې تش ځايونه په مناسبو جملو په پنسل ډک کړئ:

ماضي (تېره زمانه)	حال (اوس مهال)	مستقبل (راتلونکې زمانه)
ما ليک وليکه.		
		احمد به راشي.
	زه لوست وايم.	
		څوک به درس ووايي.

۵_ لاندې جملې ولولئ او د سمې جملې په مخامخ چوکاټ کې په پنسل نښه وکړئ :

- بشر ته په ټولنه کې حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- بشر ته ځيني حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- د بشر د حقونو فکر له دويمې نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شوی دی. ☐
- له لومړۍ نړيوالې جګړې وروسته رامنځته شو. ☐

کورنۍ دنده

ستاسو په شاوخوا کې د بشر د حقونو حالت څنګه دی؟ په دې اړه له خپل مور او پلار او نورو مشرانو څخه هم وپوښتئ، که مو په زړه پورې څه پيدا کړل، له ځانه سره يې يادداشت کړئ، د بلې ورځې پښتو درسي ساعت کې پرې خبرې وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځلسم لوست

بلخي ابن سینا

■ زموږ د هېواد د لرغونو نومیالیو پوهانو په ډله کې چې په ملي او نړیواله کچه له لوړ نوم او شهرت څخه برخمن دي، د چا له نامه سره اشنا یاست؟ کومې داسې نامتو څېرې پېژنئ؟

موږ دخپل هېواد په تاریخ کې ډېر نومیالي علمي او فرهنګي شخصیتونه لرو چې ویاړلي علمي او فرهنګي کارنامې لري . هغوی نه یوازې زموږ د هېوادوالو، بلکې په نړیواله کچه د ټول بشریت لپاره د ویاړ سبب دي . له دغو نومیالیو علمي او فرهنګي شخصیتونو څخه یو هم ابن سینا بلخي دی چې په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا بلخي زموږ د هېواد او په نړیواله کچه له سترو عالمانو، پوهانو او طبیبانو څخه ګڼل کېږي . اصلي نوم یې حسین دی، په شیخ الرئیس او ابن سینا مشهور دی . په یو روایت په ۳۶۳ هـ . ق . او د یو بل روایت له مخې په ۳۷۰ هـ . ق. کال د بخارا په ((افشنه)) نومي کلي کې زېږېدلی و.

پلار یې عبدالله، د بلخ له نومیالیو څخه و او په سکندریه نومي سیمه کې یې استوګنه لرله.

د منصور بن عبدالمالک ساماني د واکمنۍ په وخت کې بخارا ته چې د سامانیانو پایتخت و، لاړ. څرنګه چې عبدالله ډېر با تد بیره شخصیت و، دربار ته یې لاره پیدا کړه او ډېر ژر د دربار په مخورو کې وګڼل شو، هلته یې د افشنه په کلي کې ((ستاره)) نومې ښځه په نکاح کړه، خدای ﷻ زوی ورکړ، نوم یې پرې ((حسین)) کېښود چې وروسته یې د ابن سینا په نوم نړیوال شهرت پیدا کړ. اوس نه یوازې زموږ هېواد پرې وياړي، بلکې ټوله نړۍ او انسانیت پر هغه ویاړ او فخر کوي.

ابن سینا دومره لوړ استعداد او پیاوړی ذهن درلود چې په لس کلنۍ کې یې قرآن عظیم الشان او نور مروجه دیني علوم، د دین اصول، د ادب د علم اصول، صرف، نحو، لغت، معاني، بیان او نور زده کړل او بیا یې له محمود مساح څخه چې په هغه وخت کې د ریاضي او نورو طبیعي علومو لوی عالم و، ریاضي او نور علوم هم زده کړل.

نوموړی وروسته د طبابت په زده کړه بوخت شو. شپاړس کلن و چې د خپلې سیمې په نومیالیو دیني عالمانو او طبیبانو کې وشمېرل شو، د نوم او شهرت اوازې یې هر لورته خپرې شوې. وایي چې یو ځل نوح بن منصور ساماني پاچا ډېر ناروغه شو، نو ابن سینا د هغه دارو درمل وکړل . هغه ژر جوړ شو، کله چې منصور د ابن سینا دا بې سارې پوهه او استعداد ولید، سمدستي یې هغه ته اجازه ورکړه چې د پاچا له ځانګړې شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي .

ابن سینا چې د ډېر تیز ذهن او قوي حافظې خاوند و، په ډېره لږه موده کې یې د هغه کتابتون ډېر مهم کتابونه ولوستل او د هغو زیا تې برخې یې خپلې حافظې ته وسپارلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۱ کلنۍ کې يې د کتابونو په تاليف پيل وکړ او د ژوند ډېره برخه يې په ليکلو او لوستلو تېره کړه. هغه هېڅکله په ليکلو او لوستلو نه ستړی کېده. که د ورځې به يې حکومتي او دفتري کارونه کول، نو د شپې به يې تر ډېره وخته مطالعه کوله او يا به يې کتابونه ليکل. هغه په ليکلو کې دومره چټک و چې د خپل مشهور اثر (شفاء) اتلس ټوکه يې په شلو مياشتو کې ليکلي دي.

ابن سينا د پلار تر مړينې وروسته هم په بخارا کې و او د نوح بن منصور ساماني په دربار کې يې ښه درناوی کيده. خو کله چې د سامانيانو واکمني کمزورې شوه او د غزنويانو تر سلطې لاندې راغلل، نو ابن سينا گرگانج ته لاړ.

کله چې سلطان محمود غزنوي ټوله بخارا ونيوله، څرنګه چې هغه د ابن سينا له علمي مقام، نوم او شهرت څخه خبر و، غوښتل يې چې له ځان سره يې غزني ته راولي، په هغه پسې يې خپل استازی ورولېږه، خو را نغی او له هغه ځايه نشاپور ته او بيا جرجان ته ولاړ. هلته د قابوس واکمني وه چې ډېر علم پالونکی واکمن و. د ابن سينا يې ډېر درناوی وکړ. ابن سينا هلته په طبابت لاس پورې کړ او ډېر ژر د لوړ نوم او شهرت خاوند شو. کله چې هلته اړ و دوړ پيښ شو، ابن سينا (ری) او بيا همدان ته لاړ. هلته شمس الدوله امير و. کله چې ابن سينا د هغه د ناروغۍ درملنه وکړه، د وزارت چارې يې وروسپارلې. ابن سينا په همدغه وخت کې د خپل شاگرد ابو عبيدالله په غوښتنه د (الشفاء) او (القانون) مشهور کتابونه وليکل چې نړيوال شهرت لري او په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي. ابن سينا د خپل وخت ډېر لوی ديني عالم و. د ديني علومو په بېلا بېلو برخو، لکه تفسير، حديث، فقه، صرف، نحو او نورو په هکله يې زيات شمېر اثار ليکلي دي.

نوموړی يو لوی فيلسوف و. د منطق، فلسفې، روحياتو او اخلاقو په هکله هم ډېر تاليفات لري. لوی طبيب او حکيم و. د طبابت په هکله يې داسې کتابونه ليکلي دي چې اوس هم د اروپا او نورې نړۍ په پوهنتونونو او طبي تعليمي مرکزونو کې لوستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا په دري، عربي، او ترکي ژبو ښه پوهېده او لیکنې یې پرې کولی شوې او شعرونه یې هم پرې ویلی شول. لنډه دا چې ابن سینا د ژوند او پوهې په هره برخه کې خپل فکر او قلم ازمویلی دی او ډېر ارزښتناک اثار یې رامنځته کړي دي، ((د افغانستان نومیالي)) د کتاب مؤلف د ابن سینا د کتابونو یو اوږد لست راخیستی چې د هغه له مخې یې د ټولو تالیف کړو او ژباړلو کتابونو شمېره ۴۵۴ ته رسیدلې ده.

دغه نومیالی عالم لومړی د قولنج او بیا د میرګیو (صرع) په ناروغی اخته او د ۴۲۸ هـ . ق . کال د روژې په لومړۍ نیټه د جمعې په ورځ په همدان کې وفات او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د متن لنډیز:

ابن سینا زموږ د هېواد د نومیالیو علمي فرهنګي شخصیتونو له ډلې څخه دی چې نه یوازې د هېواد او سیمې، بلکې په نړیواله کچه له ستر نوم او شهرت څخه برخمن دی . نوموړی نه یوازې ستر عالم او فیلسوف و، بلکې د خپل وخت له پیاوړو حکیمانو او طبیبانو څخه هم ګڼل شوی دی او داسې علمي اثار یې لیکلي چې اوس د اروپا په پوهنتونونو کې لوستل کېږي او په عامه کچه ترې ګټه اخیستل کېږي.

فعالیتونه

۱ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار له متن څخه د خپلې خوښې یو پراګراف ولولي. نور زده کوونکي دې ورته په ځیرتیا سره غوږ ونیسي.

۲ـ هر زده کوونکی دې د خپل ښنګ ملګري ته د متن یوه برخه د املاء په توګه ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دې بيا دواړه خپل ليکلي متنونه د کتاب له مخې اصلاح کړي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ :

- ابن سينا د عمر په کوم پړاو کې د ديني علومو زده کړه پای ته ورسوله؟
- ابن سينا ته چا اجازه ورکړه چې له شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي؟
- د ابن سينا مشهور کتاب څه نومېږي او د څه په هکله دی؟
- د ابن سينا کتابونه چېرې او په کومو طبي ښوونيزو او روزنيزو مرکزونو کې لوستل کېږي؟

۴ـ په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په نښه او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

- دالاندې فعلونه د زماني له مخې معلوم او په خالي ځايونو کې يې په پنسل وليکئ :
  - زه کار کوم (   )
  - ته به درس ولولې (   )
  - تا ليک ليکلی دی (   )

۵ـ له دې لاندې کلمو څخه په خپلو کتابچو کې جملې جوړې کړئ :

زه	ابن سينا	ښوونکی	لوبې	درس	پلرنی
درناوی	ګټه	ورځ	تاتوبی	کوم	ته
وايم	اصلي	ډېر	روغتيا	هره	دی
بلخ	د خپل	لري			

۶ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي : يوه ډله دې په دې متن کې څو مشکل لغتونه را واخلي، يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي. د بلې ډلې څو زده کوونکي دې هغه معنا کړي. د دريمې ډلې څو تنه دې هغه په خپل وار سره په مناسبو جملو کې استعمال کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنی دنده

د افغانستان د مشهورو او علمي څېړو په اړه له خپلو مشرانو وپوښتئ او یا که خپله معلومات لرئ په څو کرښو کې یې ولیکئ. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې یې ټولگیوالو ته ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل بالاحصار

■ تاسې کله پخپلو سیمو یا نورو سیمو او ولایتونو کې لرغونې کلاگانې لیدلې دي؟

هغه لوړې کلاگانې چې په لرغونو زمانو کې د پوځي او سیاسي موخو لپاره پر غونډیو او لوړو ځایونو جوړې شوي دي، بالاحصارونه یې بولي. زموږ د هېواد په ځینو ولایتونو کې هم دغه ډول کلاگانې شته چې زیاتره اوس د کنډوالو په توگه پاتې دي، یوه هم د هېواد په پلازمېنه (کابل) کې ده چې د کابل بالاحصار یې بولي. په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد په ځينو ولايتونو کې د پوځي او دفاعي موخو لپاره په لوړو ځايونو کې کلاګانې او بالاحصارونه جوړ شوي دي چې هر يو يې په خپل ځاى د تاريخي لرغونتوب له کبله ارزښت لري. هغه کلاګانې چې پر لوړو ځايونو او غونډيو جوړې شوې، د بالاحصارونو په نامه يادېږي. د کندوز، غزني، زابل، پکتيا او کابل بالاحصارونه يې ډېرې ښې بېلګې دي.

د غزني بالا حصار

د کابل د اوسني ښار په سهيل ختيځه برخه کې يوه جنګي کلا ده چې د يوې غونډۍ پر لوړه هواره سطحه له ډېرينو پلنو ديوالونو څخه جوړه شوې او د کابل د بالاحصار په نامه يادېږي.

دا کلا چې له سويل لويديځې خوا نه د ښېر دروازې د غره د سر په ديوال پورې نښتې، تر اوسه يې ډېرين برجونه پر ځاى ولاړ او د ليدونکو د پاملرنې وړ دي. د بالاحصار په شمالي لمنه کې يو لرغونى کوچنى ښار ودان و. له دې څخه ښکارېږي چې د بالاحصار ارګ د سلطنتي حاکمانو او چارواکو د ناستې، د نغدي پانګو (خزانو) او ارزښتمنو شيزونو د ايښودلو او ساتلو ځاى و.

داسې ښکاري چې يو وخت به همدلته د هېواد او سيمې د واکمنانو برخليک ټاکل کېده، د پاچاهانو پر سر تاجونه ايښودل کېدل او له دغه ځايه د ملي پت او د هېواد د ساتنې، د واکمنۍ د پراختيا او اداره کولو لپاره کارونه سمبالېدل. د کابل لرغوني ښار له بالاحصار پرته د پاچهي بل مقر نه درلود.

دې غونډۍ ته په کتنه ويلاى شو چې بالاحصار د لوګر د درې په خوله کې پروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. د ښهر دروازې جوړښت او موقعیت د بالاحصار دفاعي ارزښت نور هم زیات کړی دی چې تر اوسه پورې د کابل بالاحصار، د کابل ښار پر ګرد چاپېره د یوې حاکمې نقطې حیثیت لري.دغه ودانۍ چې زموږ د لرغوني تاریخ یوه روښانه نښه ګڼل کېږي، د جوړولو د وخت او نېټې په هکله یې د تاریخ پوهانو بېلا بېلې نظریې موجودې دي.

د تاریخي څېړنو له مخې د دغې تاریخي کلا لرغونتوب د اسلام له راتګ څخه د مخه زمانې د یفتلیانو دورې ته رسیږي. دغې تاریخي کلا د وخت په اوږدو کې ډېر زیانونه هم لیدلي دي. د احمد شاه بابا او تیمور شاه د واکمنیو پر مهال بیا رغول شوې ده.

له انګلیسي چارواکي کیوناری سره د افغانانو جګړې او دهغه د وژل کېدو د غچ په موخه د کابل بالا حصار یو ځل د اور په لمبو کې سوځېدلی دی. د نادر خان د واکمنۍ پر مهال بیا ورغول شو او حربي لېسه په کې جوړه شوه. وروسته بیا دا ځای په ۱۳۴۵ هـ .ش. کال کې د حربي پوهنتون لپاره ځانګړی شو.

زموږ د هېواد تاریخي ځایونه او جنګي کلاګانې د دې ښکارندویې کوي چې زموږ نیکونو او پلرونو د خپل هېواد دساتنې لپاره د خپل توان په اندازه زیار ایستلی او زموږ ګران هېواد یې د خپلې وینې په بیه د پردیو له ولکې څخه په میړانه ساتلی او موږ ته یې په خپلواکه توګه په میراث پرېښی دی، پر موږ هم لازمه ده چې د خپلو پلرونو او نیکونو په څېر د خپل هېواد د ساتنې او ودانۍ لپاره هلې ځلې وکړو.

سربېره پر دې د یو ارزښتناک فرهنګي میراث په توګه باید د دغې لرغونې ودانۍ بیا رغونې او ساتنې ته ځانګړې پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

دکابل بالا حصار د يو لرغوني فرهنگي ميراث په توگه له ستر ارزښت او اهميت څخه برخمن دی. دغه تاريخي کلا چې اوس د يوې کنډوالې په بڼه پاتې ده، د تاريخ په اوږدو کې يې ډيرې لوړې ژورې ليدلې او په هره پيړۍ او پوړۍ کې د واکمنانو د ناستې ځای او پلازمېنه وه. دغه ودانۍ اوس بيا رغونې او د ساتنې لپاره ځانگړې پاملرنې ته اړتيا لري. د کابل بالاحصار د افغانستان د تاريخ يوه نه هيريدونکې او د ارزښت وړ برخه ده.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې په خپل خپل وار د لوست يو يو پاراگراف په لوړ اواز ولولي.

۲ـ په خپلو کتابچو کې پنځه داسې جملې وليکئ چې له متن سره نژدې تړاو ولري.

◆ له متن څخه پنځه داسې کلمې راخوښې کړئ چې د ((پ)) په توري پيل شوې وي په خپلو کتابچو کې يې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

۳ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو بېل کړای شي: د يوې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب د متن يو پراگراف ولولي. ښوونکی دې د هغه په اړه ځينې پوښتنې پر توره تخته وليکي او د هغې بلې ډلې له ځينو زده کوونکو څخه دې يې ځواب وغواړي. بيا دا بله ډله هم په هماغه ډول له متن څخه بل پراگراف لولي، ښوونکی يې پوښتنې پر تخته ليکي او د بلې ډلې له خو زده کوونکو څخه يې ځوابونه غواړي. دا لړۍ د وخت په پام کې نيولو سره دوام مومي.

۴ـ دې لاندې جملې ته دې هر زده کوونکی د خپل ذوق له مخې په مناسبه توگه پراختيا ورکړي او په پنسل دې څو پرله پسې معنا لرونکې جملې وليکي:

موږ ښوونځي ته د زده کړې لپاره راځو او غواړو چې ....

....

....

....

۵_ دغو لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- بالاحصارونه د کومو موخو او هدفونو لپاره جوړ شوي دي؟
- بالا حصارونه اوس موږ ته څه ارزښت او اهمیت لري؟
- که د بالاحصارونو بیا رغونه او ساتنه ونشي، څه به پېښ شي؟
- که چېرې د هېواد په یو بل ولایت کې کوم بالاحصار پېژنئ د هغه په هکله د ټولګیوالو په مخکې څه ووایئ.

۶_ دوې داسې جملې ولیکئ چې دوه صفتونه پکې راغلي وي.

_ درې داسې جملې ولیکئ چې د درې واړو زمانو (اوس مهال _ تېر مهال _ راتلونکی مهال) فعلونه پکې راغلي وي.

۷_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بالاحصار د ارزښت او اهمیت په اړه خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

که په سیمه کې مو کومه پخوانۍ کلا یا ودانۍ وي، په اړه یې معلومات ولیکئ د پښتو په بل درسي ساعت کې یې د ټولګي په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هر څوک د خپلې راتلونکې په فکر کې وي. زيار ګالي، کړاوونه زغمي، هڅه کوي او په دې هيله وي چې سبا يې تر نن ښه شي. خواران په دې هيله وي چې بډايان شي. زده کوونکي په دې هيله وي چې زده کړه يې سرته ورسيږي. د هېواد او ټولنې خدمت ته اماده شي. مساپر په دې تکل کې وي چې خپل کور، کلي او ټاټوبي ته ورسيږي. رنځوران په دې ارمان وي چې له رنځ او ربړې څخه خلاص شي.

همدغه د سبا د ښه والي هيلې او هڅې دي چې د نړۍ په هر څه کې پرله پسې بدلون، پرمختګ او سمون راولي. له چا سره چې د خپلې سبا ورځې فکر نه وي، خپلې ښې ايندې ته اميدوار نه وي او د خپلو ښو هيلو د پوره کېدو له پاره زيار و نه باسي، هغه په ژوندکې نېکمرغه کېدلی نه شي. انسان د اميد او عمل په رڼا کې پرمختګ کوي.

موږ چې نن په ښوونځي کې سبق وايو، بايد خپلې سبا ته اميدواره واوسو. دا په دې کېږي چې غير حاضري ونه کړو، خپل درسونه ښه ياد کړو، کورنی دندې ترسره کړو. د خپلو ښوونکو په لارښوونو عمل وکړو او له همدغې شيبې څخه د کار او زيار لپاره تکل وکړو او ورته ملا وتړو.

ادیبه او باتدبیره مېرمن

بي بي زينب

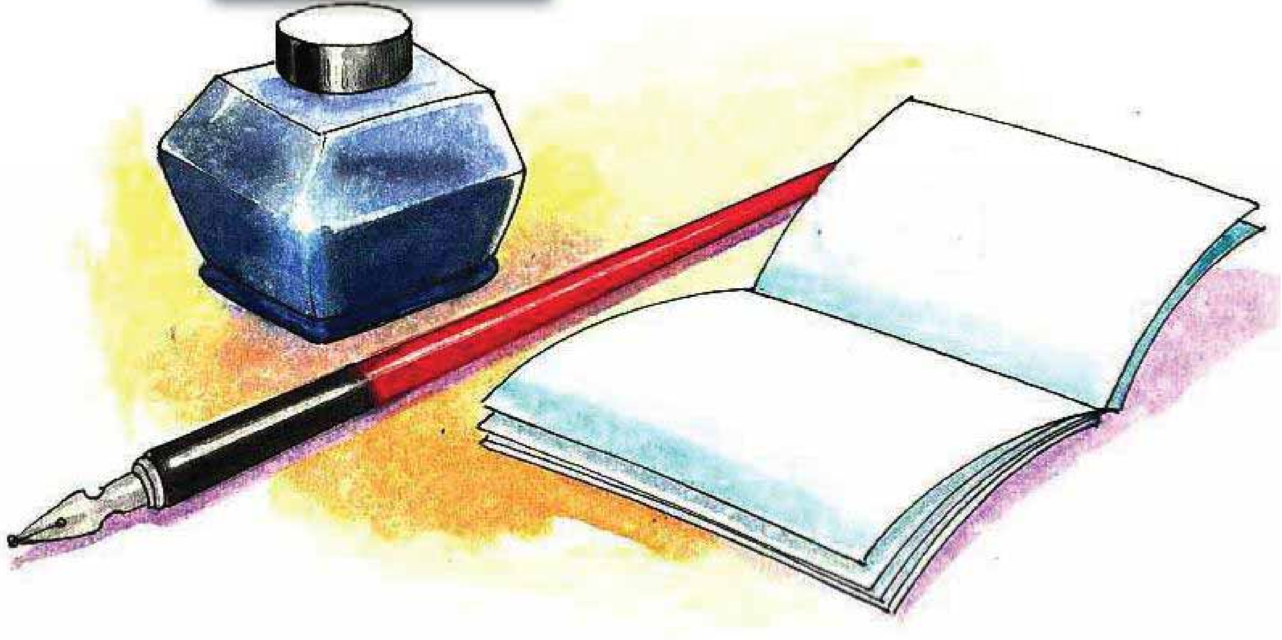

■ تاسې د هېواد په پخوانیو نومیالیو مېرمنو کې د چا له نامه سره اشنایي لرئ؟

زموږ لرغوني هېواد د تاریخ په اوږدو کې له ښځو او نارینه وو څخه ډېر نومیالي علمي، فرهنګي او سیاسي شخصیتونه په خپله غېږه کې روزلي او پاللي دي. د دوی ویاړلي کارنامې د تاریخ په پاڼو کې په زرینو کرښو لیکلې شوې دي.

یوه له دغو نومیالیو څخه مېرمن زینب ده چې د فرهنګ اوسیاست په دواړو ډګرونو کې تلپاتې کارنامې لري، په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي زينب چې زموږ د هېواد د نوميالیو فرهنګي او سياسي شخصيتونو له ډلې څخه ده، د ملي مشر ميرويس خان نيکه لور وه.

نوموړې د خپل وخت د دوديزو ديني او ادبي علومو زده کړې په هغه وخت کې د کندهار له نوميالي ديني عالم ملا نور محمد غلجي څخه چې د ميرويس نيکه د کورنۍ ځانګړی ښوونکی و، ترسره کړې وې.

زينب چې له غوره اخلاقو، لوړې پوهې او فضيلت څخه برخمنه مېرمن وه، سربېره پردې چې د خپلې کورنۍ د ښځو د ښوونې او روزنې او ليک لوست د زده کړې چارې يې په پوره اهتمام سرته رسولې، له خپل ورور شاه حسين هوتک سره يې هم د حکومت د چارو په سمبالښت کې مرسته کوله.

د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک چې د دغې نوميالۍ مېرمنې هم مهال ليکوال او د شاه حسين هوتک د دربار له علمي، ادبي شخصيتونو او مخورينو څخه و، په ((پټه خزانه)) کې يې د دې نوميالۍ مېرمنې د پېژندګلوۍ په اړه ليکلي دي:

((بي بي زينب ډېره هوښياره، عالمه او په چارو پوهه ښځه ده، د پاچا (شاه حسين هوتک) په چارو کې تدبيرونه کوي. په خپله رايه او مشوره د چارو ستونزې حل کوي. د وخت پاچا د هغې په مشورو عمل کوي او نصيحتونه يې په غور اوري.))

د پټې خزانې د مؤلف د څرګندونو له مخې بي بي زينب د ديني علومو او د حکومت په کارونو کې پر پوهې سربېره اديبه او شاعره هم وه. د پښتو او دري شاعرانو د اشعارو ژوره مطالعه يې درلوده. پخپله يې هم پښتو شعر وايه او د اديبانو او شاعرانو ډېر درناوی يې کاوه. د ژوند ډېره برخه يې په عبادت، مطالعه او د پاچا د حرم مېرمنو ته د علومو په تدريس او دليک لوست د ښودنې په چارو تېراوه.

د ((تاريخ افاغنه)) د ليکوال سيد ظهورالحسن موسوي د وينا له مخې هغه مهال چې نادر افشار پر کندهار بريد وکړ او ښار يې کلا بند کړ، بي بي زينب په دغه يو کال او څو مياشتنۍ دفاع کې د يادونې او ستاينې وړ نقش درلود او د هغو افغاني مشرانو په ډله کې هم شامله وه چې د متارکې د شرطونو په باب يې په ۱۱۴۹ هـ . ق. کال له نادر افشار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خبرې کولې.

د دغې نوميالۍ مېرمنې ژوند تر همدغه پورتني کال پورې يقيني دی. کله چې نادر افشار کندهار ونيو، شاه حسين هوتک يې له خپلې کورنۍ سره د فارس مازندران ته جلا وطنی کړ، مېرمن زينب هم له خپل ورور سره په دغه سفر کې ملګرې وه. تر دې وروسته يې بيا د ژوند د پېښو په هکله تاريخي سند او معلومات په لاس کې نشته.

د مېرمن زينب د شعرونو ديوان تر اوسه نه دی ترلاسه شوی. د شعر يوه بېلګه يې چې په ۱۱۳۷ هـ . ق . کال يې د خپل ورور شاه محمود هوتک د مړينې په ويرنه کې ويلې، د پټې خزانې په وسيله خوندي شوې او تر موږ رارسيدلې ده. د دغه شعر په لوستلو سره موږ ته د نوموړې مېرمنې علمي او ادبي ښېره ښه راځرګند يدای شي. په پای کې يې د شعر څو کړۍ لولو:

غږ سو چې ورور تېر له دنيا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا
زړه مې په وير کې مبتلا سو، نا
چې شاه محمود له ما جلا سو، نا
دا روڼ جهان راته تور تم دی، نا
زړه د بيلتون په تيغ کړم دی، نا
هوتک غمجن په دې ماتم دی، نا
د پاچهۍ تاج مو برهم دی، نا
چې شاه محمود تېر له دنيا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

ځوان و، مېړه د تورې جنګ و، نا
ولاړ د کام په نام او ننګ و، نا

شاه محمود هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمن له ده په وينو رنگ و، نا
پر ميدان شېر و يا پلنگ و، نا
افسوس چې مرگ د ده په خوا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

محموده نه يوازې خور ژاړي
پر مرگ دې ټوله کلی کور ژاړي
خپلوان لا څه پاچا دې ورور ژاړي
پښتون دې ټول په واويلا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

اصفهان پاته تاج نسکور عالمه
چې شاه محمود سو نن په گور عالمه
د پښتون لمر سو، تياره تور عالمه
راته دښمن به کا پيغور عالمه
چې پاچا ولاړ پښتون گدا سو نا
کندهار واړه په ژړا سو نا

×××

لښکر سو خپور پښتون ولاړ دی اريان
په خاورو ځای کا شاه محمود عاليشان
پاته سو تخت و تاج د ټول اصفهان
زړه بې راسوړ سو، کا خوښي دښمنان
وايي پښتون اوس بې پاچا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورم ناري د غم چې کړېنه فریاد
پښتون په مرګ د شاه محمود سو برباد
زړونه چې تل به و، ښادمن سوه ناښاد
د ساندو ږغ دی چې راوړینه یې باد
ماتم زده پیر و برنا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

وروره! مقر دې ستا مولا کي جنت
در دې کي تاته پسله مرګه راحت
روح دې وه ښاد په لویه ورځ د قیامت
مخ دې وه روڼ د خدای په مهرو رحمت
د خالق رحم تل پر تا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

د متن لنډیز:

بي بي زینب د میرویس خان نیکه لور، عالمه، ادیبه، فاضله مېرمن وه. د خپلې کورنۍ ښځو ته د لیک لوست او دیني علومو پر زده کړه سربېره یې له خپل ورور شاه حسین هوتک سره د سلطنت او واکمنۍ د چارو په سمبالښت کې هم مرسته کوله. شاعره هم وه او په ادبیاتو کې یې ژوره مطالعه درلوده. د شعر دیوان یې تر اوسه نه دی ترلاسه شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ د دغه متن یو یو پراګراف دې زده کوونکي په خپل خپل نوبت په لوړ غږ ولولي.

۲ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د شعر مفهوم په خپلو الفاظو کې ووايي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- مېرمن زینب څوک وه؟
- مېرمن زینب د خپلې کورنۍ ښځو ته د علومو او د لیک لوست په زده کړې سربېره نورې څه چارې پر مخ بیولې؟
- د مېرمن زینب په اړه کره معلومات موږ ته له کومو کتابونو څخه ترلاسه شوي دي؟

۴ـ متن دې په غور ولوستل شي او په هغه کې دې راغلي خاص نومونه په کتابچو کې ولیکل شي.

۵ـ پنځه داسې جملې ولیکئ چې د پښتو ښځینه ((ی)) ګانې پکې راغلې وي.

۶ـ په دې لاندې جملو کې خالي ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- مېرمن زینب زموږ د ملي مشر .... لور وه.
- زینب یوه عالمه، فاضله او .... مېرمن ....
- مېرمن زینب له خپل ورور .... سره د پاچاهۍ د چارو په سمبالښت کې .... کوله.

کورنۍ دنده

که مېرمن زینبې ته ورته کومه شاعره پیژنئ په اړه یې معلومات ولیکئ. په دې اړه له کتاب، مور او پلار نه هم مرسته غوښتی شئ. بیا ورځ یې په ټولګي کې واوروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب او کتابتون

■ تاسې د ښوونځي له کتابونو پرته کله نور کتابونه مطالعه کړي دي؟ که مو مطالعه کړي وي چېرې، کوم او د چا کتابونه وو؟

د پوهې او معلوماتو د ترلاسه کولو او د ذهني ودې لپاره کتاب تر ټولو غوره او اغېزناکه وسیله ده. د کتابونو تر لاسه کولو او مطالعې لپاره بیا تر ټولو ښه ځای کتابتون دی. په دې لوست کې د کتاب، کتابتون او مطالعې په اړه معلومات درکوو.

موږ په داسي زمانه کې ژوند کوو چې کتابونه ډېر او ترلاسه کول يې اسانه دي. اوس هم ډېر وګړي د کتاب په قدر او ارزښت نه پوهېږي او له ګټو يې ناخبره دي. دوی په دې نه دي پوه چې کتاب هغه ښوونکی دی چې موږ ته وړيا او بې له کوم بدله زده کړه او معلومات راکوي. هيڅکله نه ستړی کېږي، تل موږ ته سترګې پر لار دی. هر وخت مو چې ورته مراجعه وکړه، په ورين تندي مو مني اوهر کلی راته وايي. هر څه چې ترې وپوښتو په نرمۍ او سړه سينه ځواب راکوي او په هغه څه چې نه پوهېږو، په ډېره مهربانۍ يې را زده کوي.

که په غور وګورو له کتاب څخه غوره شی او له کتابتون څخه غوره ځای په نړۍ کې نشته. که څوک غواړي چې د سوکاله او نيکمرغه ژوند خاوند شي، خپله موخه دې د کتابتون په ګوښه او د کتابونو په پاڼو کې ولټوي او پردې دې ډاډه اوسي چې ((پلټونکی موندونکی دی.))

کتاب د انسان لپاره ډېر ښه دوست او ملګری دی. له کتاب سره ملتيا او ملګرتيا، موږ د عادي وګړو له چاپيريال څخه د ډېرو لوړو افکارو او تصوراتو نړۍ ته بيا يي، له لوړو او سترو انسانانو سره مو ملګري کوي او د هغو له فکر او نظر څخه مو خبروي.

کله چې موږ کتابتون ته ننوځو، هلته په ښکاره يو څو المارۍ وينو چې کتابونه او پاڼې پکې ځای پر ځای شوي دي، نوره چوپه چوپتيا خپره وي او هېڅ غږ پکې نه اورېدل کېږي. کله چې کتاب راواخلئ او پاڼې يې واړوئ، هماغه غلی کتاب په خبرو پيل وکړي، په حيرانوونکې چټکتيا سره مو تر ليرې ليرې واټن پورې بيايي. يو نوميالي ايټالوي پوه ((پترارک)) د خپلو کتابونو او کتابتون په ستاينه کې له پند او خوند نه ډکې ډېرې خبرې لري. نوموړی وايي:

((زه يوه ډله ملګري او دوستان لرم چې شپې او ورځې له هغو سره تېروم. زما ټول دوستان د نړۍ نوميالي دي چې پېړۍ او زمان پکې خوندي دی. دغو دوستانو ډېر لېرې واټنونه وهلي او زما ترکوره رارسيدلي دي. دوی زما په زړه او سترګو کې ځای نيولی دی. هر وخت چې وغواړم، د هغو ليدو ته ورځم او چې هر چېرې ځم له ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یې بیایم. دومره خوږ ژبي دي چې څوک یې په خبرو نه مړېږي. د ژوند پټ رازونه راته څرګندوي. د تېرې زمانې د پند او خوندکیسې راته کوي او د انسانانو برخلیکونه رابښيي. په دې مې پوهوي چې څرنګه ژوند وکړم. چې خواشینی شم په خوږو او مالګینو خبرو مې د غم اور وژني او خوښوي مې. د نیکمرغۍ لارې رابښيي او هغو ته د رسېدو لپاره خپلې غوره لاربښوونې له ما څخه نه سپموي.

دا چې زما دا ملګري او دوستان ما ته څومره ګټې را رسوي، زما ژبه یې د ستایلو او شمېرلو وس او توان نه لري.))

کتاب هغه خواخوږی او مهربان ملګری دی چې خیانت، دوه مخې توب، کینه نه پېژني او په زړه کې یې رښتینوالی، وفا او لورینه په څپو ده. له خپل ملګري او مینه وال سره یې هیڅ کله هم خیانت نه دی کړی او نه یې کوي. کټ مټ د یوې هندارې په څېر، ښه او بد پکې بې له تېروتنې پخپل رنګ برېښي او خپل هر څه زموږ مخې ته ږدي. رښتیا رښتیا وایي، عمر یې تېر کړی، تجربې یې ترلاسه کړې، له هر بڼ نه یې رنګا رنګ ګلونه راټول او ښکلې غونچې یې ترې جوړې او زموږ مخې ته یې ایښې دي.

په یوازېتوب کې له موږ څخه نه غافله کېږي او نه پرېږدي چې زموږ یوه شیبه عمر هم بې ځایه تېر شي.

که زموږ د تېر ژوند تیاره ګوټونه روښانه کوي او د تېرو خلکو کړه وړه، ټولنیزې اړیکې، تدبیر او برخلیک راته بیانوي، د هغوی سربښندنې، علمي او ادبي غورځنګونه، بېلا بېلې موندنې، موجودې ستونزې او هلې ځلې زموږ د سترګو په وړاندې انځوروي چې موږ یې د خپل ژوند سرمشق وګرځوو او د عبرت درس ترېنه واخلو. کله بیا زموږ غوږونو ته د خوږ ژبو ویناوالو خوږې، له ساز او سوزه ډکې ویناوې زمزمه کوي او کله بیا د یو خوږ ژبي واعظ په توګه موږ ته د ژوند، پند او خوند خبرې کوي اوپه غوره افکارو مو د زړه او ذهن روزنه او پالنه کوي. دیني، اخلاقي او ټولنیزګټور معلومات او پوهه راته وړیا ډالۍ کوي.

خو په یاد ولرئ چې له ښو کتابونو سره مینه لرل د انسان لپاره د ډېرې ښې ملګرتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیری دی. پام کوئ چې بې ځایه هوسونه مو د نفس د بې لارې کولو په لټه او تکل کې دي، یوازې او یوازې همدا ملګری مو له دغې تېروتنې، ښوییدنې او ناوړین څخه ژغورلی شي. هره ورځ مو په بره بیایي، فکر او خیال ته مو د الوتولو او لوړ تللو واک او ځواک ورکوي، پوهه مو بشپړ وي، اخلاق مو غوره کوي او روح مو خوځنده او پیاوړی کوي.

د هر چا لپاره، خو په ځانګړې توګه د ځوانانو لپاره کتاب ډېر او تر هر څه غوره ملګری دی، نو له لوستلو یې ډډه مه کوئ. له ښه کتاب سره د ژورې مینې په پایله کې به پوه شئ چې دغه ملګری تاسو ته څومره ګټور دی.

د کتاب، مطالعې او کتابتون له دې دومره ښېګڼو او ګټو سره سره باید دې ته مو پام وي چې د کتابونو په مطالعه او ساتنه کې له ډېر غور او احتیاط څخه کار واخلو. کله چې غواړو د مطالعې په وسیله خپله معلوماتي پانګه زیاته او ذهني ځواک پیاوړی کړو، لومړی باید د لوستلو لپاره غوره، ګټور او باوري کتابونه وټاکو. په دویم ګام کې باید د مطالعې او لوستلو پر مهال خپل جسمي ځواک ته هم پوره پاملرنه وکړو. هسې نه چې په دې برخه کې په افراطي کړنې سره خپل جسم او ذهن له اندازې زیات ستړی او زیانمن کړو.

د متن لنډیز:

سره له دې چې اوس مهال کتابونه او کتابتونونه ډېر دي، او ورته لاس رسی اسانه دی، خو بیا هم ډېر داسې وګړي شته چې د کتابتون په ګټه او ارزښت نه پوهیږي. حال دا چې له کتاب څخه بل غوره او وفادار ملګری نشته.

کتاب هر وخت ستاسو د خدمت او استفادې لپاره چمتو دی. کتاب او مطالعه ډېرې ګټې لري، خو باید چې د مطالعې له پاره غوره او ګټور کتابونه انتخاب کړو او هم په مطالعه کې ډېر افراط ونه کړو چې جسم او ذهن ته مو زیان ورسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې په ترتیب سره د لوست یو یو پرګراف د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي، نور دې غوږ ونیسي چې د کلمو سم تلفظ زده کړي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپله خوښه د دغه لوست پنځه پنځه جملې په کتابچو کې ولیکي، بیا دې هغه د خپلو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ متن دې په غور ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي، بیا دې هغه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې هغه صفتونه چې د دوی په لست کې نشته پرې ورزیات کړي.

۴ـ زده کوونکي دې د کتابتون په څېر نورې ترکیبي کلمې د ((تون)) په یو ځای کولو سره بشپړې کړي:

کتاب + تون = کتابتون

روغ + =

درمل + =

پوهنه + =

ننداره + =

زېږن + =

وړک + =

۵ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- خنګه کولی شو خپله پوهه او معلومات زیات کړو؟
- تاسې د کوم ډول کتابونو له لوستلو سره مینه لرئ او ولې؟
- د کتابونو د ښه او خوندي ساتلو لپاره کومې لارې چارې غوره ګڼئ؟
- د کتاب لوستل او مطالعه څه ګټه لري؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- کتابتون د مطالعې .... تر ټولو غوره .... دی.
- د کتاب مطالعه زموږ .... او ....زیاتوي.
- زه د ښوونځي له .... پرته نور .... هم مطالعه کوم.

کورنی دنده

که په خپل کور او یا د کوم نږدې خپلوان او ملګري په کور کې مو کتابونه وي، د هغو د ځینو کتابونو او د هغو د لیکوالو نومونه ولیکئ. د ښوونکي په لارښوونه یې په راتلونکي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

نېکمرغه هغه څوک دی چې له دوو شیانو څخه یو ولري:
یا ښه او غوره کتابونه یا داسې دوستان او ملګري چې کتابونه لري.
(ویکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د سولې نړۍ

- سوله او امن څه ته وايي؟
- که په کومه سیمه، ټولنه یا هېوادکې سوله او امن نه وي، وګړي به له څه ډول ستونزو سره مخامخ شي؟

سوله او امن د بشري ژوند د سوکالۍ او ټولنیزې پرمختیا لپاره ډېر ضروري دي. تر هغه چې په یوه ټولنه یا هېوادکې اوان دا چې که په نړیواله کچه په سیمه او نړۍ کې سوله نه وي، بشري ژوند به له ستر خطر او ګواښ سره مخامخ وي. که په یوه هېوادکې نا امني رامنځته شي، د نړۍ نور، په ځانګړې توګه ګاونډي هېوادونه ورڅخه په کلکه اغېزمن کېږي. دلته په دې لوست کې د ګل پاچا الفت یو شعر لولو چې پکې د سولې د ارزښت او اهمیت په هکله ژورې خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه ورځ به بختوره وي هر ګوره
چې د سپینو زړونه تور نه وي له توره
کرکه نه وي یوله بله محبت وي
وروروليِ سوله صفا وي ښه نیت وي
مرور خلک یو بل سره پخلا شي
نه چې غوښنه او چاړه هغه اودا شي
بشري دوستي قایمه په جهان وي
خوښ په سوله هم کافر هم مسلمان وي
نژادي توپیر هیڅ نه وي په دنیا کې
نه په شرق او نه په غرب نه امریکا کې
استقلال منلی حق د هر ملت وي
خو قایم په ملتو کې اخوت وي
دا څورنګه ساز آواز د هېواد ونو
شي یوه ارکسترا د ولسونو
د ګډ ژوند اصل و اساس اصلي منظور وي
جهاني عدل و انصاف صحیح دستور وي
هر ملت په هر نظر کې وي ښاغلی
که په هر رنګ و آیین کې وي راغلی
سرېتوب وي محترم په هر لباس کې
په زري جامو کې وي که په کرباس کې
داسې وساتي هر څوک خپل مسلکونه
چې ونکړي یو له بل سره جنګونه
ټول جهان د دوستۍ کور وي سر تر سره
د جنګ وېره شي له زړونو نه بهره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور ترلی وي د سولې په قانون
مهار شوي مست اوبښان وي د جنون
تویول د وینو شرم او پېغور وي
شرمنده ذلیل سر ټیټی ظلم زور وي
جگ شي هر چېرته د سولې بېرغونه
شي په سمه لار روان سیاستونه
د انسان زړگی له جنگ او جگړې تور شي
توره ماته شي او جوړ ورنه څه نور شي
خو له نه وي علامه د خجالت
په خدمت خولې کېدل وي شرافت
یو له بله محبت مهرباني وي
د ((الفت)) هیله او فکر جهاني وي
زه له تا ځنې ځاریږم ته له مانه
که جدا هم وي زما آیین له تانه

د متن لنډیز:

شاعر په شعر کې د سولې د نړۍ په زړه پورې انځور وړاندې کړی او د داسې یو چاپېریال هیله او غوښتنه یې کړې چې په ملي او نړیواله کچه سوله وروروولي وي. وگړي په خپل هېواد او هم په نړۍ کې سره پخلا وي. د جنگ جگړې ویره د خلکو له زړونو وتلې او یو له بل سره په سوله، خواخوږۍ او همدردۍ کې ژوند وکړي. له وینې تویولو څخه ژوره کرکه او سوله ییز ژوند ته لیوالتیا موجوده وي. د شاعر هیله د ټولې نړۍ د دولتونو ترمنځ سوله، وروري او برابري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر پېژند ګلوي:

ګل پاچا الفت د میر سید پاچا زوی په ۱۲۸۸ هـ . ش . کال د لغمان په عزیز خان کځ کې زېږېدلی و. د پښتو ټولنې علمي غړی و او څو کاله یې د دغه فرهنګي اداري د مشر په توګه هم دنده ترسره کړې وه. د پښتو ژبې پیاوړی لیکوال، شاعر او کره کتونکی و. په لس ګونو علمي، ادبي ځانګړي کتابونه او په سلګونو مقالې یې په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

د ۱۳۵۶ هـ . ش . د لیندۍ په ۲۶ نېټه مړ دی.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وار سره متن د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ یو زده کوونکی دې پر تخته له متن څخه د خپلې خوښې یو بیت ولیکي. بل زده کوونکی دې پخپله د هغه د معنا او تحلیل لپاره پورته شي.

۳ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي د شعر د عمومي محتوا په اړه دې خبرې وکړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- سوله څه ته وایي؟
- امن او امنیت کومې نېکمرغۍ رامنځ ته کوي؟
- سوله څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د جګړې د زیانونو په اړه که مو کومه کیسه یا د چا په هکله کومه پېښه لیدلې او یا اورېدلې وي، د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې یې په ټولګي کې په وار سره خپلو ټولګیوالو ته ووایاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قيدونه

ژبه پر انسانانو باندې دالله ﷻ یوه ستره لورینه ده. له ژبې څخه په ټولنه کې د پوهونې راپوهونې لپاره د یوې اغېزمنې وسیلې په توګه کار اخیستل کیږي. ژبه له غږونو څخه جوړه شوې ده چې له غږونو څخه کلمې جوړېږي او کلمې بېلا بېل ډولونه لري، لکه: (نومونه، صفتونه، ضمیرونه، فعلونه، قیدونه او نور.)

تاسې د مخه په یو لوست کې فعلونه وپېژندل، قیدونه هغه کلمې دي چې د فعل د پېښېدو څرنګوالی ښیي یا د هغه د پېښېدو ځای، یا یې څرګندتیا، اړوندتیا او داسې نورې ځانګړنې جوتوي. په دې لوست کې قیدونه درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدونه هغه کلمې یا ژبني توکي دي چې په یوه جمله کې د فعل معنا او څرنګوالی رابښیي. یا په بله وینا: قیدونه هغه ژبني عناصر دي چې د یو فعل د پېښېدلو څرنګوالی ښیي. همدا څرنګوالی د فعل د پېښېدو ځای یا مهال ټاکي او یا یې څرګندتیا، اړوندتیا، ټینګار او داسې نورې ځانګړنې څرګندوي.

د قید ډولونه:

په پښتو ژبه کې قیدونه پر دوو ډولونو وېشل شوي دي: اصلي او غیر اصلي یا نه ګردانیدونکي او ګردانیدونکي. دلته یې هر ډول په ځانګړې توګه در پېژنو:

الف، اصلي یا نه ګردانیدونکي قیدونه:

نه ګردانیدونکي قیدونه په پښتو کې دا لاندې ډولونه لري:

۱ـ د زمان او مهال قید:

چې د وخت او مهال له مخې د یو فعل پېښېد نه ښیي، لکه:

اوس، دمخه، پخوا، وړاندې، سملاسي، وړمه ورځ، پرون ورځ، نن، سبا، دوخته، ناوخته، کله کله، کله نا کله، تل، هېڅکله، هره ورځ، سهار، غرمه، سبرکال، پروسبرکال، وړم کال، کال ته، بل کال ته، لمر خاته، لمر پرېواته او نور.

۲ـ د ځای یا مکان قید:

د یو فعل پېښېد نه د ځای او چاپېریال له مخې څرګندوي، لکه: دلته، هلته، مخکې، وروسته، شاته، مخ ته، ښکته پورته، لاندې، باندې، اخوا، دېخوا، له لېرې، له نژدې، مخ ښکته، مخ پورته، له پاسه، له لاندې او نور.

۳ـ د څرګندونې او ټینګاري قیدونه:

د یو فعل د پېښېدنې د څرګندتیا حالت یا ټینګار ښیي، لکه: په ښکاره، په پټه، په ځغرده، په ډاګه، په مېړانه، په نره، په خړو سترګو، په جګو سترګو، زړه نازړه، په ناسته، په ولاړه، په منډه، هرو مرو، خوشې په خوشې، څه ناڅه، لږو ډېر، په کلکه، په ټینګه، غاړه په غاړه او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ غیر اصلي یا گردانیدونکي قیدونه:

په پښتو کې ځینې داسې قیدونه شته چې کله له لازمي فعل سره راشي، هلته بیا د جملې د فاعل لپاره گردانیږي، خو که له متعدي فعل سره راشي، په دغسې حالت کې بیا د جملې د مفعول لپاره گردانیږي.

د یادونې وړ ده چې دغه گردان د جنس عدد او شخص له مخې تر سره کیږي.

۱ـ له لازمي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) زه (نارینه) دروند دروند گرځم.

(جمع) زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده گرځم.

موږ (نارینه) درانده درانده گرځو.

موږ (ښځینه) درندې درندې گرځو.

تېره زمانه

زه (نارینه) دروند گرځیدم.

زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده گرځېدم.

موږ (نارینه) درانده درانده گرځېدو.

موږ (ښځینه) درندې درندې گرځېدو.

همداسې تر پایه (ته، تاسې، دغه ....) کې هم گردانېږي.

یادونه: په پورتنیو بېلگو کې فعل لازمي دی او قید (دروند ـ دروند) د جملې د فاعل لپاره گردان شوی دی.

۲_ له متعدي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) حبيب ما (نارينه) پوخ پېژني.

حبيب ما (ښځينه) پخه پېژني.

(جمع) حبيب موږ (نارينه) پاخه پېژني.

حبيب موږ (ښځه) پخې پېژني.

تېره زمانه

حبيب زه (نارينه) پوخ پېژندلم.

حبيب زه (ښځينه) پخه پېژندلم.

حبيب موږ (نارينه) پاخه پېژندلو.

حبيب موږ (ښځينه) پخې پېژندلو.

همداسې تر پايه (تاسې، دغه ...) هم گردانېږي.

د يادونې وړ ده چې په پورتنيو بېلگو کې فعل متعدي دی او قيد (پوخ) د جملې د مفعول لپاره گردان شوی دی.

د پورتنيو دواړو بېلگو څخه څرگندېږي چې ځينې قيدونه هم گردانېږي. په دې مفهوم کله چې فعل لازمي وي، قيد د جملې د فاعل لپاره د جنس او عدد له پلوه گردانېږي، يعنې بڼه يې بدلون مومي او کله چې د جملې فعل متعدي وي، نو هلته بيا قيد د جملې د مفعول لپاره د جنس او عدد له مخې گردانېږي.

د متن لنډيز:

قيدونه هغه کلمې دي چې په جملو کې د فعل د معنا څرنگوالی جوتوي.

قيدونه په دوه ډوله دي: يو ته يې اصلي يا نه گردانيدونکي قيدونه او بل ته يې غير اصلي يا گردانيدونکي قيدونه وايي. اصلي قيدونه هم ځانگړي ډولونه لري چې په هغو کې د زمان او مهال قيد، د ځای قيد او د تاکيد يا ټينگار قيدونه شامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. گردانيدونکي يا غير اصلي قيدونه له لازمي او متعدي فعلونو سره په تېره او نا تېره زمانه کې راځي. په لازمي فعل کې د جملې د فاعل او په متعدي فعل کې د مفعول لپاره گردانيږي.

فعاليتونه

۱ـ يو زده کوونکی دې د تختې پر مخ داسې يوه جمله وليکي چې قيد پکې راغلی وي. له بل زده کوونکي څخه دې وغوښتل شي چې په هغې کې قيد پيدا کــړي او بل زده کوونکی دې هغه قيد په مناسبه جمله کې وکاروي.

۲ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- قيدونه څه ډول کلمې دي؟
- اصلي يا نه گردانيدونکي قيدونه کوم دي؟
- هغه کوم قيدونه دي چې له لازمي فعل سره راشي د فاعل لپاره او که له متعدي فعل سره راشي د مفعول لپاره گردانيږي؟
- ولې په جملو کې له فعل سره قيدونه راوړل کيږي؟

۳ـ هر زده کوونکی دې د خپل څنگ زده کوونکي ته د متن يوه برخه د املاء په توگه ووايي، بيا دې هغه متن دواړه د کتاب له مخې وگوري که څه غلطۍ ولري هغه دې سمې کړي.

۴ـ دا لاندې قيدونه په خپلو کتابچو کې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ:

ژر ژر　　ورو ورو　　په وخت　　ناوخته　　شاته　　مخ ته

۵ـ له ځينو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د ټولگي په وړاندې د قيدونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پېژندنې او اهمیت په هکله خبرې وکړي.

۶_ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل سره د قیدونو په لیکلو بشپړې کړئ:

- احمد پرون ښوونځي ته .... روان و چې وغورځید.
- زه کوښښ کوم چې په .... درشم.
- کله چې بازار ته ولاړې .... دې څه ولیدل؟

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې داسې متن ولیکي چې د وخت (زمان) قیدونه او له یو ولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې دې په متن کې د ځای (مکان) قیدونه او پاتې نور زده کوونکي دې داسې متن ولیکي چې د څرګندونې او ټینګار قیدونه پکې راغلي وي.

ژبه د یوه ملت ارزښتناک میراث بلل کېږي او د یوه هنري اثر په څېر ښکلې او پیچلې ده. ډېر ژر ورته زیان رسېږي، نو له دې امله همیشنۍ څارنې ته اړتیا لري.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشه ـ ستره بدمرغي!

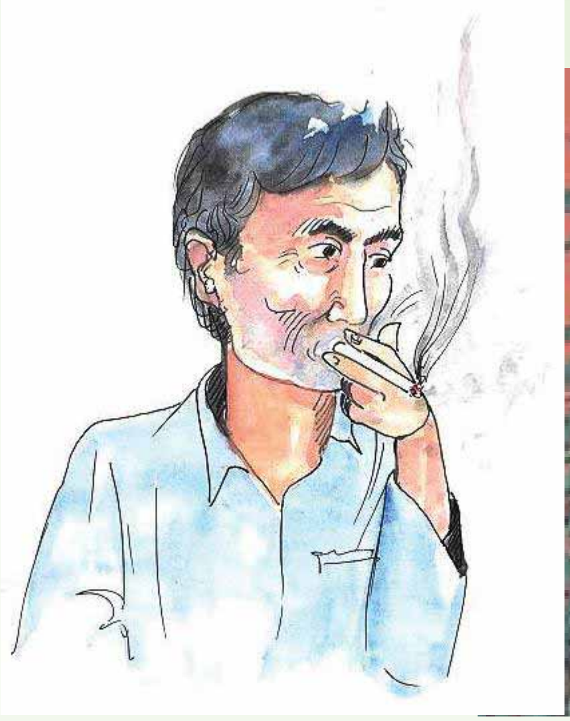

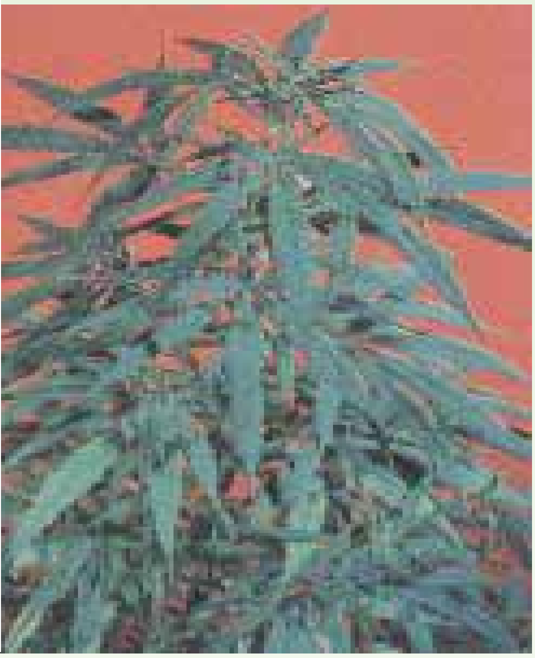

- ایا تاسو کوم داسې نشه يي ليدلی دی چې دبنه او نېکمرغه ژوند خښتن وي؟
- که چيرته مو په کلي او ګاونډ کې کوم نشه يي وي له هغه سره د نورو خلکو چلند څه ډول دی؟

ټول نشه يي توکي حرام دي او هغه څوک چې وربانديې اخته وي، نه يوازې داچې د هوسا ژوند خښتن نه وي، بلکې دکورنۍ او ټولنې د اوږو بار وي او خلک ورته په سپکه سترګه ګوري. نشه يي توکي ډول ډول وي چې يو له هغو څخه چرس دي. په دې لوست کې د چرسو د زيانونو په هکله ځينې څرګندونې لرو چې لولو يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هغه شیان چې نشه راوړونکي دي، د اسلام سپیڅلی دین د هغو کارول حرام ګڼلي دي او دا حکم يې کړی دی چې باید ځانونه ورځخه په کلکه وژغورو.

پر نشې باندې په روږدې کیدنې سره د بدن د کار او فعالیت ځواک کمزوری کیږي. روږدي کسان نه د دنیا چارې په سمه توګه سمبالولی شي او نه د اخرت، نه خپل حقونه پیژندلی شي او نه هم د نورو. دغه وګړي په ټولنه کې د خپلوۍ او دوستۍ اړیکې هم په مناسبه توګه پاللی او ساتلی نشي.

نشه يي توکي ډېر ډولونه لري چې له هغو څخه يو يې چرس دي، دلته يې پر څرنګوالي او زیانونو خبرې کوو:

چرس چې زیان رسوونکی نشه يي توکی دی، يوه تور بخونه شین رنګه ماده ده چې د بنګو بوټي د غوزې له نازکو پاڼو څخه لاس ته راځي.

له څېړنو څخه جوتیږي چې انسانان له ډېرې لرغونې زمانې څخه له دغه نشه راوړونکي توکي سره اشناوو او له هغه څخه يې د نشې او نورو موخو لپاره کار اخیستی دی. د دغې زیان رسوونکې مادې د پیداکیدو اصلي ځایونه چین او اشور بلل شوي دي.

د چرسو د مادې ټول توکي نشه ییزه ځانګړنه لري. په ځانګړې توګه د تترا هایدرو کانا بینول کیمیاوي ماده ده چې د بنګو د بوټي يو مهم ترکیب دی او د نشې ډېر ځواک لري.

له روغتیایي څېړنو څخه جوتیږي چې دغه ماده د انسان حافظه کمزورې کوي، د بدن موازنه ګډوډوي، پر زړه او دماغ هم ډېرې ناوړې اغیزې لري او د اعصابو حجرې په کلکه ویجاړوي. همدغه ماده ډېره پیاوړې روږدې کیدونکې ځانګړنې لري چې پر نورو ډېر زیان رسوونکو نشه يي توکو، لکه هیرویین او کوکاکین باندې روږدي کیدو ته هم لارې برابروي.

موږ باید له هغو ټولو نشه ییزو توکو څخه چې د اسلام سپیڅلي د ین يې کارول په غوڅه ناروا او حرام بللي دي، په کلکه ډډه وکړو. د دغو توکو په زیانونو خلک وپوهوو چې له کښت، استعمالولو او کار وبار څخه يې ځان وژغوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی چې پرې روږدي دي، د نشې له عادت څخه د هغوی د خلاصون لپاره دې هراړخیزې ممکنې هلې ځلې وشي. د خیر په دغه کار به مو دنیوي او اخروي نیکمرغي په برخه شي او موږ به د نشې له افت او زیان څخه د ژغورلې ټولنې خاوندان شو.

د متن لنډیز:

چرس چې د بنګو له بوټي څخه لاس ته راځي، یوه توربخونه شین رنګه ماده ده، یو ډېر زیان رسوونکی نشه ییز توکی دی. په دې نشه روږدي کسان له ذهني لحاظ کمزوري، سست او تنبل وي. په ټولنه کې ورڅخه وګړي ژوره کرکه لري، په سپکه سترګه ورته ګوري. په دوستۍ، خپلوۍ او ملګرتیا یې هم شرمیږي.

موږ باید له ټولو نشو څخه په کلکه ځان وژغورو.

فعالیتونه

۱ــ څو زده کوونکي دې پخپله د متن یو یو پراګراف ولولي او نور زده کوونکي دې د کلمو سم تلفظ او د جملو ترکیب ته په غور پام وکړي.

۲ــ پر تخته باندې لیکل شوي او معنا شوي لغتونه دې په کتابچو کې ولیکي.

◆ لاندې لغتونه ولولئ او د اړوندو جملو په خالي ځایونو کې یې په پنسل ولیکئ:

ــ چرس　　ــ چرسي　　ــ حافظه　　ــ ټولنه　　ــ توکی

.... ورو ورو خپله .... له لاسه ورکوي. نشه یان په .... کې ګرانښت نه لري. .... یو زیان رسوونکی .... دی.

۳ــ د متن له لوستلو څخه مو څه مفهوم واخیست، د ټولګیوالو په مخکې خبرې پرې وکړئ.

◆ د نشه یانو د ژوند په اړه څه فکر درسره پیدا شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګيوالو په وړاندې پرې خبرې وکړئ.

۴_ نشه يان ولې د بدن څواک له لاسه ورکوي او د ټولنې د اوږو بار وي؟

◆ د اسلام سپيڅلي دين د څه لپاره نشه يي توکي منع کړي دي؟

◆ که ستاسو په کلي کې څوک نشه يي وي، له هغه سره به څنګه چلند وکړئ؟ خبرې پرې وکړئ.

۵_ ټولګی دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د متن څو مفرد نومونه په حال زمانه کې وکاروي، بله ډله دې جمع نومونه په راتلونکې زمانه کې وکاروي او دريمه ډله دې د اوس (حال) زماني فعلونه په جملو کې وکاروي.

◆ يو څو زده کوونکي دې تختې ته پورته شي. د ګرامر د ارزښت په هکله دې خبرې وکړي.

۶_ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه پورته شي، د خپل کور کلي يا نورو سيمو د نشه يانو د خراب ژوند په هکله دې خبرې وکړي.

۷_ يو څو زده کوونکي دې په وار سره تختې ته لاړ شي، د نشه يي توکو يو يو زيان دې پر تخته وليکي.

۸_ څو زده کوونکي دې په وارسره د تختې مخې ته راشي، د نشه يانو په واسطه د جرمونو د رامنځته کولو د علتونو په هکله دې خبرې وکړي.

◆ څو زده کوونکي دې په نشو باندې د ځوانانو د اخته کېدو په علتونو خبرې وکړي او د اړتيا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې په کور کې له مشرانو څخه د نشه يي توکو د زيانونو په هکله پوښتنې وکړي او بيا دې را ټول کړې معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې خپلو ټولګيوالو ته ووايي.

پټه خزانه

ایا تاسې د مخه د ((پټې خزانې)) نوم اورېدلی یا مو دا کتاب لیدلی دی؟
لکه څنګه چې پښتو ژبه ډېره لرغونتیا لري، دغسې یې ادب هم لرغونی دی، خو له بده مرغه چې زموږ د ژبې او ادب ډېر لرغوني لیکلي اثار د زمانې توپانونو له ځان سره وړي دي او ډېرې بېلګې یې اوس په لاس کې نه لرو. هغه څو بېلګې چې تر موږ رارسېدلې دي، هغه په ډېر ارزښتناک ادبي کتاب کې چې ((پټه خزانه)) نومېږي، خوندي شوي دي.
تاسې د ملي ارشیف په لوست کې د پټې خزانې د لاس کښلي یا قلمي نسخې په اړه ولوستل چې دغه مهم کتاب په ملي ارشیف کې خوندي دی، په دې لوست کې دغه کتاب درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه خزانه د پښتو ادبیاتو یو لرغونی کتاب دی چې محمد هوتک لیکلی دی. دغه لیکوال د هوتکي واکمنانو په دربار کې د منشي دنده درلوده او نوموړی کتاب یې په ۱۱۴۱_۱۱۴۲ هـ . ق . کال په کندهار کې لیکلی دی.

محمد هوتک د داؤد خان هوتک زوی په ۱۰۸۴ هـ . ق . کال د کندهار په کوکران کې زېږېدلی و. د خپل وخت پیاوړی عالم، لیکوال او شاعر و. د شاه حسین هوتک په دربار کې یې د منشي دنده درلوده او د دربار په مخورو او باوري کسانو کې شمېرو. له پټې خزانې پرته یې د ((خلاصة الطب)) او ((خلاصة الفصاحت)) په نومونو نور کتابونه هم لیکلي دي. د محمد هوتک ژوند تر ۱۱۵۰ هـ . ق . پورې باوري دی.

محمد هوتک پټه خزانه د خپل وخت د فرهنګ پالونکي واکمن شاه حسین هوتک په حکم او غوښتنه تألیف او ترتیب کړې ده.

شاه حسین هوتک

په دې هکله داسې لیکي:

((زه چې محمد هوتک یم او په اصل پښتون په کندهار کې اوسم، له ډېره ده چې په ویلو د داسې ویناو بوخت یم او د شپې او ورځې مې هم دغه کار دی او دا ډېر وختونه تېر سول چې ما غوښته چې زه دې پښتنو شاعرانو ته تذکره وکاږم او د دوی احوال سره راټول کاندم، مګر زمانې ماته فراغ رانه کا او دا هیله مې په زړه کې وچه سوه، ځکه چې تر کندهار د ظلم او جفا تور تم پروت و، او هیچا ارام نه درلود او فراغ.

ګاهي به مغلو چپاو ونه کړل او ګاهي به د ګرګین د ستم سوران و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې حق تعالی موږ خلاص کړو له هغو ظلمو څخه او فارغ سوه زړونه زموږ او زموږ ملک حاجي میرخان علیه الرحمه، دوی له کندهاره وایسته او پښتانه یې د دوی له جوره ازاد کړل نو زما زړه فارغ سو له اندوهه، او قلم مې راواخیست، هغه وخت چې زما له ارادې خبر سو زموږ د پښتونخوا د سترګو تور، امام المسلمین، و ابن قال الرفضة والکافرین، شاه حسین، ادام الله دولته الی یوم الدین.

بیت

د پښتو پادشاه حسین هوتک
په ملکانو کې دی دی لوی ملک
د حاجي میر خان غښتلی زوی ګرندی
خالقه تل دې وي ځلان دا غمی

نو زه یې وغوښتلم دربار ته، او ماته یې تشویق وکا، او الطاف یې ښکاره کا چې دا خپله اراده پوره کاندم، او د پښتنو شاعرانو حال سره راټول کاندم".

د پټې خزانې د کتاب قلمي نسخه په ۱۳۲۲ هـ. ش. کال تر لاسه او د هغې له مخې لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ. ش. کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ او خپره شوه او بیا وروسته د بېلا بېلو ادارو له خوا څو ځلې له دري ژباړې سره او هم په ځانګړې توګه چاپ شوې ده.

په دې ارزښتناک ادبي کتاب کې د (۵۰) تنو شاعرانو او لیکوالو د ژوند حالات او د شعر بېلګې خوندي دي.

د کتاب لیکوال دا کتاب په دریو برخو وېشلی او هرې برخې ته یې د ((خزانې)) نوم ورکړی دی.

په لومړۍ خزانه کې یې د پښتو ژبې دا لاندې (۲۲) تنه شاعران راپېژندلي چې د لیکوال له زمانې څخه د مخه، ان په دویمې هجري پېړۍ پورې اړه لري.

بابا هوتک، شیخ ملکیار، اسماعیل، خرښبون، شیخ متي، امیر کروړ، شیخ اسعد سوري، ښکارندوی، ابو محمد هاشم سرواني، شیخ تیمن، شیخ بستان بړېڅ، شیخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضي لودي، نصر لودي، شيخ عيسٰی مشوانی، سلطان بهلول لودي، خليل خان نيازی، خوشحال خان خټک، زرغون خان، دوست محمد کاکړ، عبدالرحمان بابا، شيخ محمد صالح او علي سرور لودي.

دکتاب په دويمه خزانه يا برخه کې د دې لاندې (۲۱) تنو شاعرانو او ليکوالو پيژندنه راغلې چې ټول دکتاب د ليکوال د زمانې دي:

ملاباز محمد توخی، شاه حسين هوتک، ملا زعفران، محمد يونس خان (خيبری)، محمدگل مسعود، عبدالقادر خان (خټک)، بهادر خان، ملا محمد صديق، ملا پير محمد مياجي، اللهيار افريدی، بابوجان بابي، ريدي خان مومند، ملا محمد عـــــادل بړېڅ، محمد طاهر، محمد عمر، محمد اياز نيازی، ملا محمد حافظ بارکزی، نصرالدين خان اندړ، ملا نور محمد غلجی، حافظ عبداللطيف اځکزی او سيدال ناصر.

د پټې خزانې په دريمه خزانه کې د (۶) تنو ښځينه شاعرانو پيژندنه راغلې ده:

نازو توخي، حليمه حافظه، نيکبخته، بي بي زينب، زرغونه او رابعه.

دکتاب په پای کې ليکوال محمد هوتک د خپل پلار ((داؤد خان هوتک)) او خپله پېژندګلوي د شعر له يوې بېلګې سره راوړې ده.

((پټه خزانه)) د پښتو ادب يو ډېر ارزښتناک ادبي کتاب دی چې د هغه په تر لاسه کېدو د پښتو ليکلی منظوم ادب د دويمې هجري پېړۍ لومړۍ نيمايي ته رسيدلی دی، بايد چې هغه تر لاسه او په ډېر غور يې ولولو چې د پښتو ژبې د پخوانيو شاعرانو له ژوند پيښو او شعرونو سره اشنا شو.

د متن لنډيز:

پټه خـــــزانه د پښتو ژبې او ادبياتو يو ډېر ارزښتناک کتاب دی چـــې محمد هوتک په ۱۱۴۱ _ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال د فرهنګ پالونکي واکمن شاه حسين هوتک په حکم او غوښتنه تاليف کړی دی، لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ش . کال چاپ شوی دی. په دې کتاب کې ليکوال (۵۱) تنه نارينه او ښځينه شاعران او ليکوال راپيژني چې هغوی څه د لرغونو زمانو او څه د کتاب د ليکوال معاصرين دي. په پخوانيو شاعرانو کې امير کروړ هم شامل دی چې ددويمې هجري پيړۍ په لومړيو کې يې ژوندکاوه. نوميالی واکمن او پياوړی شاعر و.

فعاليتونه

۱ـ ځينې زده کوونکي دې د متن له پيل څخه تر پای يو يو پراګراف د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې هغه ستونزمن لغتونه او د هغو معنا په خپلو کتابچو کې وليکي چې ښوونکي د درس د تشريح او توضيح په مهال پر تخته ليکلي دي.

- په کتابچو کې ليکلي لغتونه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د پټې خزانې د کتاب په اړه خبرې وکړي.

۴ـ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- پټه خزانه ولې د پښتو ادبياتو ډېر ارزښتناک کتاب ګڼل کېږي؟
- پټه خزانه چا، دکوم واکمن په غوښتنه او سپارښتنه ليکلې ده؟
- په پټه خزانه کې څو تنه نارينه او څو تنه ښځينه شاعران پيژندل شوي دي؟
- پټه خزانه په څو برخو وېشل شوې او هرې برخې ته کوم نوم ورکړل شوی دی؟

۵ـ زده کوونکي دې په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په خپلو کتابچو کې وليکي.

- په دې لاندې جملو کې راغلي فعلونه په کومو زمانو پورې اړه لري:
- محمد هوتک پټه خزانه په ۱۱۴۱ـ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال ليکلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پټه خزانه د پښتو ادبیاتو ارزښتناک اثر دی.
- موږ به د پټې خزانې کتاب پیدا او هغه به ولولو.

۶_ د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل ډک کړئ:

- په پټه خزانه کې .... تنه شاعران معرفي شوي دي.
- محمد هوتک له پټې خزانې پرته د .... او .... په نومونو دوه نور کتابونه هم لیکلي دي.
- پټه خزانه په .... برخو یا .... ویشل شوې ده.

۷_ ځو زده کوونکي دې د پټه خزانې د ارزښت په هکله خبرې وکړي.

- ځو زده کوونکي دې د پښتو ژبې د لرغونو اثارو د کمښت اصلي لاملونه خپلو ټولګیوالو ته ووایي او که اړتیا وه ښوونکی دې مرسته وکړي.
- ځو زده کوونکي دې د شاه حسین هوتک د ادبي خدمتونو په هکله رڼا واچوي، د اړتیا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې په کورکې د لوست له متن څخه د لومړۍ خزانې د پخوانیو شاعرانو نومونه، له یوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې د دویمې خزانې د شاعرانو نومونه او پاتې زده کوونکي دې د دریمې خزانې د ښځینه شاعرانو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکي. بله ورځ دې د پښتو لوست په ساعت کې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېرمن مستوره شال

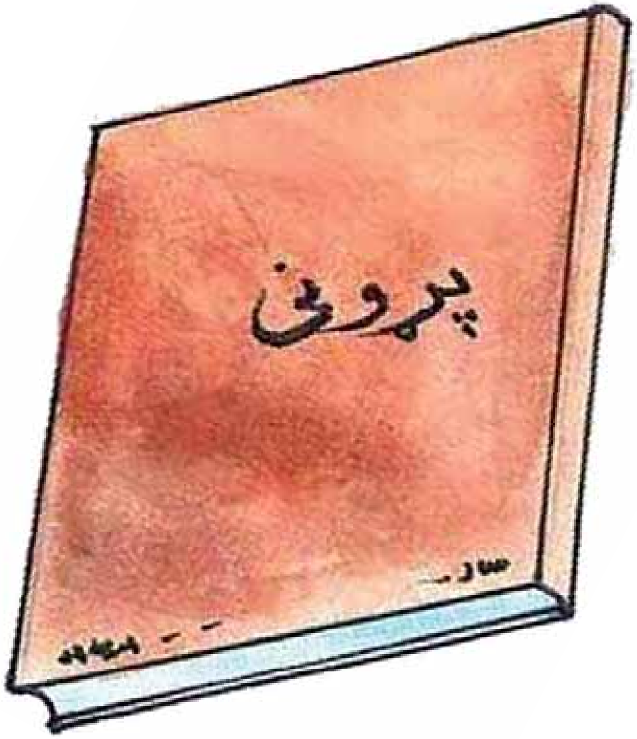

- د اوسنيو ښځينه شاعرانو او ليکوالو له ډلې څخه څوک پېژنئ؟
- د کومو ښځينه شاعرانو او ليکوالو د نظم او نثر کوم کتاب مو لوستلی دی؟

موږ د پښتو ادب په اوسنۍ دوره کې ډېرې ښځينه نومیالۍ شاعرانې او ليکوالې لرو چې په خپلو اثارو يې د پښتو ادبي پانگه درنه او بډای کړې ده. له دغو نومیاليو ادبي څېرو څخه يوه هم مېرمن مستوره شال ده چې دلته يې درپېژنو.

د پښتو ادبیاتو د اوسنۍ دورې په ښځینه شاعرانو او لیکوالو کې مېرمن مستوره شال د خپل پیاوړي ادبي ذوق او استعداد له امله د لوړ نامه او شهرت څخه برخمنه ده.

نوموړې د کونړ ولایت د اسمار ولسوالۍ په شال نومي کلي کې په ۱۳۰۹ هـ. ش. کال سترگې نړۍ ته وغړولې. پلار یې سید عبدالرزاق نومېده چې په شال پاچا مشهور او د کونړ د ساداتو له روحاني کورنۍ څخه و.

مستوره شال شپږ کلنه وه چې دلیک لوست زده کړه یې پخپله کورنۍ کې پیل کړه. د مروجو دیني او ادبي علومو ډېر کتابونه یې له خپل پلار څخه لوستل. د همدغو زده کړو په بهیر کې یې د ځانگړي ادبي ذوق له امله د پښتو او دري ژبو د نظم او نثر ډېر نوماند اثار مطالعه کړل. همدغې مطالعې په هغې کې لومړی د شعر ویلو احساس او جذبه راوپاروله او په شعر ویلو یې پیل وکړ. وروسته یې بیا د لنډو ادبي ټوټو او مقالو په لیکلو خپل قلمي ځواک و ازمویه.

کله چې مستوره شال د هېواد پلازمېنې (کابل) ته راغله، فرهنگي چاپیریال او د ښځو نوي رامنځته شوي غورځنگ یې پر ذهن او فکر ژوره اغیزه وکړه. د دې شعر او ادب ته یې نوی رنگ او بڼه ورکړه. شعرونه او نثرونه یې په مطبوعاتو کې خپرېدل او ورو ورو د یوې روښانفکرې شاعرې او لیکوالې په توگه را څرگندېدله او پېژندل کېدله. په شعرونو کې یې ډېر لوړ خیالونه او ژورې معناگانې رانغښتي دي، دا بیتونه یې لولو:

ستا د ښکلا مخ ته چې سپوږمۍ ورمخامخ شوله
ژر یې ښایست څکه د ذوال لمنه ونیوه
ستا د تبسم غوټۍ ته گل سبا کې وویل:
ستا په غوړېدو ما د جمال لمنه ونیوه

مېرمن مستورې پر شاعرۍ او لیکوالۍ سربېره د هېواد په معارف کې د ښوونکې سپېڅلې دنده درلوده. له دې لارې یې څو کاله د هېواد د اولادونو، په ځانگړې توگه د نجونو، په ښوونه او روزنه کې د ستاینې وړ دنده ترسره کړې ده.

نوموړې د ښوونکې د دندې ترڅنگ په کابل راډیو کې د ویاندې په توگه هم کار کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې يې په علمي، ادبي غونډو او سيمنارونو کې هم ونډه اخيستله. شعرونه او مقالې يې پکې لوستلې. دا هغه مهال و چې موږ د هېواد په کچه د فرهنګي فعاليتونو په ډګر کې څو د ګوتو په شمېر ښځينه ليکوالې او شاعرانې درلودې چې مېرمن مستورې ته هم دغه وياړ ور په برخه دی. هغه لومړنۍ شاعره ده چې د ((پړونی)) په نوم يې د شعر ټولګه چاپ او د ادب مينه والو ته وړاندې کړه.

مېرمن مستوره شال له ۱۳۶۰ هـ . ش . راوروسته کلونو کې د کابل راډيو د هنر او ادبياتو په څانګه کې په دنده وګومارل شوه. د ۱۳۷۱ هـ . ش .کال تر لومړيو يې دا دنده د زړه په مينه ترسره کړه. په هېواد کې د کورني اړو دوړ او جګړو له پيل کېدو سره سم پېښور ته په کډه شوه.

هلته يې په جلاوطنۍ کې د زړېږدۍ په حالت کې د څو کاله ستونزمن او له کړاو ډک ژوند په بهير کې هم خپلو ادبي او فرهنګي فعاليتونو ته په ډېره مينه دوام ورکړ، په علمي او ادبي غونډو کې به يې ګډون کاوه. ليکنې او شعرونه به يې په مطبوعاتو کې خپرول او له فرهنګي ادارو سره يې ښې اړيکې درلودې.

نوموړې ډېره موده په پېښور کې د افغانانو لپاره د لومړنيو زده کړو په اداري ((بېفير)) کې په دنده بوخته وه. د دغې ادارې د روغتيايي زده کړو په څانګه کې يې د مور او ماشوم د ساتنې، د ښوونيز او روزنيز پروګرام اساسي روغتيايي پيغامونه په پښتو ژبه منظومول. په دې لړ کې يې ډېر زيات پيغامونه د شعر په خوږه او رنګينه، خو ډېره ساده ژبه واړول. په خپل غږ يې د کلمه او ثبت کړل. له همدغو منظومو پيغامونو څخه د دغه روزنيز پروګرام په پرمخبيولو کې ډېره اغيزناکه استفاده کېدله.

مستوره شال يوه حساسه او دردمنه شاعره وه. په شعرونو کې يې که له يوې خوا ملي احساسات او جذبات په څپو دي، نو له بلې خوا پکې زموږ د هېوادوالو د ټولنيز ژوند دردونه او ناخوالې، د ناوړه دودونو غندنه او د ملي وياړونو د ستاينې ډېرې په زړه پورې بېلګې په سترګو کېږي. زموږ دغې نوميالۍ شاعرې په خپل هېواد او ټولنه کې د ښځو په محروميتونو او د هغو په وړاندې د ټولنيزې نابرابرۍ په شته والي ډېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکې توی کړې دي. کله کله بیا د شعر په خوږه او رنګینه ژبه وګړي د غفلت له درانه خوبه راویښوي او ځوانان په ډېره مینه د وطن د ننګ ډګر او سنګر ته ورولي:

دا خو زه یم چې راویښ کړم له درانه خوبه قومونه
په سپېره دښته کې جوړ کړم د جذباتو محشرونه
ایینه د واړه قام یم ورته ښیمه عیبونه
لکه څاڅکي د باران هومره ډېر ډېر پیغورونه
ته مې وپیژنه څوک یم سرګردان د بحرو بر یم
بل څه نه یمه انسان یم سوز او ساز لرم شاعر یم

دغه نومیالۍ شاعره او لیکواله د ۱۳۷۷ هـ . ش . د سنبلې په نهمه د ورپېښې ناروغۍ له امله په پېښور کې وفات شوه. جنازه یې هېواد ته راوړل شوه او د کونړ ولایت د شینکوړک په کلي کې په خپله پلارنۍ هدېره کې خاورو ته وسپارل شوه.

د مستورې شال په چاپ شوي شعري ټولګې ((پرونی)) سربېره ډېر زیات شعرونه او نثري لیکنې په مطبوعاتو کې خپرې شوي دي. که راټول شي څو ټولګې ترې جوړېدای شي. دلته یې د شعر یوه بشپړه بېلګه را اخلو.

د وینو څاڅکي

څه ژړا فریاد دی هر خواته په جهان کې نن
پاتې طراوت نه دی یو ګل ته ګلستان کې نن
ورک اثر د اوښکو د یتیم دی ویني ژاړي تل
اخلي ظالمان خوند د مظلوم اه و فغان کې نن
وریځ د اوسیلو وینم خوره د شین اسمان په مخ
ویني د شهید دي راتوییږي په باران کې نن
سوز او عاطفه سینو کې نشته زړونه سخت شولو
ځکه اثر ورک شو د خوږو نغمو بوستان کې نن
اوښکې د بیوزلو دي الماس د ځینو غاړو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينې د مظلومو دي زيور ګوهر ګرېوان کې نن
اور د تجاوز لمبې وهي د خوار غريب په سر
وينم دوزخونه د سره اور ډک په جهان کې نن
زه يم همنوا د بلبلانو د چمن ځکه
ښکارې مې د زړه وينې د شعر ګلستان کې نن

د متن لنډيز:

مېرمن مستوره شال يوه نوميالۍ پښتنه شاعره او ليکواله وه چې په کونړ کې زېږېدلې، لويه شوې او په خپلې کورنۍ کې يې د ديني او ادبي علومو زده کړې کړې دي. بيا يې د ادبي ذوق له امله شاعري او ليکوالي پيل کړې. په معارف کې د ښوونکې او کابل راډيو کې يې د وياندې او ادبي پروګرامونو د چلوونکې په توګه هم دنده ترسره کړې وه. په ۱۳۷۷ هـ. ش. کال يې له ژوند سترګې پټې کړې دي. د ((پروني)) په نوم يې د شعرونو ټولګه چاپ او ډېرې ليکنې او شعرونه يې په مطبوعاتو کې خپاره شوي دي.

فعاليتونه

۱ـ ځينې زده کوونکي دې په متن کې د خپلې خوښې يو يو پراګراف ولولي.

۲ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د مېرمن مستورې د وروستي شعري بېلګې مفهوم پخپلو الفاظو کې نورو ټولګيوالو ته ووايي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- مستورې شال خپلې زده کړې چېرې او له چانه کړې وې؟
- مېرمن مستورې کله شاعري او ليکوالي پيل کړې وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغې په ليکوالۍ او شاعرۍ څه شي ډېره ژوره اغېزه وکړه؟

۴_ زده کوونکي دې متن په غور ولولي په هغه کې دې خاص نومونه ، صفتونه پيدا او پخپلو کتابچو کې وليکي.

۵_ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې تش ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړي:

- مستوره شال .... وه چې د ليک لوست زده کړه يې په خپله .... کې پيل کړه.
- مستورې په .... کې د ويناندې په توګه هم .... کاوه.
- مستوره په .... په پېښور کې .... شوې ده.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د هغې اوسنۍ شاعرې او ليکوالې په اړه چې دوی يې پېژني، معلومات وليکي، د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې دې يې د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

اديب (شاعر او ليکوال) د ټولنې عادي وګړی نه دی، هغه څه چې په ورځني ژوند کې پېښېږي، يا هغه ناخوالې، ستونزې او ربړې چې ټولنه ورسره مخامخ ده، د شاعر او ليکوال پر احساس او عاطفه ژور اغېز کوي. کله چې د خپلې پوهې او استعداد په قوت له هغې څخه کومه منطقي نتيجه اخلي او بيا يې د خپل تخيلي ځواک په ملتيا په مناسبو الفاظو د شعر يا ادبي نثر په کوم قالب کې نورو ته وړاندې کوي، همدغه ادب دی.

((ادب پوهنه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلرويشتم لوست

د ماينونو شکمني سيمې

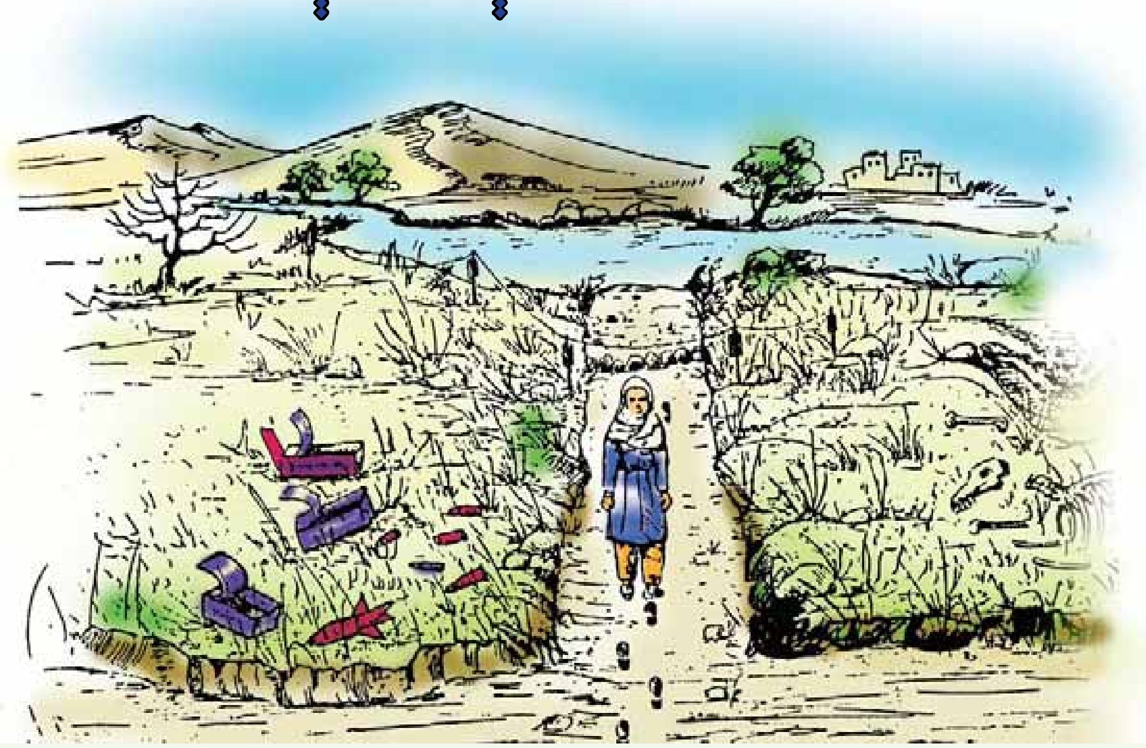

داسې شيان پيژنئ چې په چاودلو يې مرګ او ژوبله رامنځته کيږي؟

زموږ په هېوادکې څه د پاسه درې لسيزې جنګ جګړې د بې شمېره زيانونو او بدمرغيو سبب وګرځيدې. په بېلا بېلو وسلو او وسيلو د مرګ ژوبلې ډېرې ناوړې او زړه بوږنوونکې صحنې رامنځته شوې چې يوه له دغو وسلو او وسيلو څخه ماينونه او ناچاوديدونکې توکي دي. په دې لوست کې د هغو د پېژندنې په ترڅ کې د شته والي په احتمالي سيمو او ځايونو هم بحث کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په هېوادکې د درې لسیزو جنګونو په بهیرکې د جګړې ښکېلو خواو و یا د خپل ځان د ساتنې او یا هم مقابل لوري ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه له ماینونو څخه د یوې ډېرې اغیزناکې او کارې وسیلې په توګه کار اخیستی دی.

ماینونه په دوه ډوله دي:

د پرسونل ضد ماینونه او د وسایطو ضد ماینونه.

د پرسونل ضد ماینونه: هغه ځانګړې چاودیدونکي توکي دي چې له اوسپنې، پلاستیک او یا لرګي څخه په بېلا بېلو بڼو، لکه: د لوبو شیان، قلمونه، راډیو ګانې اونورو جوړ دي اوپه منځ کې یې نا چاودي مواد شته چې هغه د بدن د غړي د فشار په وسیله چوي او مرګ ژوبله رامنځته کوي.

د وسایطو ضد ماینونه: دا ماینونه هم په بېلو بېلو بڼو جوړ دي چې د وسایطو، لکه موټرو، لاریو، ټانکونو او نورو د فشار په نتیجه کې چوي، د ځاني اومالي زیان رسولو سبب ګرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دماینونو پېژندل ډېر ستونزمن کار دی، ځکه چې زیاتره په ځمکه کې ښخ او ځینې بیا د عادي استعمالونکو شیانو په څېر دي، نو ځکه په دې اړه ډېر غور او احتیاط پکار دی.

دلته د دغه پټ خطرناک دښمن د شته والي احتمالي سیمې درپېژنو او د ناچاودو توکو په اړه هم معلومات درکوو.

ماینونه په عام ډول د ځانګړو سیمو د ساتنې، لکه پوځي پوستو او مرکزونو ته د دښمن د تللو د مخنیوي لپاره او یا د مقابل لوري د ډارولو او ویرولو لپاره کارول کېږي، خو د ناچاودو توکو پېژندنه بیا هغومره ډېره ستونزمنه نه ده، ځکه زیاتره د ځمکې پر سر پراته دي. دا هغه مهمات دي چې د جګړو په مهال چاودلي نه دي. په دې کې توغندي، د بمونو پارچې، لاسي بمونه، د ټانګ، توپکو او ماشیندارو ګولۍ او نور شامل دي.

ماینونه او ناچاودي توکي زیاتره په دې لاندې ځایونو کې پیدا کېږي:

- په هغو لارو او سرکونو کې چې تګ پرې ډېر نه کېږي.
- د عمومي لارو او سرکونو پر څنډو.
- د موټر د ګرځېدو، راګرځېدو په سیمو کې.
- د پلونو او پلچکونو دننه او شاوخوا ځایونو کې.
- رنګو او ویجاړو شویو ودانیو دننه او شاوخوا ځایونو کې.
- رنګو شوو ودانیو ته د ورتللو او د ننوتو په لارو او د خونو په درشلونو او کونجونو کې.
- د څاګانو او د اوبو د نورو سرچینو دننه او شاوخوا برخو کې.
- د پوځي پوستو او ویجاړو شویو وسایطو په شاوخوا کې.
- په هغو سمڅو او کندو کې چې د جګړې پر مهال د پټېدو د ځای په توګه کارول شوي دي.

نو موږ ته لازمه ده چې هیڅکله ناپېژندل شوو شیانو ته لاس ور نه وړو، ناپېژندل شوي سیمونه او مزې کش نه کړو او د ناپېژندل شویو شیانو په خوا کې ډېرې او نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان وانه چو و. که چیرې مو په یادو شو و سیمو کې د ماینونو نښې نښانې ولیدې او یا په کومه سیمه کې په انسان یا څاروي وچاودېد، په نږدې سیمه کې د ماین پاکولو د موسسې چارواکو ته خبر ورکړئ، د هغوی ګمارلي کسان د ماینونو سیمې ته راځي او په هغه ساحه کې تیږې په سور رنګ رنګوي او که تیږې نه وي نورې داسې نښه نښانې ږدي چې په سره رنګ رنګ شوې وي.

د ماین پېژندونکو او ایستونکو له خوا په سور رنګ د تیږو او نښو رنګول دا معنا لري چې په دې سیمه کې د مرګ او وینو د تویېدو خطر موجود دی او تګ راتګ په کې بند شوی دی، نو باید داسې سیمو ته ورنشو.

کله چې د ماین ایستونکو له خوا سیمه پاکه شي هماغه په سور رنګ رنګ شوې تیږې او نښانې په سپین رنګ رنګوي، سپین رنګ دا معنا لري چې په دې سیمه کې د ماین د شته والي خطر له منځه تللی دی او هر څوک په کې ګرځېدای شي او کار کولی شي.

ماین د ژوندانه دښمن دی، له دغه دښمن څخه نه یوازې دا چې ځان وساتو، بلکې د هغه د له منځه وړلو لپاره باید فني کسانو ته خبر ورکړو.

د متن لنډیز:

زموږ د هېواد په ګوټ ګوټ کې د درې لسیزو جګړو په بهیر کې د جګړې ښکیلو خواوو له مقابل لوري څخه د ځان ژغورنې او یا هغو ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه ماینونه د یوې اغېزناکې وسیلې په توګه کارولي او ښخ کړي دي. بېلا بېل ډولونه لري. ځینې د پرسونل ضد ماینونه او ځینې د وسایطو ضد ماینونه نومیږي. همدارنګه ناچاودي توکی هم شته، نو موږ باید دا پټ دښمن وپېژنو او له هغو ساحو څخه چې پورته په متن کې ښودل شوي، له ورتګ څخه په کلکه ډډه وکړو او هم ناچاودو توکو ته له لاس وروړلو څخه ځان وژغورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن لومړی په چوپتيا سره ولولي. بيا دې ځينې زده کوونکي د دې متن يو يو پراګراف په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې په متن کې د ماينونو او ناچاودو توکو د بېلا بېلو ډولونو نومونه لست کړي او بله ډله دې د ماينونو او ناچاودو توکو ساحې لست کړي. د يوې ډلې استازی دې د ماين يا ناچاودو توکو نومونه پر تخته وليکي او د بلې ډلې څو تنه دې د هغو په هکله څرګندونې وکړي. بيا دې د بلې ډلې يو استازی د ماينونو ساحې يوه يوه پر تخته وليکي، د بلې ډلې څو زده کوونکي دې د هغو په باب معلومات وړاندې کړي.

۳ـ لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- د ماينونو او ناچاودو توکو له لوست څخه مو څه مفهوم واخيست؟
- له ماينونو او ناچاودو توکو څخه څرنګه ځان ژغورلی شو؟
- ماينونه کوم کوم ډولونه لري؟
- ماينونه په کومو ځايونو کې پيدا کېږي؟

۴ـ زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې لاندې جملې ته پراختيا ورکړي او بيا دې هغه په خپل وار سره د ټولګي په وړاندې ولولي:

- ماينونه ډېر خطرناک دي، ځکه چې په چاودلو سره يې . . . .

۵ـ زده کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې راغلي صفتونه دې په نښه او په مناسبو جملو کې دې وکاروي. بيا دې هغه په خپل وار د ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

- زده کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې دې صفتونه پيدا او په خپلو کتابچو کې دې وليکي او بيا دې څو تنه هغه د خپلو ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

۶ـ په کومو سيمو کې چې د ماين ايستونکو له خوا په سره او سپين رنګ تيرې

رنگ شوې وي، دا نښې د څه معنا لري؟

◆ که چېرې په کومه سیمه کې د ماینونو د شته والي نښې تر سترګو شي، څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور کلي، کوڅې او یا سیمې له مشرانو څخه د ماین چاودنې د کومې پېښې په اړه معلومات ترلاسه کړي او هغه دې د بلې ورځې په پښتو ساعت کې د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

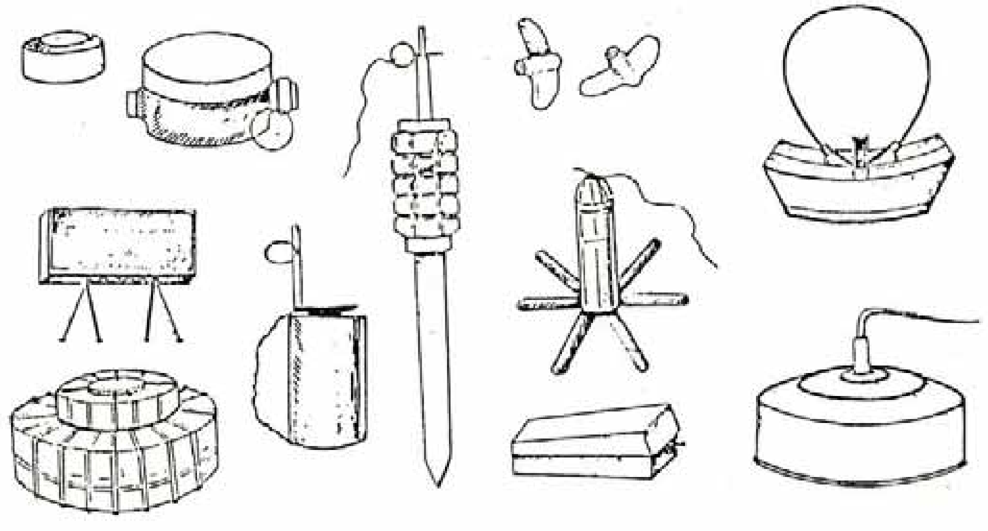

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

باميان يوه لرغونې تاريخي سيمه

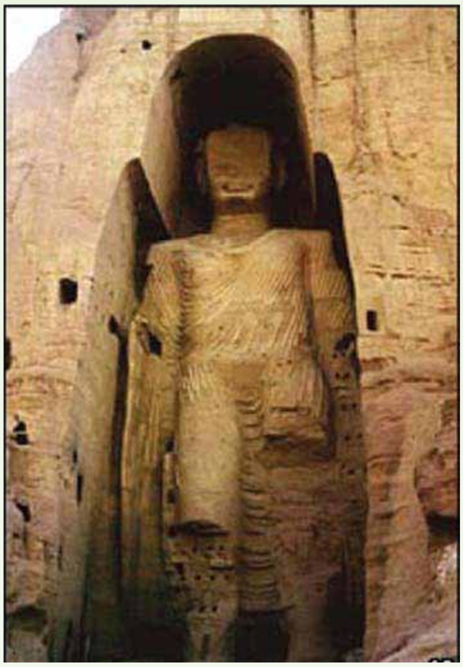

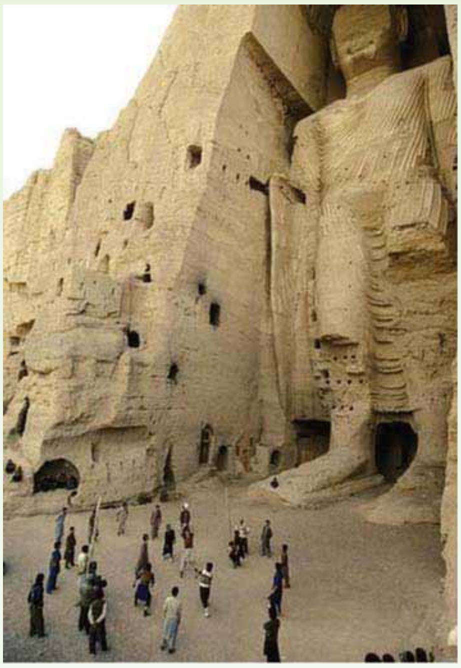

- تاسې د هېواد کومو ولايتونو ته تللي ياست؟
- په کوم ولايت کې موزيات لرغوني تاريخي اثار او ځايونه ليدلي دي؟

زموږ هېوادګران افغانستان اوس ۳۴ ولايتونه لري چې هر يو يې د هېواد د يوې مهمې برخې په توګه له ځانګړي اقتصادي، ټولنيز، لرغوني تاريخي او فرهنګي ارزښت څخه برخمن دی. يو له دغو ولايتونو څخه د باميان ولايت دی چې په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بامیان د هېواد په مرکزي برخه کې پروت مشهور ولایت دی. د دې ولایت تاریخي لرغونتیا ډېرې وړاندې زمانې ته رسیږي. تاریخي اثار یې د لرغوني اریایي مدنیت استازیتوب کوي. مشهور چینایي ګرځندوی هیوان تسنګ په پنځمه میلادي پیړۍ کې دغې سیمې ته ورغلی او په ((چینایي یونلیکونه)) نومي کتاب کې یې د هغه د لرغونو اثارو او جغرافیوي ځرنګوالي په باب په زړه پورې څرګندونې کړې دي. بامیان د غوربند له لارې له کابل او د حاجي ګګ او بند امیر په وسیله د شمالي ولایتونو او همدارنګه د لعل د سیند په واسطه له هرات او ارزګان سره ګډه لاره لري.

په دغه ولایت کې اوس علمي او فرهنګي بهیر د چټکې ودې او پرمختیا په حال کې دی. د ولایت په مرکز، بېلا بېلو ولسوالیو او لیرې کلیوالو سیمو کې د نجونو او هلکانو له لومړنیو او ثانوي ښوونځیو سربېره په مرکز کې یو پوهنتون هم لري چې پکې په زرګونو زده کوونکي او محصلین په زده کړو بوخت دي. چاپي خپرونې (مجلې او اخبارونه) او نورې ډله ییزې رسنۍ راډیویي او تلویزیوني خپرونې هم لري.

په دې ولایت کې ډېر تاریخي اثار او د لیدلو وړ ځایونه شته. تر ټولو مهمې یې د بودا مجسمې دي چې اوس ړنګې شوې دي، د ضحاک او غلغلې ښار نښې نښانې، بند امیر او د بودیزم د دورې ډول ډول سیمې او داسې نور لرغوني اثار دي چې د ډېر لرغوني بډای فرهنګي او تاریخي اهمیت څرګندویي کوي.

بامیان یوه غرنۍ سیمه ده چې د کرنې وړ ځمکې یې لږې، خو ډېرې ښکلې درې او طبیعي منظرې لري او د سیلانیانو او ګرځندویانو پاملرنه یې ځانته راګرځولې ده.

غرنۍ اقلیم لري چې واورین او ډېر سوړ دی. اوړی یې لنډ او ژمی یې ډېر اوږد دی. د غنمو کښت پکې لږ او کچالو یې تر ټولو مهم کرنیز پیداوار ګڼل کیږي. دچنار د ونو ځنګلونه هم پکې ډېر دي. د بامیانو سیند او د غرنیو سیمو چینې یې د ځمکو د خړوبولو لپاره د اوبو مهمې زیرمې جوړوي. ډېر وګړي یې په مالدارۍ او د لاسي صنایعو په جوړولو بوخت دي. د بابا غره لمنو او د اژدر په دره کې دکانې او بو زیرمې لري چې د روغتیا لپاره ډېرې ګټورې دي. واره او لوی کانونه هم لري. د حاجي ګګ د اوسپنې کان

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ډېر مشهور دی.

دغه ولایت د خپل غرني موقعیت لرلو له امله پخوا د تگ راتگ په برخه کې ډېرې مواصلاتي ستونزې درلودې، خو اوس دا ستونزې تر ډېره حل شوې او یا د له منځه تللو په حال کې دي.

مرکز یې د بامیان ښار دی او څو مشهورې ولسوالۍ یې دا دي:

شیبر، کهمرد، یکاولنگ، پنجاب، ورس او نورې.

بامیان ډېرې ښې اوبه، هوا، ښکلې او په زړه پورې طبیعي منظرې، د لیدلو وړ ځایونه او ډېر زیات لرغوني تاریخي اثار لري. دا ټول زموږ د هېواد ویاړلي فرهنگي میراثونه گڼل کېږي، باید ساتنې ته یې هر اړخیزه پاملرنه وشي.

د متن لنډیز:

بامیان زموږ د هېواد په مرکزي برخه کې پروت ولایت دی. ډېره تاریخي لرغونتیا، او بډای فرهنگي تاریخي اثار لري. دا یو غرنی ولایت دی. د کر وړ ځمکې یې کمې، خو ډېرې ښکلې او سمسورې درې او په زړه پورې طبیعي منظرې لري. د دې ولایت زیاتره وگړي په مالدارۍ او د لاسي صنایعو په جوړولو بوخت دي. په فرهنگي لحاظ اوس د چټک پرمختگ په حال کې دی.

فعالیتونه

۱_ ځیني زده کوونکي دې متن د ټولګي په وړاندې ولولي.

۲_ هغه لغتونه چې ښوونکي د متن د مفهوم او محتوا د توضیح او تشریح په مهال پرتخته لیکلي، په خپلو کتابچو کې ولیکي.

- زده کوونکي دې د هغو نورو ولایتونو نومونه چې دوی یې پیژني، په خپلو کتابچو کې ولیکي او په وارسره دې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳_ ځیني زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د متن د هغې برخې د مفهوم په هکله چې د دوی خوښیږي، خبرې وکړي.

۴_ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- لرغوني تاریخي اثار کوم دي او څه ارزښت لري؟
- په بامیانو کې کوم تاریخي اثار او ځایونه شته؟
- داسې کوم بل ولایت پیژنئ چې لرغوني تاریخي اثار او ځایونه پکې شته؟

۵_ د جملو دا لاندې تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ.

- بامیان د هیواد په .... برخه کې پروت دی.
- په بامیانو کې د هوارې ځمکې په پرتله .... زیات دي.
- بامیان ښکلې درې او په زړه پورې .... لري.

کورنۍ دنده

د خپلې کورنۍ یا نورو مشرانو څخه وپوښتئ چې د هیواد په کومو ولایتونو کې ډېر زیات لرغوني تاریخي اثار شته. راټول کړي معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره میاشت

■ تاسو داسې خیریه ټولنې یا ادارې پیژنئ چې د ناورو طبیعي پېښو یا جګړو له امله له زیانمن شو و وګړو سره مرستې کوي؟

په ملي او نړیواله کچه ځینې داسې ادارې شته چې له مصیبت ځپلو سره په ځانګړې توګه له هغو کسانو سره چې د طبیعي افتونو (زلزلو، سیلابونو او نورو) او جګړو له امله زیانمن شوي، مرستې کوي. په دې ډول خیریه ادارو کې یوه هم ((سره میاشت)) ده چې دلته یې په دې لوست کې درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېوزلو او محتاجو وګړو ته د خوراک، څښاک، استوګنې، روغتیا، ښوونې، روزنې، کارکسب او داسې نورو شیانو برابرول د مرستندویه او خېریه ټولنو دندې دي.

دا خیریه او مرستندویه ټولنې هم په نړیواله او هم په ملي کچه د نړۍ په هېوادونو کې موجودې دي. له دغو مرستندویه ټولنو څخه یوه هم ((سره میاشت)) ده چې د نړۍ په ټولو هېوادونو کې شته او په بېلا بېلو نومونو یادېږي.

د مثال په ډول په عربي هېوادونو کې یې د ((هلال احمر)) او په لویدیځه نړۍ کې یې Red Cross ((سور صلیب)) بولي.

د دې مرستندویې ټولنې لومړنی بنسټ په ۱۸۶۴ م. کال د نولسمې پېړۍ د جګړو په بهیر کې کېښودل شو چې په بشري ټولنه کې ډېره مرګ ژوبله شوې وه. موخه یې د جګړو پر مهال د ټپیانو، د جګړې له بندیانو سره مرسته کول وو. لومړی سړی چې ددغسې یوې ټولنې د جوړولو فکر ورسره پیدا شو، د سویس د هېواد استوګن هانري دونانت نومېده چې له همدې امله د دغې مرستندویې ټولنې د بنسټګر ویاړ ورپه برخه شوی دی.

زموږ په هېواد کې هم دغه مرستندویه ټولنه له ډېرو کلونو را هیسې شته او په بېلابېلو نومونو یاده شوې ده.

لومړی ځل چې په ۱۳۰۸ هـ . ش. کال تاسیس شوه، د ((مجلس امداد یه)) په نوم ونومول شوه. په ۱۳۱۱ هـ . ش. کال یې ورته د ((محراب احمر)) نوم ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۱۳ هـ . ش. کال يې نوم ((هلال احمر)) شو او په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د ((افغاني سرې مياشتې ټولنه)) ونومول شوه.

د افغانستان د ((سرې مياشتې ټولنه)) په ۱۳۳۴ هـ . ش. کال د سره صليب د نړيوالې کميټې له خوا په رسميت وپېژندل شوه او د دغې نړيوالې ټولنې غړيتوب يې تر لاسه کړ.

په نړيواله کچه په اسلامي هېوادونو کې د دغې مرستندويې ټولنې د پېژندنې لوېه نښه هلال يا مياشت ده چې سور رنګ لري او په غير اسلامي هېوادونو کې د دې ټولنې نښه په سپينه ځمکه باندې د صليب علامه ده چې هغه هم سور رنګ لري او ((سورصليب)) يې بولي.

سور صليب يوه نړيواله مرستندويه ټولنه او اداره ده. هر چېرې د جګړې له قربانيانو، غم ځپلو او بېوزلو سره ډول ډول مرستې کوي. دا ټولنه د چا عقيدې، رنګ، ژبې او توکم ته نه ګوري. هر څوک چې هر چېرې مرستې ته اړوي، د هغوی د مرستې لپاره ځان رسوي او خپلې مرستې د هغوی په واک کې ورکوي. همدارنګه د بېلا بېلو افتونو، زلزلو، او سيلابونو په وخت کې هم له زيانمنو کسانو سره مرستې کوي.

د جګړې پر مهال د دې ټولنې روغتيايي ډله د ټپيانو درملنه کوي. او د علاج لپاره يې روغتونونو ته ليږدوي. د جګړې د بنديانو او ورکو شوو کسانو احوال معلوموي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی لیکونه او پیغامونه یې کورنېو او خپلو خپلوانو ته رسوي، یا د هغوی د تبادلې په برخه کې هم مرسته کوي.

د سره صلیب یا هلال احمر له نړېوالې ټولنې یا کمیټې سره د ټولې نړۍ هېوادونه له خپل وس او توان سره سم مرسته کوي. هغوی بیا مرستې د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو او ولسونو ته د اړتیا په وخت کې رسوي او په دې ډول خپله بشري ټولنیزه دنده ترسره کوي. په ټوله نړۍ کې د بېلا بېلو هېوادونو دولتونه، عام خلک او په تېره پانگه وال له خپلو داسې ټولنو سره مالي مرستې کوي.

زموږ د هېواد د سرې میاشتې ټولنې د خپل جوړېدو له پیل څخه د هېواد په بېلابېلو سیمو کې د طبیعي افتونو او جگړو د رامنځته کېدو له امله له مصیبت ځپلو او کړوالو سره تر خپله توانه لازمې مرستې کړې دي او دا لړۍ روانه ده. زموږ دغې ټولنې د هېواد په دننه کې له مرستو سربېره له هېواد څخه بهر هم مرستې کړې دي او خپله نړېواله دنده یې سرته رسولې ده، خو تر ټولو مهمه دا ده چې د سرې میاشتې ټولنه له مالي پلوه په پښو ودرېږي.

زموږ پانگه وال هېوادوال هم باید له دغې مرستندویې خیریه ادارې سره مالي مرسته وکړي او له دې لارې دې د سرې میاشت مالي بنسټ پیاوړی کړي چې مصیبت ځپلو او زیانمن شو هېوادوالو او ان دا چې د نړۍ نورو خلکو ته پخپل وخت د مرستې رسولو جوگه شي.

په هېواد کې له مصیبت ځپلو او اړو خلکو سره مرسته کول یوازې د سرې میاشتې د ټولنې دنده نه، بلکې دا د هر بااحساسه انسان دنده ده چې له اړو خلکو سره په خپل توان له مرستې کولو څخه ډډه ونه کړي، ځینې به مالي مرستې ته اړه لري، ځینې به د یو بنه او هوسا ژوند لپاره لازمې لارښوونې ته اړه لري. په هر حالت کې هغوی مرستې ته اړ دي او باید له هغوی سره په انفرادي توگه او هم د سرې میاشتې او نورو خیریه ټولنیزو ټولنو له خوا مرستې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

سره مياشت يو خيريه مرستندويه ټولنه ده چې له مصيبت ځپلو سره مرستې کوي. دا ټولنه زموږ په هېواد کې څولسيزې د مخه تاسيس شوې. لومړى د ((مجلس امداديه)) بيا د ((محراب احمر)) وروسته د ((هلال احمر)) او په پای کې په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د سرې مياشتې په نوم ونومول شوه. دا ټولنه د سره صليب د نړيوالې ټولنې غړيتوب لري. د نړيوالو مرستو او کورنيو مرستو او د خپلو ملکيتونو د عايداتو له مخې له اړمنو خلکو سره مرسته کوي.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وارسره د متن يو يو پراگراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د متن د عمومي محتوا په رڼا کې دغه لاندې جمله اوږده کړي او د څو جملو يو عبارت دې وليکي:

سره مياشت يوه خيريه مؤسسه ده چې له مصيبت ځپلو وګړو سره مرسته کوي. دا مرستې . . . .

◆ خپل ليکلي عبارتونه دې د ټولګيوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

◆ د سرې مياشتې مرستندويې ټولنې بنسټ کله او ولې کيښودل شو ؟

◆ سره مياشت زموږ په هېواد کې کله رامنځته شوې او په کومو کومو نومونو ياده شوې ده ؟

◆ سره مياشت په کومو حالاتو کې له خلکو سره مرسته کوي ؟

◆ که ستاسې په کلي يا سيمه کې کومه طبيعي پيښه رامنځته شي، له خپل توان سره سم به څه مرسته وکړئ ؟

۴ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د درس د عمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا او مفهوم په اړه خبرې وکړي.

۵_ زده کوونکي دې په درېو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې له متن څخه داسې کلمې را واخلي چې په ((س)) توري پيل شوې وي، بله دې په ((ت)) توري او بله دې په ((هـ)) توري پيل شوې کلمې له متن څخه پخپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۶_ يو زده کوونکی دې د گل پاچا الفت د شعر دا لاندې څو بيتونه په تخته وليکي او ځينې زده کوونکي دې پورته شي چې د هغو مفهوم په خپلو الفاظو ووايي:

ژاړي په غمونو کې خوا خوږي له هر چا سره
سل پتنگان سوزي د يوې شمعې ژړا سره
ډک زړگی له اوښکو گرځي وريځې په اسمان کې بيا
څه ژړا ملگرې ده د ژوند يوې برېښنا سره
ټول باغ ژړېدلی ځکه اوښکې دي د گل په مخ
ډېر لکه لاله داغلي زړونه شته صحرا سره
نه ښايي انسان ته چې د بل په غم غمجن نه شي
لويه بدبختي ده چې څوک نه ژاړي له چا سره

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کور، کوڅې او يا کلي له مشرانو څخه وپوښتي چې که د دوی په ياددښت د طبيعي پېښو له مصيبت ځپلو سره سرې مياشتې او يا کوم شتمن شخص کله مرسته کړې وي، هغه دې د يوې خاطرې په توگه وليکي او په بل پښتو درسي ساعت کې دې يې د ټولگيوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر خان خټک

تاسې پښتوژبې ته د خوشحال خان خټک دکورنۍ د ادبي خدمتونو په اړه څه اورېدلي دي؟

په یوولسمې او دولسمې هجري پېړیو کې پخپله خوشحال خان خټک او د هغه کورنۍ پښتو ژبې او ادب ته د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي. دوی د منظومو او منثورو اثارو په لیکلو سره پښتو ادب ته ډېره بډاینه ورښښلې ده. د خوشحال خان په زامنو کې څو تنه ډېر نومیالي شاعران تېر شوي دي. له هغو څخه یو یې صدرخان خټک دی چې په دې لوست کې یې در پېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدرخان خټک د پښتو د نومیالي شاعر او فرهنګپال شخصیت خوشحال خان خټک زوی و. د زوکړې کال یې په ځینو ادبي څېړنو کې ۱۰۶۵ هـ. ق. اټکل شوی دی.

د صدرخان زده کړه او د ښوونې او روزنې بهیر د خپلې علمي فرهنګي کورنۍ په چاپېریال کې، په ځانګړې توګه پخپله د خوشحال خان خټک په لاس تر سره شوی دی.

صدرخان پخپله هم دې ټکي ته اشاره کوي:

زما پلار ځای یې جنت شه	په اولاد یې برکت شه
تربیت یې ډېر زما کړ	هر تعلیم یې وما را کړ
په تعلیم یې سخندان کړم	په ویل یې سخن ران کړم
چې یې درست په دافنون کړم	په ویل یې نور ما ذون کړم

صدرخان خټک د خټکو د کورنۍ یو عالم او فرهنګیالی شخصیت و. پیاوړې علمي او ادبي څېره یې موږ ته د هغه له خپلو راپاتې منظومو اثارو څخه ډېره ښه راجوتېدلی شي.

نوموړي پخپلو شعرونو کې له خپل نامه سره ((خوشحال)) د تخلص په توګه راوړی او له همدې امله د ((صدرخوشحال)) په نوم له ادبي شهرت څخه برخمن شوی دی.

له صدرخوشحال څخه ځینې منظوم لیکلي کتابونه راپاتې دي. په هغو کې یو ((دلی او شهی)) نومیږي. دا یوه ملي ولسي کیسه ده چې په ۱۱۱۰ هـ. ق. کال په نظم شوې ده. بل کتاب یې د ((ادم خان درخانۍ)) مشهوره ولسي کیسه ده. دایې په ۱۱۲۴ هـ.ق. کال په نظم لیکلې ده. دا دواړه اثار یې د پېښور پښتو اکاډمي له خوا چاپ شوي دي. نوموړي د ((معجزات رسولﷺ)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو دوه نور منظوم کتابونه هم لري چې قلمي نسخې یې شته، خو تراوسه چاپ شوي نه دي.

صدرخان د اشعارو دیوان هم درلود، خو تر اوسه تر لاسه شوی نه دی، ځینې خواره واره شعرونه (غزلې، قصیدې او مخمسونه)(*) یې شته دي چې موږ ته د نوموړي د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادب د قوت ښه ځرګندويي کولای شي.

صدرخان خټک په ځوانۍ کې له خپل پلار سره د ملي مبارزې د ډګر او سنګر ملګری و. وروسته یې بیا د افضل خان خټک د سردارۍ پر مهال په ۱۱۲۰ هـ . ق . کې د تیري د فوجدار دنده ترسره کوله.

د صدرخان خټک ژوند تر ۱۱۲۴ هـ . ق. کال پورې باوري دی. تر دغه کاله پورې افضل خان خټک د خپل اثر ((تاریخ مرصع)) د پیښو په بهیر کې د ده نوم راوړی دی. تر دې وروسته بیا نه ده جوته چې تر کومه پورې به ژوندی و. دلته د بېلګې په توګه هغه شعر راوړو چې د خپل پلار (خوشحال خان خټک)په مړینه یې د ویرنې په ډول ویلی دی:

نور دې وارو فرزندانو درته شا کړه
مګر ستا په خدمت ما تړلې ملا ده
که دې نور اولاد دولت وګاڼه موږ ته
لویه ګټه د دولت د تا رضا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ته ولاړې زه دې وسپارلم غم ته
دا دې لویه غمخواري کړې زما ده
چې ستا غم په سر لرم زما څه غم دی
ستا د غم سایه زما په سر هما ده
ستا لږ غم به زه هرګز پرې بدل نه کړم
په دنیا چې څه هوس خوبښې هوا ده
ته مړ حوت کې سنه زر سل دویمه خور وه
ورځ جمعه د ځابښت په وخت دې بیله سا ده
لا به کله شي سبا ((صدر خوشحاله))
د آشنا د دیدن ژمنه په سبا ده

څرګندوني

غزل: د نظم یو ډول دی چې د بیتونو شمېر یې له پنځو څخه تر پنځلسو پورې وي. ټول بیتونه یې په یو وزن وي او د قصیدې په څېر په قافیه کې له مطلع څخه پېروي کوي. لومړي بیت ته یې ((مطلع)) او وروستي بیت ته یې ((مقطع)) وایي.

قصیده: لغوي معنا یې قصد او اراده ده او په ادبي اصطلاح د نظم هغه ډول دی چې تر یوې مطلع لاندې ویل کېږي. د بیتونو شمېر یې معمولاً تر غزل زیات له شپاړسو بیتونو تر ۲۰۰ پورې او یا له هغو نه زیات هم رسیدلی شي. هره قصیده یوه مطلع، مقطع، نسیب او تشبیب (تغزل) هم لري.

مخمس: د شعر یو ډول دی چې مطلع او بندونه یې پنځه پنځه مسرۍ لري. پنځه واړه مسرۍ یې یو ډول قافیه لري. بندونه یې پنځه په یوه قافیه او شپږم له مطلع سره هم قافیه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

د خوشحال خان خټک د فرهنګیالیو زامنو په ډله کې صدرخان خټک هم د لوړعلمي او فرهنګي شخصیت خاوند دی. نوموړی په علمي شخصیت سربیره، پیاوړی شاعر هم و. په شعرونو کې یې خپل نوم صدر خوشحال راوړی دی. له ده څخه د ((دلی شهی))، ((ادم خان درخانی))، ((معجزات رسول)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو منظوم لیکلي اثار راپاتې دي. د اشعارو د یوان یې تراوسه لاس ته نه دی راغلی. خواره واره شعرونه یې شته دي. تر ۱۱۲۴ هـ. ق. کال پورې یې ژوند باوري دی.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې متن په خپل خپل وار په لوړ غږ ولولي.

۲ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو بېل کړای شي: یوه ډله دې له متن څخه ((خاص نومونه)) او بله ډله دې ((صفتونه)) لست کړي. د دواړو ډلو استازي دې هغه د ټولګي په وړاندې ولولي.

◆ بیا دې د یوې ډلې استازی یو یو خاص نوم پرتخته ولیکي، د بلې ډلې زده کوونکي دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.

◆ د بلې ډلې استازی دې لست کړي صفتونه پرتخته ولیکي او د هغې بلې ډلې یو یو تن دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.

۳ــ ځینې زده کوونکي دې د متن د مفهوم او محتوا په اړه زده کړې معلومات نورو ټولګیوالو ته ووایي.

۴ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

◆ صدرخان خټک کوم کتابونه لیکلي دي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- تاسې د صدرخان د ادبي شهرت لامل څه ګڼئ؟
- په متن کې د صدرخان خټک له لومړي شعر څخه مو څه مفهوم واخیست؟

۵ـ د دې لاندې پوښتنې سم ځواب په پنسل په نښه کړئ:

الف: دلۍ او شهۍ منظومه کیسه خوشحال خان خټک لیکلې ده.

ب: عبدالقادر خان خټک لیکلې ده.

ج: صدرخان خټک لیکلې ده.

د: له دې پورته شاعرانو څخه یوه هم نه ده لیکلې .

- د لاندې جملو په تشو ځایونو کې مناسبې کلمې وکاروئ:
- صدرخان خټک د .... زوی و.
- ادم خان درخانۍ .... په نظم لیکلی دی.
- صدرخان تر .... کال پورې ژوندی و.

کورنۍ دنده

د خپلې سیمې د کوم پیژندلي شاعر د ژوند او شعر په هکله په کور کې لنډ معلومات ولیکئ او د بلې ورځ په پښتو درسي ساعت کې یې د ټولګیوالو په مخکې ولولئ.

> ادبیات یوازې شعر او نثر نه دی، هر څه چې په لوستونکو او اورېدونکو مثبته اغېزه وکړي، پخپله د ادب یو ډول دی.
>
> (اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اته ویشتم لوست

د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتیاوې

■ تاسې په خپله سیمه کې داسې څوک پیژنئ چې نالوستي وي، خو شعرونه وايي؟

■ داسې څوک درمعلوم دی چې کله کیسې وايي ناري او غړونه هم پکې په خواږه غږ وايي.

هر ولس دوه ډوله ادبیات لري: یو یې هغه لیکلي ادبیات دي چې په ټولنه کې د باسواده لوستو وګړو له خوا رامنځته یا ویل شوي، لیکل شوي او خوندي شوي دي. او بل هغه ادبیات دي چې د ټولنې د نالوستو یا بې سواده او عامو ولسي وګړو له خوا رامنځته یا ویل شوي او په شفاهي بڼه له یو نسل څخه بل ته لېږدیدلي وي. دې ادبیاتو ته ((ولسي ادبیات)) وايي چې په دې لوست کې پرې په لنډ ډول بحث کوو او د هغو د بېلا بېلو ډولونو نومونه دربیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولسي ادبیاتو ته شفاهي او فولکلوري ادبیات هم وايي. دا ادبیات د هر ولس او ټولنې د ادبیاتو د تاریخ ستره او مهمه برخه جوړوي.

پښتون ولس د افغاني ټولنې د يوې سترې برخې په توګه د ولسي ادبیاتو ډېره بډايه او ارزښتمنه پانګه لري. زموږ خلکو د پیړیو په اوږدو کې خپلې ډېرې هيلې، ارمانونه، غوښتنې، خوښی، غمونه، مینې او د ټولنیز ژوند نور ډېرکره وړه په خپلو ولسي ادبیاتو کې منعکس کړي دي او هغه بیا په شفاهي ډول له یو نسل څخه بل ته لیږدیدلي او تر موږ رارسیدلي دي.

عام ولسي وګړي که څه هم ډېر يې لیک لوست نشي کولی، خو پیاوړی هنري او ادبي ذوق لري. دوی خپل دغه ادبي ذوق د ولسي ادبیاتو په بېلو بېلو کالبونو کې ځایوي، پیښې او موضوعات په ډېره ساده، خوږه ژبه او په زړه پورې بڼه بیانوي.

د پښتو ولسي ادبیات لومړی په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

منظوم ولسي ادبیات، نثري ولسي ادبیات

لومړي ـ منظوم ولسي ادبیات:

د ولسي ادبیاتو منظومه برخه زموږ د ولس د هنري او ادبي استعداد ډېره په زړه پورې ارزښتناکه معنوي شتمني او پانګه ده. د ادبیاتو دا برخه موږ د خپل ولس د ټولنیز ژوند یوه رښتینې هنداره بللی شو.

د پښتو منظوم ولسي ادبیات په دوو څانګو وېشل کېږي: یوې ته یې عام ولسي شعرونه یا سندرې وايي او بلې څانګې ته یې خاصې ولسي سندرې یا شعرونه وايي.

عام ولسي شعرونه یا سندرې: هغه شعرونه دي چې شاعر یا ویناوال یې معلوم نه دي او د ټول ولس ګډ مال بلل کېږي. په دې شعرونو کې دا لاندې ډولونه شامل دي:

(۱) د میندو سندرې (۲) د ماشومانو سندرې (۳) منظوم اړونه (چیستانونه) (۴لنډۍ (۵) سروکي (۶) د اتڼ نارې (۷) د نکلونو نارې (۸) کاکړۍ غاړې (۹) تاریخي نارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰) منظوم فالونه (۱۱) منظوم متلونه (۱۲) د ښځو سندرې او نور.

خاصې ولسي سندرې: دا هغه سندرې يا شعرونه دي چې ويناوال او شاعران يې په ولس کې معلوم او پېژندل شوي وګړي دي.

دا شعرونه دا لاندې ډولونه لري:

(۱) رباعي (مقام) (۲) غزل (بدله) (۳) چاربيته (۴) لوبه(۵) بګتۍ (۶) داستان

دويم ـ نثري ولسي ادبيات:

ولسي نثرونه هغه اوږدې او لنډې خوږې ادبي ويناوې دي چې په ولس کې رامنځته کيږي. دغه ويناوې د ټول ولس له خوا کره او پخې شوې او بيا خوله په خوله، سينه په سينه د پيړيو په اوږدو کې له يو پښت يا نسل څخه بل ته لېږديدلي دي.

د پښتو منثور ولسي ادبيات ډېر ډولونه لري، څو مشهور يې دا دي:

(۱) ولسي نکلونه (۲) وړې ولسي کيسې (۳) منثور متلونه (۴) اصطلاحات او محاورې (۵) ټوکې ټکالې (۶) ولسي ننداره (۷) رمزونه او کنايې (۸) تکيه کلامونه (۹) کرکې او انګيرنې (۱۰) سترې مه شې او په مخه ښه (۱۱) دعاوې او ښيراوې (۱۲) کيسۍ (۱۳) روايات او نور.

موږ د ولسي ادبياتو د منظومو او منثورو برخو لنډه پيژندنه وکړه او د هغو د بېلا بېلو ډولونو مو يوازې نومونه واخيستل، د بېلا بېلو ډولونو پوره پيژندنه او بېلګې به يې په وروسته لوړو ټولګيو کې ولولئ. دلته د دې ادبياتو ځينې ډېرې عامې ځانګړنې هم درپيژنو:

۱ـ ولسي ادبيات د موضوع په لحاظ د ولسي او کليوالي ژوند او ټولنيزو اړيکو ښه څرګندويي کوي. ولسي کليوال ژوند او چاپيريال پکې منعکس کيږي.

۲ـ د ولسي ادبياتو (نظم او نثر) ژبه ډېره ساده، سوچه او د خلکو له ورځنۍ محاورې سره برابره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_ په دې ادبیاتو کې ډېرې لوړې مبالغې او له حقیقته لیرې خبرې نه لیدل کېږي.

۴_ د پردیو ژبو اغېزې په دې ادبیاتو کې ډېرې کمې دي.

۵_ دا چې د دې ادبیاتو زیاته برخه د نالوستو او بېسواده وګړو د ذهن او فکر محصول ده او رامنځته کوونکي يې په ولس کې اوسېږي د خپل ژوند د چاپېريال زيات مسايل پکې کټ مټ انعکاس مومي.

۶_ په ولسي ادبياتو کې ښکلی والی، ربښتينوالی او اسانوالی په ډېره ښه بڼه ځان ښکاره کوي.

دا چې زموږ ولسي ادبيات زياتره په ولس کې په ناليکلې بڼه خواره واره شته، د دې لپاره چې له هېرېدنې او ورکېدنې وژغورل شي، بايد چې د هغو راټولولو او په کتابي بڼه چاپ او خپرولو ته ځانګړې پاملرنه وشي.

دلته د ولسي منظوم ادب له ډولونو څخه د چاربيتې، نيمکۍ او بګتۍ څه برخې د بېلګې په توګه راوړو:

۱_ چاربيته: د پښتو د ولسي شعرونو يو مشهور او په زړه پورې ډول دی چې اوږده اوږده حماسي او عشقي ډول ډول مضامين په کې راوړل کېږي. يو سر لري او ورپسې بندونه راځي. د هر بند په پای کې قافيه تکرارېږي:

سر: په چپ کې ډال په ښي خنجر نيسمه — غليم ته مخه برابر نيسمه
يا به له صدقه خپل وطن شي زما — يا به په سرو وينو کفن شي زما

×××

بند: په دروغو نه دي دغه لاپې زما — په غوړو واوره واړه پاکې زما
که چېرې بريد مې يو ځل راغی په تا — پوه شه اجل دی دا چې راغی په تا
ماته وصيت د مور او پلار شوی دی — په يو ځل نه په څو څو وار شوی دی
د ننګ پر ځای ورکوئ سر زامنو — مختورن مه شئ په محشر زامنو
وصيت د پلار به ګاهې هېر نه کړمه — څو ځان د هغه پلار په څېر نه کړمه
کله به هېر د پلار سخن شي زما — يا به په سرو وينو کفن شي زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ نیمکۍ: دا یو ډول ولسي شعر دی چې له لنډیو سره یو ځای ویل کېږي. دوه مسرۍ وي چې کله دواړه برابرې او کله یوه لنډه او بله اوږده وي.

بېلګه: پاس په باړه کې اوبه ګډې وډې ځینه   شینواري لونګینه

۳ـ بګتۍ: د پښتو یو غوره او خوږ ولسي شعر دی. د چاربیتو په څېر یو سر لري چې په عمومي ډول یو بیت وي. دا شعر له ساز سره په ډېره تېزه او خوندوره بڼه ویل کېږي.

لاړه د ګودر په لورې ما ویل ارمان دی
دې ویل خفه نه شې یاره خدای مهربان دی
لاړه د ګودر په لورې قدم په ناز کا
مسته خیالي ګره جلۍ دورې د باز کا
نن یې رقیبان بللي ورسره راز کا
مړ به شم طاعون به مې شي مرض ګران دی

د متن لنډیز:

ولسي ادبیات د هر ولس د ادبیاتو د تاریخ یوه ځانګړې او ډېره مهمه برخه جوړوي. دا ادبیات هم په لومړي سر کې په نظم او نثر بېلیږي او بیا هره برخه یې ځانته بېل بېل ډولونه او شکلونه لري. ولسي ادبیات یو لړ داسې ځانګړنې لري چې د هغو له مخې له نورو لیکلو ادبیاتو څخه بېلیږي. د دې لپاره چې د دغو ادبیاتو زیاته برخه نالیکلې ده، باید چې راټوله او له ورکېدو او هېرېدو څخه وژغورل شي.

فعالیتونه

۱ـ ځینې زده کوونکي دې متن د نورو ټولګیوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ ټولګی دې په دوو ډلو وويشل شي. يوه ډله دې د منظومو ولسي ادبياتو ډولونه لست کړي او بله دې د منثورو ادبياتو د بېلا بېلو ډولونو نومونه وليکي. بيا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ولولي.

۳ـ زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي ادبياتو په اړه خپل معلومات وړاندې کړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وواييئ:

- ولسي ادبيات په نورو کومو نومونو يادېږي؟
- ولسي ادبيات کومې ځانګړتياوې لري؟
- ولسي شاعران معمولاً کوم وګړي وي؟
- عام ولسي شعرونه او خاص ولسي شعرونه څه توپير لري؟
- د نثري ولسي ادبياتو مشهور ډولونه کوم دي؟

۵ـ په لاندې جملو کې تش ځايونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- ولسي شاعران زياتره .... وګړي وي.
- ولسي ادبياتو ته .... يا .... ادبيات هم وايي.
- هغه ولسي شعرونه چې شاعر يې معلوم وي .... ورته وايي.
- هغه ولسي شعرونه چې .... يې معلوم نه وي .... يې بولي.

۶ـ متن په غور ولولئ، صفتونه پکې په نښه او پخپلو کتابچو کې يې وليکئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې پخپله خوښه يوه فولکلوري کيسه، يا څو لنډۍ او يا هم څو متلونه وليکي، په راتلونکي پښتو ساعت کې دې يې د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویپانگه (لغتونه)

((الف))

اجتماع: ټولنه

احسن تقویم: په ښکلي بڼه او صورت

اخوت: وروري

ارکسترا: ډله ییزه موسیقي

ازل: هغه وخت چې پیل یې نه وي معلوم

استازی: نماینده

استازيتوب: نماینده گي

اسعار: پیسې

اغیزناک: تاثیرلرونکی

افت: مصیبت، غم

افراط: زیاتوب، له اندازې زیات

اقلیم: اب وهوا

امان: امن

اندر: یوه پښتني قبیله ده

انس و جن: انسان او پیری

انځورگري: رسامي

اوس مهال: حال، اوس زمانه

ايين: لار، مسلک، عقیده، دین

اڅکزی: یوه پښتني قبیله ده

اړه: ارتباط

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوندتيا: مربوطوالی

اړینه: ضروري

((ب))

بارکزی: یوه پښتني قبیله ده

برخلیک: سرنوشت

برخمن: برخه وال، ونډه لرونکی

برهم: ګډوډ

بنسټ: بنیاد، تهداب

بهیر: جریان

بوختیاوې: مشغولیتونه

بوستان: بڼ، باغ

بډای: شتمن، غني

بډاینه: شتمني

بډايي: شتمني

بڼه: شکل

بېلګه: مثال

((پ))

پانګه وال: سرمایه لرونکی

پانګه: سرمایه، شتمني

پراګراف: د لیکنې یوه برخه

پردیس: مساپر

پرمختیا: پرمختګ، وده

پريکړه: فیصله

پلازمینه: پایتخت

پوښلی: پوښل شوی

پیاوړی: قوي، ځواکمن

پیرودل: اخیستل، رانیول

پړاو: مرحله

پښ: اهنګر

پېژندګلوي: پیژندنه

((ت))

تجمل: ښکلي کیدل، سینګار شوی

ترکیب: ګډون، یو ځای شوی

تصمیم: هوډ، اراده، عزم

تصویب: پریکړه، فیصله، حکم کول

تعادل: برابري

تمنا: هیله، ارزو

توربخن: تور ته ورته

توغندی: راکټ

توکم: نسل، نژاد

تېرمهال: تېره زمانه

((ټ))

ټاکلی: تعیین شوی

ټاټوبی: هېواد، د اوسیدنې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولګیوال: هم صنفیان

ټولنیز: اجتماعي

ټولګه: مجموعه

((ج))

جاویدان: همیشنی، تلپاتې

جلا وطني: له هېواد څخه لیرې کېدل

جنون: لیونتوب

جوتیږي: معلومیږي، څرګندیږي

جوګه: سیال، ور

((ځ))

ځانګړنه: ځانګړتیا، خصوصیت، خاص والی

ځپلی: ټکول شوی، وهل شوی، خوار، غمجن

ځواک: قوت، زور

ځواکمن: د زرو او قوت خاوند

((څ))

څابنت: کچه غرمه

څرګندتیا: معلوموالی

څېړنې: تحقیقات

څښتن: خاوند

((چ))

چاپیریال: محیط، شاو خوا، ماحول

چارواکی: د واک او صلاحیت خاوند

چمتو: برابر، اماده

چور: غلا، تالا

((ح))

حمد: د خدای ﷻ ستاینه

حمدیه: ستاینیز شعر او وینا

((خ))

خواخوږي: همدردي

خواره واره: تیت پرک

خواشیني: خپګان

خوندي: محفوظ، ساتل شوی

خیربه: خیر رسوونکی

((د))

درناوی: درنښت، احترام

دریځ: موقف

دستور: حکم

دهشت: ویره، ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: رواج

((ډ))

ډالي: سوغات، تحفه
ډېرين: له ډېرې جوړ شوی
ډله ييز: ګروپي، په ګډه
ډګر: ميدان

((ذ))

ذات: اصل، ماهيت، وجود

((ر))

راتلونکی مهال: راتلونکی وخت/زمانه
رانغبنتي: رانغاړلې، راچاپېر کړې
ربړول: ځورول
رعايت: مراعت کول، په پام کې نيول
رفاه: سوکالي، هوساينه
رنځ: ناروغي
روحاني: مذهبي لارښود
روزنيز: تربيتي
روږدی: عادت، معتاد

((ز))

زغمل: تحمل کول
زنار: د غاړې پړی او رسی
زوال: له برمه لويدل يا غورځېدل
زوکړه: زېږېدنه
زيار: زحمت، کوښښ، هڅه
زيان: تاوان
زيرمې: ذخيرې
زيور: ګاڼه
زړه بوږنونکی: زړه ربړدونکی

((ژ))

ژباړه: ترجمه
ژغورل: ساتل
ژوبله: ټپي کول، زخمي کول

((س))

سايه: سيوری
سپارښتنه: سفارش، تاکيد او ټينګار
ستايل: صفت کول
ستاينه: صفت
ستونزمن: له مشکلاتو ډک
ستونزه: مشکل
سرليک: عنوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعادت: نېکمرغي

سلب: په زور اخيستل

سمبالبنت: سمبال شوی، مجهز شوی

سمسور: ښيرازه، تازه

سملاسي: فوري، سمدواره

سوکاله: ارام، هوسا

سویل: جنوب

سوړ: یخ

سياستوال: سياست مدار

سيمه: منطقه

((ش))

شاکر: شکر کوونکی، خوښ

شتمن: بډای، د مال او شتو خاوند

شخړې: جګړې، جنجال، لانجې

شفاهي: په خوله ویل

شفيع: شفاعت کوونکی

شهرت: مشهورتيا

شهکار: ډېر ښه، لوړ او عالي کار

((ښ))

ښکېل: نښتي

ښيګڼې: ګټې، نېکۍ

((ص))

صدمه: زيان، ضرر

((ط))

طراوت: ښيرازي، تازه ګي

((ع))

عاطفه: مهرباني، زړه سوی

عجب: حيرانوونکی

عدم: نشتوالی

عرف: رسم و رواج، عنعنه

عظيم: لوی

عنعنات: دودونه، رواجونه

((غ))

غچ: انتقام، کسات

غور: تاکيد، دقت

((ف))

فرشتې: ملايکې

فرهنګپال: فرهنګپالونکی، د فرهنګ خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضل: نیکي، احسان

((ق))

قدیم: پخوانی

قیامت: محشر،وروستی، له مړیني وروسته د راپورته‌کیدو ورځ

((ک))

کارنامې: لوړکارونه، مهم کارونه

کارو بار: کارکسب

کالبونه: چوکاټونه

کتابتون: کتابخانه

کچه: اندازه، سطحه

کرباس: خامتا

کرکه: نفرت

کرم: احسان

کره‌کتونکی: نقدکوونکی

کره: پوره

کلتور: دود، دستور، ثقافت، فرهنگ

کنډواله: شاړ او ویجاړکور

کړم: غوځ

کړه وړه: سلوک، رویه

((گ))

گاونډ: ځنګ ته، څیرمه

گوهر: مرغلره

گواښ: تهدید، خطر

((ل))

لاري چارې: دکارونو د سرته رسولو طریقه او وسیله

لرغونی: پخوانی

لنډیز: لنډون، اختصار

لودي: یوه پښتني قبیله ده.

لورینه: پیرزو

لیوالتیا: ډېره مینه، او علاقه

لیږدېدنه: انتقال

لړۍ: سلسله، پرله پسې والی

((م))

مانې: ودانی

مبالغې: له اندازې او حد نه زیاتې یا پورته خبرې

مبتلا: اخته

مترادفې: ورته، یو شان

محصول: حاصل، لاس ته راغلی څیز

محور: مرکز

مدنیت: تمدن

مدهش: ویره اچوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستندوی: مرسته‌کوونکی

مرستیال: معاون

مصنوعي: په لاس جوړ شوی

معاصر: اوسنی، هم عصر

معاصرین: هم مهالي، په یوه زمانه‌کې اوسیدونکي

مفرد: یو، ځانله

مفکوره: فکر، نظریه

مقدمې: لومړی، لومړیتوب

مقصر: ګناهګار

مقید: تړلی، محدود

ملتیا: ملګرتیا

منظوم: نظم شوی، په شعر ویل شوی

منعکس: راغبرګیدل، راستنیدل، انعکاس

مهال: وخت

موازنه: برابری، انډول

موخه: هدف

مېشت: استوګن، اوسیدونکی

مینه وال: علاقمندان

((ن))

نامتو: مشهور، نومیالی

ناهیلی: مایوس

نشه ییز: نشه راوړونکی، نشه‌کوونکی

نغښتي: پیچلی، راتاو شوی

نقصان: زیان

نوماند: نومیالی، د نوم او شهرت خاوند

نومیالی: د نوم او شهرت خاوند، مشهور

نیازی: د پښتنو یوه قبیله ده.

((هـ))

هستي: وجود

هلي ځلي: هاند او هڅې، کوښښ

همنوا: همغږی

هوسا: سوکاله

هڅه: کوښښ

((و))

واصفان: ستایونکي، صفت‌کوونکي

واورین: واوره لرونکی

واویلا: شور او غوغا

واټنونه: فاصلې

ورین: پراخ، پرانیستی

ونډه: برخه

ویاند: نطاق

ویاړ: افتخار

ویجاړ: وران، ړنګ

ویرنه: مرثیه، د غم څرګندول

وینا وال: ویناکوونکی، ویونکی، شاعر

وړ: لایق، مناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه:

۱ـ د یونس دیوان، د عبدالله بختاني خدمتگار په زیار، کابل چاپ.
۲ـ خواږه نعتونه، فقیر محمد عباس قادریه، پیښور چاپ.
۳ـ د پښتني قبیلو جزایي، حقوقي اصلاحي قاموس، محمد ابراهیم عطایي، د افغانستان علومو اکاډمي د پښتو څېړنو نړیوال مرکز.
۴ـ پښتني لارښود، پوهاند صدیق الله رښتین، یونیورستي بک ایجنسي پیښور.
۵ـ د پښتو ژبې لنډ گرامر، محقق سید محی الدین هاشمي، د اریک گرځند کتابتونو اداره.
۶ـ خیالي دنیا، قیام الدین خادم، پښتو ټولنه، کابل.
۷ـ اریانا دایرة المعارف، دویم چاپ، د افغانستان د علومو اکاډمي.
۸ـ گنج پښتو، مولوي احمد، پېښور.
۹ـ گیتانجلي، عبدالرؤف بینوا، پوهاند عبدالشکور رشاد په سریزه، دریم چاپ.
۱۰ـ له تنباکو تر هیروینو پورې، سرمحقق نعمت الله اندړ، د اریک د گرځنده خپرونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداره.
۱۱_ په افغانستان کې د ژوند د چاپېريال ساتنه، پوهاند داکتر حسن يار، د اريک د گرځنده کتابونو اداره.
۱۲_ فرهنگ ادبيات جهان، زهرا خانلري، شرکت انتشارات خوارزمي، ايران.
۱۳_ د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې د اصلاحاتو تشريح، ملک ستيز، د هاشمي ژباړه، د بشر د حقوقو او مدني ټولنې شبکه، کابل.
۱۴_ د افغانستان مشاهير، محقق سيد محی الدين هاشمي، د اريک د گرځنده کتابتونو اداره، پېښور.
۱۵_ په افغانستان کې لرغونې کلاگانې، پوهاند رازقي نړيوال، کابل.
۱۶_د الفت مرغلرې (شعري کليات) گل پاچا الفت، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۱۷_ پټه خزانه، محمد هوتک، د پوهنې وزارت، کابل.
۱۸_ د افغانستان د ولايتونو جغرافيه، پوهاند غلام جيلاني عارض، د اريک د گرځنده کتابونو اداره، پېښور.
۱۹_ اريانا دايرة المعارف، څلورم ټوک، اريانا دايرة المعارف ټولنه، کابل.
۲۰_ د صدر خوشحال ژوند او اثار، زرين انځور، پښتو اکاډمي، پېښور.
۲۱_ د پښتو ادبياتو تاريخ (لرغونې او منځنۍ دوره) سرمحقق زلمی هېواد مل، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۲۲_ زاهد پښتو- پښتو سيند، عبدالقيوم زاهد مشوانی، دانش خپرندويه ټولنه.
۲۳_ فرهنگ تشريحي، داکتر حسن انوري، کتابخانه ملي ايران.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library